

ಭಾರತೀಯ ವಿದುಷಿಯರು

ಮ.ಪ್ರ.ಪ್ರಾಜಾರ

ಪುನರ್ನುಪ್ಪಟಣ ಯೋಜನೆ : ಪುಸ್ತಕ-೧೦

ಭಾರತೀಯ ವಿದುಷಿಯರು

ಮ. ಪ್ರ. ಪೂಜಾರ

ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾನಿಧನ ಸಂಘ, ಧಾರವಾಡ

ಭಾರತೀಯ ವಿದುಷಿಯರು :

ಮ. ಪ್ರ. ಪೂಜಾರ

ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ, ಧಾರವಾಡ

ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ

BHAARATEEYA VIDUSHIYARU :

Ma. Pra. Poojar

Published in 1985 by

Siddhaling Pattanshetti

Secretary,

Karnatak Vidyavardhak Sangha, Dharwad - 580 001

© Karnatak Vidyavardhak Sangha, Dharwad

Pages : 82

Copies : 5000

Printed at

Lalita Mudranalaya, Market, Dharwad - 580 001

ಮೊದಲ ಮಾತು

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೯೦ ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ, ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಜನನಾಡಿಯನ್ನು ಮಿಡಿದ ತುಂಬ ಮಹತ್ವದ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಬರೆಹಗಾರರು ಕವಿಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದು, ಹೆಸರು ಪಡೆದು ನಾಡಿನ ತುಂಬ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ತನ್ನ ಹುಟ್ಟಿನಾರಭ್ಯದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘವು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಅವಿರತವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳುವುದರೊಂದಿಗೆ ಧಾರವಾಡವನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಮಸ್ತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಲೇಖಕರನ್ನು, ವಿಚಾರವಂತರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ತರುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಂಘವು ಮೊದಲಿನಿಂದ ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಬರೆಹಗಾರರ ಬಳಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅವರಿಂದ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರಿಸಿ ಅಥವಾ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಮೂಡಿಬಂದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತುಂಬ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನಾಡಿನ ತುಂಬ ಹರಡಿದ್ದ ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ಮಹತ್ವದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸಹ ಸಂಘವು ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಂಘವು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ಉಳಿಯುವಂಥ ನೂರಾರು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು ಅವು ಸಂಘದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವಂಥ ಕೃತಿಗಳು. ಈಚೆಗೆ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಸಂಘದ ಪ್ರಕಾಶನ ವಿಭಾಗವು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಪ್ರಕಾಶನದ ಪ್ರಸಾರದೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲಾಗದೆ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಿತು.

ಈಗ ಅನತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದ ನೂರನೆಯ ವರ್ಧಂತಿ ಉತ್ಸವ ವನ್ನು ಸಂಘವು ಆಚರಿಸಲಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಚೀನ ಗೌರವವನ್ನು ಮೆರೆದ ಕೆಲವಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಮರು ಮುದ್ರಣದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿತು. ಹಿಂದೆ ಸಂಘವು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಅನೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಇಂದು ಕಾಲಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರತಿಗಳು, ಕೆಲವು ಕೃತಿ

ಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಸಹ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಂತೆ ಅಗಿಬಿಟ್ಟಿವೆ. ಸಂಘದ ಇಡೀ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಮಹತ್ವದ ಸಂಶೋಧನ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಜನಾಜ್ಞಾರಿಯುತ ವಿದ್ವಾಂಸರೊಬ್ಬರಿಂದ ಬರೆಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರ ಸಹ ಸಂಸ್ಥೆಗಿದೆ. ಆದಕ್ಕೆ ಆನುಕೂಲಕರವಾಗಿ ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂಥ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಸದ್ಯ ಉಪಲಬ್ಧವಿದ್ದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಅವುಗಳ ಮರುಮುದ್ರಣದ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಅದರ ವಿವರವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಗೆ ೧೯೮೪ ರ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಯಿತು. ಆಗ ಇಲಾಖೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ನ. ನಾ. ಕಲಾವಿ ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘದ ಬಗ್ಗೆ ತಾವು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೆನೆದು ಸಂಘವು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ನೆರವು ನೀಡುವುದಾಗಿ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಅದರಂತೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಸರ್ಕಾರವು ಹದಿನೈದು ಪುಸ್ತಕಗಳ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಅನುದಾನವಾಗಿ ಕೊಡುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ ಮಾನ್ಯ ಶ್ರೀ ಕಲಾವಿ ಅವರು ಸಂಘವು ಆ ಆನುಧಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲವಾದದ್ದು ಸಂಘಕ್ಕೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ನೋವು. ಹದಿನೈದು ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಕಾಶನದ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂಘವು ಅತ್ಯಂತ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಶ್ರೀ ಕಲಾವಿ ಅವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಂಘವು ಮರುಮುದ್ರಣದ ಪ್ರಕಾಶನ ಯೋಜನೆಯ ಮೊದಲ ಹಂತವಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ಹದಿನೈದು ಕೃತಿಗಳು ಇವು :

- ೧) ಶೌರ್ಯಸಾಗರ
- ೨) ಕನ್ನಡಿಗರ ಜನ್ಮಸಾರ್ಥಕತೆ
- ೩) ನರಕಾಸುರ ವಿಜಯವ್ಯಾಯೋಗಂ
- ೪) ಕರ್ನಾಟಕ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ
- ೫) ಮೋಹಿನೀ ಅಥವಾ ನಿಂದಕರ ನಡವಳಿ
- ೬) ಕನ್ನಡ ಮಾತು ತಲೆಯೆತ್ತುವ ಬಗೆ
- ೭) ಕಾಲಿದಾಸ ಚರಿತ್ರೆ
- ೮) ಕರ್ನಾಟಕ ಯಯಾತಿನಾಟಕಂ
- ೯) ಗೃಹವೈದ್ಯಕವು
- ೧೦) ಭಾರತೀಯ ವಿದುಷಿಯರು
- ೧೧) ಶ್ರೀಯುಃಸಾಧನ
- ೧೨) ಪಂಡಿತರಾಜ ಜಗನ್ನಾಥ
- ೧೩) ಇಸೋಪನ ಚರಿತ್ರೆ

- ೧೪) ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು
 ೧೫) ನರಗುಂದದ ಬಂಡಾಯ

ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ ಈ ಕೃತಿಗಳು ಸಹ ವಿಷಯ ವೈವಿಧ್ಯ, ಆ ಕಾಲದ ಭಾಷಾ ಸೌಂದರ್ಯ, ವ್ಯಾಕರಣ ಹಾಗೂ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಹಾಗೂ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ನಿರಂತರ ಪರಿಶ್ರಮದ ವಿಕಾಸಶೀಲ ಘಟ್ಟ ಮುಂತಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಮುಖ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂಥವೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆಗ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಆಯಾ ಲೇಖಕರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಸಂಘಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ್ದು ಈಗ ಈ ಕೃತಿಗಳ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಹೊಂದಿದ ಸಂಘವು ಆ ಎಲ್ಲ ಲೇಖಕರನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬದಲಾವಣೆ ಅಥವಾ ಹೊಸ ಸೇರ್ಪಡೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾಡದೆ ಅವು ಇದ್ದ ಮೂಲ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮರುಮುದ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವವರಿಗೆ ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ವ್ಯತ್ಯಯ ಬರದ ಹಾಗೆ ಇವುಗಳ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಲಬ್ಧವಿರದ ಈ ವಿರಳ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಅವು ಇದ್ದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಲಬ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಅವುಗಳ ಆಯುಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಸ್ತಿತ್ವಗಳನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಸುಭದ್ರ ಗೊಳಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಮರುಮುದ್ರಣಗಳು ಜನತೆಗೆ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾದರೆ ಸಂಘದ ಶ್ರಮ ಸಾರ್ಥಕವಾದಂತೆ.

ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡಿದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಗೆ ನಾವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಹದಿನೈದು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘದ ಇನ್ನಿತರ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಮರುಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿ ನಾಡಿನ ತುಂಬ ಅವು ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶ ನನುಗಿರುವುದರಿಂದ ಇನ್ನು ಮುಂದೆಯೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯು ನಮ್ಮ ಈ ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮುಂದು ವರಿಯುವಂತೆ ನಮಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವನ್ನು ನೀಡಿ ಇಂಥ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಉಪ ಕ್ರಮದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಾಶಿತಗೊಳ್ಳುವ ಕೃತಿಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಬೆನ್ನು ತಟ್ಟಲಿ ಎಂದು ಅಶಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾದ ವ್ಯಾಕರಣದ ನೆಲೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ ಆರಂಭದ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಮಹಾದೇವ ಪ್ರಧಾಕರ ಪೂಜಾರ ಅವರು ಪ್ರಮುಖರು. ಅವರು ವಂಗಭಾಷೆಯ 'ಭಾರತೀಯ ವಿಮುಕ್ತ' ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ 'ಕವಿಚರಿತ್ರೆ' ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಬರೆದ ಭಾರ

ತೀಯ ವಿದುಷಿಯರ ಚರಿತ್ರಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ನಾಗರಿಕತೆಯು ಬೆಳೆದಂತೆ ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ವಿದ್ಯೆ ಬುದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕೆಂದು ಮನಸಾ ನಂಬಿ ನಡೆದ ಮ. ಪ್ರ. ಪೂಜಾರರ ಈ ಪುಸ್ತಕ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘದ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆದುದಲ್ಲದೆ ವಾಗ್ಗೋಷಣ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲೆಯ ೬೦ನೆಯ ಪುಸ್ತಕವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿತ್ತು. ೧೯೧೪ ರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಬೆಲೆ ಆಗ ೫ ಆಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬರೆಹಗಳು ಈಗಲೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಚರಿತ್ರ ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಎರಡೂ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವದವಾಗಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನತೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಾಸಕ್ತ ಸ್ನೇಹಿತರು, ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕೃತಿ ಸಂಗ್ರಾಹಕರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದಾಗ ಇನ್ನುಳಿದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬೇಗನೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ತರುವ ನಮ್ಮ ಯೋಜನೆ ಬಹು ಬೇಗನೆ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಈ ಕೃತಿಯ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಥವಾ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಆತ್ಮೀಯರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

೧-೮-೧೯೮೫
ಧಾರವಾಡ

ಸಿದ್ಧ ಲಿಂಗ ಪಟ್ಟಣಶೆಟ್ಟಿ
ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ

ಸಾಟೀಲ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ
ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಸ್ತ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಒಂದು ಕಾರಣವು. ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀವರ್ಗವು ಸುಶಿಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲವೋ, ಆ ದೇಶವು ಇತರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಮುಂದುವರಿದದ್ದಾಗಲಿ, ಅದು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಗರಿಕವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದು ಹೇಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣವಿಲ್ಲದ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಗರಿಕ ವಾಗುವ ಸಂಭವವೇ ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ದೇಶವು ಈಚೆಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಡಿಯಿಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಸ್ತ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಡಿಯಿಡುತ್ತಿರುವದು. ಆದರೂ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಕಾಲವು ಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸುಶಿಕ್ಷಿತೆಯರಾಗುವರು. ಸುಶಿಕ್ಷಿತೆಯರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮನೆಗಳು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವವು. ಅವರ ಸಂಸಾರವು ಸುಖಮಯವಾಗುವದು. ಅವರ ಸಂತಾನವು ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗುವದು. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಿತೆಯರನ್ನಿಸಿದ ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರು ದೂಷಿತ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಯ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಶಂಕಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವರು. ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾಗಬೇಕು. ಆ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿಚಾರವುಂಟಾಗಬೇಕು. ಆ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿಚಾರದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೀತಿಯು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡದ ಶಿಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಅದೊಂದೇ? ಅದಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಬೇಕು ?

ವಿದ್ಯಾವತಿಯರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಚರಿತ್ರೆಯ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ಯರಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿರಬೇಕು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ದೊರೆತ ಶಿಕ್ಷಣವು ಅವರನ್ನು ಅವರ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅನಂದಬಡುವಂತೆ ಮಾಡುವದು. ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೊಡಗಿಸಲಾರದು.

ಮನು ಮಹರ್ಷಿಯ ಕಾಲದಿಂದಾಚೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿಯ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಪ್ರಮಾಣಗಳು ದೊರೆಯುವವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭರತಖಂಡದ ಆರ್ಯರು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಗೌರವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಂತೆಯೇ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿ ಸುಶೀಲರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅವರು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಚರ್ಚೆಯು ಚನ್ನಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹಲವರು ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಮಾನರಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ಗೂಢತತ್ವಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗೃಹಪರಿವಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ

ಏನೂ ನ್ಯೂನತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸಂಯಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಐಹಿಕ ಸುಖವನ್ನೂ, ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಜ್ಞಾನಚರ್ಚೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿ ಪಾರತ್ರಿಕ ಸುಖವನ್ನೂ ಹೊಂದಿ ತಮ್ಮ ಸ್ತ್ರೀಜನ್ಮವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮುಂದೆ ಬರಬರುತ್ತ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಸಮರ್ಥನಾದ ಪುರುಷವರ್ಗವು ದುರ್ಬಲನಾದ ಸ್ತ್ರೀ ವರ್ಗವು ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿತು. ಸ್ತ್ರೀವರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಡೆಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಮನುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಜೀವನವು ಕರ್ತವ್ಯಗಳೂ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಸ್ತ್ರೀಯು ಪತಿಗೆ ಅಧೀನನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಭಾವವು ರೂಢಮೂಲವಾಯಿತು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜವು ಅವನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೆಲಕೆಲವರು ಒಳ್ಳೆಯ ವಿದ್ಯಾವತಿಯರೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿ ರುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ವೇದಕಾಲ ಮೊದಲೊಂದು ಈಗಿನವರೆಗೆ ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವರು ವಿದ್ಯಾವತಿಯರು ಆಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಚರಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕ್ರಮದಿಂದ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆವು. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಅದ್ಭುತ ಸಂಗತಿಗಳೇ ಬರೆದಿಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದದರಿಂದ ಯಾವಳೊಬ್ಬ ವಿದುಷಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನಯಾತ್ರೆಯು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ದಿಂದ ಇರುತ್ತಿತ್ತೆಂಬದನ್ನು ಈಗ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲ. ಅವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಗತಿಗಳೇ ಅವರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವವು. ಇಂಥ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಚರಿತ್ರಗಳಿಂದಾದರೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾದೀತೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವೆನು.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಬಹಳ ಭಾಗವು ನಂಭಾಣಿಯ “ಭಾರತೀಯ ವಿದುಷಿ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ, ಕೆಲವು ಭಾಗವು “ಕವಿಚರಿತ್ರೆ” ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥದ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ, ಕೆಲ ಭಾಗವು ಆಯಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮಾಡಿದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಇಲ್ಲವೆ ಇತರ ಆಧಾರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು.

ಈ ನನ್ನ ಅಲ್ಪಕೃತಿಯನ್ನು “ವಾಗ್ಭೂಷಣ” ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯ ಮುಖದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡಿಸಿ ನನಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಟ್ಟ, ವಾಗ್ಭೂಷಣದ ಎಡಿಟರರಾದ ಮ. ರಾ. ರಾಮರಾವ ಮಹಿಷಿ, ಬಿ. ಎ. ಇವರಿಗೂ, ಈ ಚಿಕ್ಕ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಪಡಿಸಿದ ಕರ್ಣಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘಕ್ಕೂ ಅತ್ಯಂತ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರುವೆನು.

ಧಾರವಾಡ

ಎನ್. ಪಿ. ಪೂಜಾರ

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

		ಪುಟ
	ಭಾರತೀಯ ವಿದುಷಿಯರು	.... ೧೩
೧.	ವಿಶ್ವನಾರಾ	.... ೧೫
೨.	ನಾಕ್ (ನಾಗ್ಡೇವಿ)	.... ೧೫
೩.	ಲೋಪಾಮುದ್ರೆ	... ೧೬
೪.	ಊರ್ವಶಿ	.... ೧೭
೫.	ಸೂರ್ಯಾ	.... ೧೯
—		
೬.	ಮೈತ್ರೇಯಿ	.... ೨೨
೭.	ಗಾರ್ಗಿ	.... ೨೩
೮.	ದೇವಹೂತಿ	೨೪
—		
೯.	ಮದಾಲಸೆ	.... ೨೭
೧೦.	ಆಶ್ರೇಯಿ	.... ೩೦
೧೧.	ಭಾರತಿ	.... ೩೧
೧೨.	ಲೀಲಾವತಿ	೩೩
೧೩.	ಖನೇ	.... ೩೪
೧೪.	ವಿಜಯಾಂಕಾ	.... ೩೭
೧೫.	ಕಂತಿ	.... ೩೯
೧೬.	ಮಿರಾಬಾಯಿ	.... ೪೨
೧೭.	ನೀಲಮ್ಮ, ಬಿಜ್ಜಿ ಆದೇವಿ, ಕಾಳವೈ, ಮಹಾದೇವಿ	.... ೪೮
೧೮.	ಪ್ರವೀಣಾಬಾಯಿ	.... ೪೯
೧೯.	ಮಧುರನಾಣಿ	.... ೫೦
೨೦.	ಮಲ್ಲಿ, ಮೋಹನಾಂಗಿಣಿ	.... ೫೨

೨೧.	ಗುಲವ ದನ ಬೇಗಮ್	....	೫೩
೨೨.	ಜೇಬುನ್ನೀಸಾ	....	೫೩
೨೩.	ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ	....	೫೮
೨೪.	ವೈಜಯಂತಿ	....	೫೯
೨೫.	ಮಾನಿನೀದೇವಿ	....	೬೨
೨೬.	ಪ್ರಿಯಂವದಿ	....	೬೪
೨೭.	ನುಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ	....	೬೭
೨೮.	ಅಭಯಾರ	....	೭೪
೨೯.	ಹೊನ್ನಮ್ಮ	....	೭೫

ಭಾರತೀಯ ವಿದುಷಿಯರು

ಭಾರತೀಯ ವಿದುಷಿಯರು

ಭರತಖಂಡದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಗೃಹಿಣಿಯರೂ, ಪತಿವ್ರತೆಯರೂ ಆಗಿ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ ವಿದ್ಯಾವತಿಯರಾಗಿಯೂ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ವೇದಕಾಲ ನೊಡಲೊಂದು ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀ-ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹಲವರು ವಿದ್ಯಾವತಿಯರು ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಮಾನಸ್ವಂಧರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನೇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿಯುವದು.

ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ “ಹೆಂಗಸರು ವೇದವನ್ನೊದಬಾರದೆಂದು” — ಓದಬಾರದೆಂದೇ ಏಕೆ? “ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳಲಾರದು” ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ವೇದಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವರು. ಈಗಿನಂತೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವರ್ಚಸ್ಸು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಮನುಷ್ಯನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂಸ್ರ ಪಶುಗಳು ತುಂಬಿದ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತವೂ ಗಂಭೀರವೂ ಆದ ಎಲೆವನೆಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಗಗನಚುಂಬಿಗಳಾದ ಮರಗಳ ನೆಳಲಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ ಮಾಡುತ್ತ ಗಂಭೀರವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಆರ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ವೇದರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಹೆಂಡಿರೂ, ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿಯರೂ, ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳೂ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ತಾವೂ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಾಂತವಾದ ಆ ತಪೋವನಗಳಲ್ಲಿ ಋಷಿಕುಮಾರರು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಗುರುಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಋಷಿಕುಮಾರಿಯರೂ ತಮ್ಮ ಅಣ್ಣ-ತಮ್ಮಂದಿರ, ಗಂಡಂದಿರ ಸಂಗಡ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ತಪೋವನಗಳೊಳಗಿನ ವಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಲಕರ ಗಂಭೀರ ಧ್ವನಿಯೊಡನೆ ಬಾಲಿಕೆಯರ ಕೋಮಲ ಧ್ವನಿಯೂ ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಪುರುಷರ ಮೇಲ್ವರದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮುಂದಿನ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ದಾರಿಗೆ ತರುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಜರುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆಲಸಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಉಳಿದ ಅನಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವದಕ್ಕೆ ಕೈಲಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪದ್ಧತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಕಾಲದ ಯಾವ ನಾರಿಯ ಚರಿತ್ರವೂ ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯಂತವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವದಿಲ್ಲ. ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಚರಿತ್ರದಿಂದ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಅವರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ಗೌರವವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಆನಂದವಾಗುವದು.

ಬಹು ದೂರವಾದ ಆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಷ್ಕೃತಿಯು ಹೇಗಿತ್ತೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದಿಂದಲೂ, ಸರಲ ವರ್ತನದಿಂದಲೂ, ಅವರ ಆಶ್ರಮಗಳು ಶಾಂತವಾಗಿಯೂ, ಮನೋಹರವಾಗಿಯೂ ಆಗಿದ್ದವೆಂಬಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಅರಣ್ಯದ ಹಿಂಸ್ರ ಪಶುಗಳೂ ಕೂಡ ಆ ಋಷಿಪತ್ನಿಯರನ್ನು ನೋಡಿ, ತಮ್ಮ ಸಹಜ ವೈರವನ್ನು ಮರೆತು ಅವರಂತೆ ಶಾಂತನಾಗಿದ್ದವು. ಅವರ ತಪೋವನದಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲಿಂದ ಬಳಲಿದ ಹಾವುಗಳು ನವಿಲುಗಳ ಗರಿಗಳ ನೆಲೆಲಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಮಿಸುವವು. ಎರಳೆಯ ಮರಿಗಳು ಸಿಂಹಗಳ ಮರಿಗಳೊಡನೆ ಚಿಣ್ಣಾಟಿನಾಡುವವು. ಅನೆಯ ಮರಿಗಳು ಆಡುತ್ತಾಡುತ್ತ ಕೊಂಡೆಯಿಂದ ಸಿಂಹನನ್ನೆಳೆಯುವವು.

ವೈದಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹೆಸರುಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದುವರೆಗೆ ಲುಪ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ವಿದುಷಿಯರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರಭೂತರಾಗಿ ಇದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆಜರಾ ಮರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದಂತಹ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಇದ್ದರೆಂದ ಬಳಿಕ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವು ರೂಢನಾಗಿತ್ತೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವುದು.

ವೈದಿಕ ಕಾಲದ ವಿದುಷಿಯರಲ್ಲಿ 'ವಿಶ್ವನಾರಾ' ಎಂಬವಳೊಬ್ಬಳು ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವಳು.

೧. ವಿಶ್ವವಾರಾ

ಇವಳು ಅತ್ರಿಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವಳು. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಇವಳು ರಚಿಸಿದ ಒಂದು ಸೂಕ್ತವಿರುವುದು. ಆ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಆರು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಭಾಷೆಯ ಮಾಧುರ್ಯ ದಿಂದಲೂ, ಭಾವದ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದಲೂ ಅವು ಬಹಳ ಚನ್ನಾಗಿರುವವು. ಅವುಗಳ ಭಾವಾರ್ಥವು ಈ ತೆರದಲ್ಲಿರುವುದು :

ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯು ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ಪಸರಿಸಿ ಉಷೆಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವನು. ದೇವತಾರ್ಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ, ಘೃತಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ವಿಶ್ವವಾರೆಯು ಆ ಅಗ್ನಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಳು.

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾಗಿ ಅಮೃತದ ಮೇಲೆ ಒಡೆತನವನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸು. ಹವ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವವನ ಹಿತವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿತನಾಗು.

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ನಮಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗು. ನಮಗೆ ಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕೊಡು. ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸು. ನಮ್ಮ ದಾಂಪತ್ಯ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ದೃಢಮಾಡು.

ಎಲೈ ದೀಪ್ತಿಶಾಲಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ನಾವು ಪೂಜಿಸುವೆವು. ನೀನು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರು.

ಎಲೈ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನೇ, ಭಕ್ತ ಜನರು ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ನೀನು ಆರಾಧಿಸು.

ಎಲೈ ಭಕ್ತನೇ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹವ್ಯವಾಹಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ ಮಾಡು. ಅಗ್ನಿಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡು. ಮತ್ತು ದೇವಗಣದ ಹವ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅವನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸು.

೨. ವಾಕ್ (ವಾಗ್ವೇದಿ)

‘ಆಪ್ತೃಣ’ನೆಂಬ ಋಷಿಯ ಮಗಳಾದ ‘ವಾಕ್’ ಎಂಬವಳು ಋಗ್ವೇದದ ಹತ್ತನೆಯ ಮಂಡಲದ ೧೨೫ನೆಯ ಸೂಕ್ತದ ೮ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಳು. ಈ ಮಂತ್ರಗಳು ದೇವೀಸೂಕ್ತವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಚಂಡಿಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣವು ವಾಗ್ವೇದಿಷಿಷುಷಾಡಿದ ಈ ಎಂಟು ಮಂತ್ರಗಳ ತಾಪ್ತರ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಒಲೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಇದುವು ಚಂಡಿಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದೊಡನೆ ವಾಗ್ವೇದಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಅಗಿರುವುದು.

ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಆದ್ವೈತಮತವ್ಯವರ್ತಕರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವರಷ್ಟೆ? ಆದರೆ ಅವರಿಗಿಂತ ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಗ್ಗೇವಿಯು ಆದ್ವೈತಮತದ ಮೂಲ ತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸಿದ್ದಳು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಯಾವ ಮತದ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೊರಡೂಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಧರ್ಮದ ಉದ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರೋ ಆ ಆದ್ವೈತ ಮತವನ್ನು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೇ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಾಗ್ಗೇವಿಯ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆದರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಣೆಯಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದ್ವೈತ ಮತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಗ್ಗೇವಿಗೂ ಬಹಳ ಭಾಗವು ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ.

ವಾಗ್ಗೇವಿಯು ತನ್ನ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ:—

“ನಾನು ರುದ್ರ, ವಸು, ಮೊದಲಾದವರ ಅತ್ಯಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಾನೇ ಮಿತ್ರ, ವರುಣ, ಇಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಆಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ನಾನೇ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಒಡೆಯಳು. ನನ್ನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀವಧಿ ಜೀವ ರಾಶಿಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಜೀವನು ಮಾಡುವ ದರ್ಶನ, ಪ್ರಾಣಧಾರಣ, ಅನ್ನಗ್ರಹಣ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ನನ್ನಿಂದಲೇ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವವು. ದೇವತೆಗಳೂ, ಮನುಷ್ಯರೂ ನನ್ನ ಸೇವೆಯನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ನಾನೇ ಎಲ್ಲ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆನು. ನಾನೇ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಋಷಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಬುದ್ಧಿವಂತ ನನ್ನಾಗಲಿ ಮಾಡುವೆನು. ಸ್ತೋತ್ರದ್ವೇಷಿಗಳೂ ಹಿಂಸಕರೂ ಆದವರ ಕೊಲೆಗಾಗಿ ನಾನೇ ರುದ್ರನ ಧನುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೆದೆಯನ್ನೇರಿಸಿದ್ದೆನು. ನಾನೇ ಭಕ್ತರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ವೈರಿಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿದೆನು. ನಾನೇ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವೆನು. ಈ ಭೂಲೋಕದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಆಕಾಶವನ್ನು ನಾನೇ ರಚಿಸಿದೆನು. ನಾಯುವು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಸಂಚರಿಸುವಂತೆ ಸಮಸ್ತ ಭುವನಗಳನ್ನೂ ಜನಿಸಿದ ನಾನೇ ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವುದು.”

—

೩. ಲೋಪಾಮುದ್ರೆ

ಲೋಪಾಮುದ್ರೆಯು ವಿವಿಧ ದೇಶದ ಅರಸನ ಮಗಳು. ಅಗಸ್ತ್ಯ ಋಷಿಯ ಹೆಂಡತಿ. ಅಗಸ್ತ್ಯ ಋಷಿಯು ಪಿತೃಗಣದ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ ವಂಶವೃತ್ತಿಯಬೇಕೆಂದು ಲೋಪಾಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದನು.

ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತವು ಆಕಾಶದ ವರೆಗೆ ಬೆಳೆದು ನಿಂತು ಸೂರ್ಯನ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮುನಿಯು ಒಂದು ಉಪಾಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ನಿನಾಸಣ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಮುನಿಯು ಮೊದಲು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದ್ದನು. ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ಒಂದು ದಿವಸ ಅವನು ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಋಷಿಯು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ವಿಂಧ್ಯಗಿರಿಯು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ತನ್ನ ಉನ್ನತವಾದ ಮಸ್ತಕವನ್ನು ಬಾಗಿ ಸಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆತನ ಚರಣಕ್ಕೆರಗಿದನು. ಋಷಿಯು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ “ ವತ್ಸಾ, ನಾನು ತಿರುಗಿ ಬರುವ ವರೆಗೆ ಓಗೇಯೇ ಬಾಗಿರು ” ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಹುದಾದನು. ಆಗ ಬಂದವನು ತಿರುಗಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ವಿಂಧ್ಯಗಿರಿಯೂ ಮುನಿಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೀರದೆ ಇಂದಿಗೂ ಬಾಗಿಲೇ ಇರುವನು.

ಲೋಪಾಮುದ್ರೆಯ ನಡತೆಯು ಹೋಗಳತಕ್ಕಂಥಾದ್ದು. ಅವಳು ವಿದ್ಯಾವತಿಯಾಗಿದ್ದದ್ದಲ್ಲದೆ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಪತಿಯನ್ನು ನೆರಳಿನಂತೆ ಅನುಸರಿಸುವಳು. ಪತಿಯ ಊಟವಾದ ತರುವಾಯ ತಾನು ಊಟ ಮಾಡುವಳು. ಆತನು ಮಲಗಿದ ಬಳಿಕ ತಾನು ಮಲಗುವಳು. ಏಳುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಏಳುವಳು. ಅವಳಿಗೆ ಪತಿಯ ಧ್ಯಾನವೇ ಧ್ಯಾನ; ಪತಿಯ ಜಪವೇ ಜಪ; ಪತಿಯು ಒಂದು ವೇಳೆ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಾದರೂ ತಾನು ಅಸಮರ್ಥನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪತಿಯ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಳು. ಪತಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಕೈಪಾಕಳು. ಅತಿಥಿಗಳು, ದೇವತೆಗಳು ಇವರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಇವಳು ರಚಿಸಿದ ಕೆಲವು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. (ಪ್ರ. ಮಂ. ೧೭೯-೧೮೨) ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳು ಹೇಳಿರುವದೇನಂದರೆ:- ಹೇ ಪ್ರಭೂ, ಇದುವರೆಗೆ ಸತತವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಈಗ ನಾನು ಕೈ ಸಾಗದೆ ಇರುವೆನು. ಈಗ ನಾನು ಮುದುಕಿಯಾಗಿ ಅಶಕ್ತಳಾಗಿರುವೆನು. ಆದರೂ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯೇ ನನ್ನ ಜೀವದ ಆನಂದವು. ಅದೇ ನನ್ನ ತಪಸ್ಸು. ತಾವೇ ನನಗೆ ಸದ್ಗತಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಲಿ.

--

೪. ಊರ್ವಶಿ

ಊರ್ವಶಿ : ಇವಳೊಬ್ಬ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯು. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಳು. ಊರ್ವಶಿಯೂ, ಪುರೂರವನೆಂಬ ರಾಜನೂ ಕೆಲವು ದಿವಸ

ಒಂದೆಡೆಗೆ ಇದ್ದ ಬಳಿಕ ಮುಂದೆ ಅವರಿಗೆ ವಿಯೋಗವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂವಾದವು ಆ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವು :-

ಊರ್ವಶಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪುರೂರವನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ : ಎಲೈ ಪತ್ನಿಯೆ, ನೀನು ಬಹಳ ನಿಷ್ಕರ. ಇಷ್ಟು ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಡ. ನಿನ್ನೊಡನೆ ಪ್ರೇಮಾಲಾಪವಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುದನ್ನು ಈಗ ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಮುಂದೆ ಬಹುಕಾಲ ಸಂತಾಪಬಡಬೇಕಾಗುವುದು.

ಊರ್ವಶಿ : ಪುರೂರವನೇ, ನೀನು ಮನೆಗೆ ತಿರುಗಿ ಹೋಗು. ನಾನು ಉಪೇಯಂತೆ ನಿನ್ನೆಡೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದೆನು. ಗಾಳಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡುವುದು ಹೇಗೆ ಅಗದೋ ಹಾಗೆಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡುವುದೂ ಅಗದು. ನನ್ನೊಡನೆ ಪ್ರೇಮಾಲಾಪವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದಾಗುವದೇನು ?

ಪುರೂರವ : ನಿನ್ನ ವಿಯೋಗವಾಗಲು ನನ್ನ ಬತ್ತಲಿಕೆಯಿಂದ ಬಾಣಗಳು ಹೊರಬೀಳವು. ಯುಷ್ಣದಲ್ಲಿ ಜಯ ಪಡೆದು ನಾನು ಗೋಧನವನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಲಾರೆನು. ರಾಜಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ವೀರ್ಯವಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಶೋಭೆಯು ಹೋಗಿರುವುದು. ನನ್ನ ಸೈನಿಕರು ಇನ್ನು ಹುರುಪಿನಿಂದ ಹುಂಕಾರ ಮಾಡಲಾರರು.

ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೂ ಕೇಳದಂತಾಗಲು ಪುರೂರವನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :

ಪುರೂರವ : ಹಾಗಾದರೆ ಪುರೂರವನು ತಿರುಗಿ ಎಂದೂ ಏಳದಂತೆ ಬೀಳಲಿ, ಅವನು ಬಹು ದೂರದಿಂದ ದೂರ ಹೋಗಿ ಭೂಮಿಯ ಕೊರಕಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೀಳಲಿ, ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ತೋಳಗಳು ಅವನನ್ನು ಹರಿದು ತಿನ್ನಲಿ.

ಊರ್ವಶಿ : ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮರಣವನ್ನು ಬಯಸಬೇಡ. ನಷ್ಟನಾಗಬೇಡ. ದುಷ್ಟವಾದ ತೋಳಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ತಿನ್ನಬೇಡ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರಣಯವು ಸ್ಥಿರವಾದುದಲ್ಲ. ನಾರಿಯ ಹೃದಯವೂ ತೋಳನ ಹೃದಯವೂ ಸಮಾನವಾದಂಥವು. ಇಲಾ ಪುತ್ರನಾದ ಪುರೂರವನೇ, ನೀನು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಮೀರಿದವನಾಗೆಂದು ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳು ನಿನಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಊರ್ವಶೀ ಪುರೂರವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಥೆಯುಂಟು.

ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪರಿಯಾಗಿದ್ದ ಊರ್ವಶಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನ ಶಾಪದಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಿ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಳು. ಮುಂದೆ ಪುರೂರವನೆಂಬ ಅರಸನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದಳು. ಪುರೂರವನು ಚಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಬುಧನ ಮಗನು. ಇವನು ಸುಂದರನೂ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ಧಾರ್ಮಿಕನೂ ಇದ್ದನು. ಇವನಂತೆ ತಾಳ್ಮೆಯುಳ್ಳವನೂ ಸತ್ಯವಂತನೂ ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿರಲಿಲ್ಲ. ಪುರೂರವನ ಗುಣಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಗೆ ಮೋಹಿತಿಯಾಗಿ ಊರ್ವಶಿಯು ಇವನನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು. ಆದರೆ ಲಗ್ನದ

ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಉರ್ವಶಿಯು ಪುರೂರವನೊಡನೆ ಈ ಪ್ರಕಾರ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಳು. ಪುರೂರವನು ತನಗೆ ಎಂದೂ ಬತ್ತಲೆ ಕಾಣಿಸಬಾರದು. ಆತ್ಮಸಂಯಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿರಬೇಕು. ತನ್ನ ಹಾಸಿಗೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಎರಡು ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೆ ಉರ್ವಶಿಯು ಭೂಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗಂಧರ್ವಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆರಳುವಳು.

ಪುರೂರವನು ಈ ಎಲ್ಲ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಒಡಂಬಟ್ಟು ೫೯ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಈ ವಿದುಷಿ ಪತ್ನಿಯೊಡನೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿದನು. ಇತ್ತ ಗಂಧರ್ವರ ಒಡೆಯನಾದ ವಿಶ್ವಾವಸುವು ಉರ್ವಶಿಯನ್ನು ಶಾಪದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಒಂದು ದಿವಸ ಅವನು ಉರ್ವಶಿಯ ಹಾಸಿಗೆಯ ಹತ್ತರಿದ್ದ ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಆಹಾರಿಸಿದನು. ಹೆಂಡತಿಯ ಮಾತಿನಿಂದ ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದ ಎದ್ದು ಬತ್ತಲೆಯಿದ್ದ ಪುರೂರವನು ಹಾಗೆಯೇ ಮೇಕೆಗಳ ಶೋಧಕ್ಕಾಗಿ ಧಾವಿಸಿದನು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗಂಧರ್ವರು ಉಂಟುಮಾಡಿದ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಉರ್ವಶಿಯು ಬತ್ತಲೆಯಿದ್ದ ಗಂಧನನ್ನು ನೋಡಿ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಧಾನ ಹೊಂದಿದಳು. ಪುರೂರವನು ಪತ್ನಿಶೋಕದಿಂದ ಬಹಳ ನೊಂದವನಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಹುಡುಕುವದಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಕೊನೆಗೆ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ಲಕ್ಷತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಉರ್ವಶಿಯು ಪುರೂರವನಿಗೆ “ಪ್ರಯಾಗ ತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಒಂದು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡು. ಇನ್ನು ವರ್ಷದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಸಮಾಗಮವಾಗುವದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಪುರೂರವನು ಅವಳ ಮಾತಿನ ಮೇರೆಗೆ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆ ಯಜ್ಞದಿಂದ ಪುರೂರವನಿಗೆ ಗಂಧರ್ವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಪುಣ್ಯಫಲವು ದೊರೆಯಿತು.

ಪುರೂರವನು ಪ್ರಯಾಗ ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಪುರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದನೆಂದೂ, ಅವನಿಗೆ ಉರ್ವಶಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಆರು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

೫. ಸೂರ್ಯಾ

ಋಗ್ವೇದದ ೧೦ನೆಯ ಮಂಡಲದ ೮೫ನೆಯ ಸೂಕ್ತದ ಕೆಲವು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ‘ಸೂರ್ಯಾ’ ಎಂಬ ವಿದುಷಿಯು ರಚಿಸಿದಳು. ಇವಳು ರಚಿಸಿದ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮದುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದವೂ ಅವರ ಬಯಕೆಯೂ ವ್ಯಕ್ತವಾದಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಅವುಗಳ ಭಾವಾರ್ಥವು ಈ ತೆರದಲ್ಲಿರುವುದು :

“ನಮ್ಮ ಆಸ್ತರು ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುವದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ದಾರಿಯಿಂದ ಹೋಗುವರೋ ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಕೇಡು ಒದಗಬೇಡ. ಎಲೆ ಇಂದ್ರಾಯಿ ದೇವತೆ ಗಳೆ, ಪತಿ-ಪತ್ನಿಯರ ಸಂಬಂಧವು ಅಕ್ಷಯವಾಗಲಿ.

ಎಲೆ ಕನ್ಯೆಯೆ, ಪೂಷಾದೇವತೆಯು ಕೈಹಿಡಿದು ತಂದೆಯ ಮನೆಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಲಿ; ಆಶ್ವಿನೀಕುಮಾರರು ನಿನ್ನನ್ನು ತಮ್ಮ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ತಂದೆಯ ಮನೆಯಿಂದ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಲಿ. ನೀನು ಗಂಡನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತಕ್ಕವಳಾದ ಗೃಹಿಣಿಯಾಗು.

ಹಗೆತನದಿಂದ ಈ ದಂಪತಿಗಳ ಬಳಿಗೆ ಬರುವವರು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಗಲಿ; ಈ ದಂಪತಿಗಳು ಪುಣ್ಯದಿಂದ ವಿಪತ್ತನ್ನು ಕಳಕೊಳ್ಳಲಿ, ಇವರ ಶತ್ರುಗಳು ದೂರವಾಗಿ ಓಡಿ ಹೋಗಲಿ.

ಈ ಹೊಸ ಮದುಮಗಳು ಬಹು ಸುಲಕ್ಷಣೆ, ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಬನ್ನಿರಿ. ಈ ಮದುಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ‘ಇವಳು ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯಾಗಲಿ, ಪತಿಗೆ ಪ್ರಿಯಳಾಗಲಿ’ ಎಂದು ಹರಸಿ ನೀವು ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿರಿ.

ಎಲೈ ದಂಪತಿಗಳೆ, ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ಇರಬೇಕು. ನಿಮ್ಮ ಸಂಯೋಗವು ಎಂದೂ ಭಂಗವಾಗಬಾರದು.

ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ನಮಗೆ ಮಕ್ಕಳು-ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಲಿ. ಅರ್ಯಮನು (ಒಬ್ಬ ದೇವತೆ) ಮುಪ್ಪಿನವರೆಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಡಲಿ.

ಎಲೈ ಮದುಮಗಳೆ, ನೀನು ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬಹುಕಾಲ ಪತಿಗೃಹದಲ್ಲಿ ಇರು. ದನಕರು ಆಳುಹೋಳುಗಳನ್ನು ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಕಾಪಾಡು.

ಎಲೆ ಮದುಮಗಳೆ, ನೀನು ಗಂಡನ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುವಳಾಗು. ಇದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳು ದೋಷವಿಲ್ಲದವು ಆಗುವವು. ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರಸ್ಥುಲ್ಲ ನಾಗುವದು. ನಿನ್ನ ದೇಹವು ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗುವದು, ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತಿಯು ಅಚಲವಾಗುವದು.

ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಪತಿಪತ್ನಿಯರ ಹೃದಯವನ್ನು ಒಂದುಮಾಡಲಿ; ನಾಯು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅವರನ್ನು ಸಮ್ಮಿಲಿತರನ್ನು ಮಾಡಲಿ. ಇದೇ ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು.’

ಹೊಸ ಮದುಮಕ್ಕಳ ಆಶೀರ್ವಾದವೂ ಬಯಕೆಯೂ ಎಂದರೆ ಇನ್ನೇನು ? ಇದೇ ಅಲ್ಲವೆ ? ಇದು ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅರ್ಯ ನಾರಿಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಈಗಲೂ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಇದರದೇ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯು ಆಗುತ್ತಿರುವದು.

ಇದುವರೆಗೆ ಹೇಳಿದವರಲ್ಲದೆ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಆನೇಕ ವಿದುಷಿಯರ ಉಲ್ಲೇಖವುಂಟು. ಅವರ ಹೆಸರುಗಳು :- ಅಪಾಲಾ, ಆದಿತಿ, ಯಮಿ, ಶಕ್ವತೀ, ಘೋಷಾ, ಜುಹೂ, ಇಂದ್ರಾಣೀ, ಗೋಧಾ, ಶ್ರದ್ಧಾ, ಮುಂ.

ಮುಂದೆ ಬರಬರುತ್ತ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ದರೂ ನಾರಿಯರು ವಿದ್ಯಾವತಿಯರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಭರತಖಂಡದ ಜನರು ದರ್ಶನ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಉಪನಿಷತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಕೆಲವು ಹೆಂಗಸರು ಬಹಳ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿ ಇದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರ್ಥರಾದ ಪುರುಷರು ಅಬಲೆಯರನ್ನಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲಲಾರದೆ ಹೋದರು. ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಉತ್ಸಾಹ-ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಮಾನರನ್ನಿಸಿ ಅವರ ಬೆನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆ ಯುಗದಲ್ಲಿ (ಉಪನಿಷದ್ಯುಗ) ಮೈತ್ರೇಯಿ, ಗಾರ್ಗಿ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದುಷಿಯರು ಇದ್ದರೆಂದು ನಾವು ಕೇಳುವೆವು.

೬. ಮೈತ್ರೇಯಿ

ಮೊದಲು ಮೈತ್ರೇಯಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವೆವು. ಮೈತ್ರೇಯಿಯು ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದುಷಿಯು. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇವಳ ವಿದ್ವತ್ತೆಯ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಋಷಿಯು ಇವಳ ತಂದೆ. ಅವನು ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸನು. ಮಗಳಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದ ನ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿಸಿ ವಿದ್ಯಾವತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು. ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನೊಡನೆ ಇವಳ ಮದುವೆಯಾಯಿತು.

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನುನಿಯು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಾನಪ್ರಸ್ಥಕ್ಕೆ ತೆರಳುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೂ ಮೈತ್ರೇಯಿಗೂ ಒಂದು ವಾದವಾಯಿತು. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಡದಿರು ಇದ್ದರು. ಅವನು ತನ್ನ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಇಬ್ಬರೂ ಸಮವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೊರಡುವಾಗ ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರೇಯಿಯು ಪತಿಯೊಡನೆ ನಾಲ್ಕು ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದಳು. ಅವಳು ತನ್ನ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯಸಂಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹುರುಳುಬೆಂಬದನ್ನು ಜಾಣತನದಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವಳು. ಅದನ್ನು ನೋಡಲು ಈಗಿನ ಕಾಲದ ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರ-ಪಂಡಿತನೂ ಕೂಡ ಒಡನೆಯೇ ಚಕಿತನಾಗುವಂತೆ ಇರುವದು. “ಈ ಭೂಮಿಯು ಐಶ್ವರ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕಿನಮ್ಮ ನಳಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಅದರಿಂದಾದರೂ ನಾವು ನಿರ್ವಾಣ ಪದ (ಮೋಕ್ಷ) ವನ್ನು ಹೊಂದುವೆವೋ? ಮೈತ್ರೇಯಿಯು ಈ ಅಮೌಲ್ಯ-ವಾಕ್ಯವು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವದು. ಮೈತ್ರೇಯಿಯು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನು—“ಇಲ್ಲ; ಅದು ಆಗಲಾರದು” ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ಮೈತ್ರೇಯಿಯು “ಯೇನಾಹಂ ನಾಮೃತಾ ಸ್ಯಾಂ ಕಿಮಹಂ ತೇನ ಕುರ್ಯಾಮ್”—ಯಾತರಿಂದ ನನಗೆ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುವಂತಿಲ್ಲವೋ, ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಾನು ಏನು ಮಾಡಲಿ?—ಎಂದಳು. ಅಹಾ! ಎಂಥ ಗಂಭೀರವಾಣಿಯು ಸ್ತ್ರೀಕಂಠದಿಂದ ಹೊರಟಿರುವದು! ಒಳಕ ಆ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಿಯು ಕೈಜೋಡಿಸಿ ಮೋರೆಯನ್ನೆತ್ತಿ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಳು : “ಅಸತೋ ಮಾ ಸದ್ಗಮಯ | ತಮಸೋ ಮಾ ಜ್ಯೋತಿರ್ಗಮಯ | ಮೃತ್ಯೋರ್ವಾಮೃತಂ ಗಮಯ | ಆವಿರಾವೀರ್ಮ ಏಧಿ | ರುದ್ರಯತ್ತೇ ದಕ್ಷಿಣಂ ಮುಖಂ | ತೇನ ಮಾಂ ಪಾಹಿ ನಿತ್ಯಮ್ |” “ಎಲೈ ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪನೆ, ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಅಸತ್ಯದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ನಿನ್ನ ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು; ಎಲೈ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನೆ, ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯಿಂದ ದೂರ ಮಾಡಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು; ಎಲೈ ಅನಂದರೂಪನೆ, ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಅಮೃತ (ಮೋಕ್ಷ)

ದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು; ಎಲೈ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನೆ, ನೀನು ನಮ್ಮ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗು; ಎಲೈ ದುಃಖರೂಪನೆ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವಾಗಲೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡು.” ಮನುಷ್ಯಪ್ರಾಣಿಯ ಕೊನೆಯ ಬಯಕೆಯೆಂದರೆ ಇದೇ ಅಲ್ಲವೆ? ಮಾನವ ಹೃದಯದ ಈ ಬಯಕೆಯು ಒಬ್ಬ ಆರ್ಯನಾರಿಯ ಮುಖಕಮಲದಿಂದ ವಾಕ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಹೊರಟಿತು. ಅದು ಯುಗಯುಗದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತ ಬಂದು, ಈಗ ನಮ್ಮ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಿದ್ದು ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು.

೨. ಗಾರ್ಗಿ

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಮೈತ್ರೇಯಿಗಿಂತ ವಿದುಷಿಯಾಗಿ ಇದ್ದಳು. ಅವಳ ಹೆಸರು ಗಾರ್ಗಿ. ಅವಳು ವಚಕ್ಕು ಮನಿಯ ಮಗಳು.

ಯಾವದೊಂದು ಗೂಢತ್ವದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುವದಿದ್ದಾಗ ರಾಜಾಸುಷಿಯಾದ ಜನಕ ಮಹಾರಾಜನು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಕರೆಸಿ ನಡುನಡುವೆ ಸಭೆಯನ್ನು ನೆರೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಶ್ನದ ವಿಚಾರವು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪುರುಷರೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆಂದಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಆ ರಾಜರ್ಷಿಯ ಸಭೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಅವರು ಪುರುಷರೊಡನೆ ವಾದವಿನಾದವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನಕಮಹಾರಾಜನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅವನು ದಾನ ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಆಕಳುಗಳನ್ನು ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಕಳ ಕೋಡಿಗೆ ಹತ್ತು ಹತ್ತು ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದನು. ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಂದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದ್ದನು. ಯಜ್ಞವು ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಜನಕರಾಜನು ಪಂಡಿತರನ್ನು ನೆರೆಯಿಸಿ “ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞರು ಈ ಸಾವಿರ ಆಕಳುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಸಭೆಯೊಳಗಿನ ಯಾವ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ಆಕಳುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಮುಂದಾಗಲೊಲ್ಲನು. ಯಾಕಂದರೆ ರಾಜನು ಅಂಥ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡಿದ್ದನು. ಆ ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞನೆಂದು ಮುಂದುವರಿಯುವ ಸಾಹಸವನ್ನು ಯಾರು ಮಾಡಬೇಕು ?

ಗೋಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಏಳದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಮುನಿಯು ತಾನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿದನು. ಅವನು ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಜ್ಞಾನಿಯೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನಿಗೂ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವಿತ್ತು. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನ ಸಾಹಸವನ್ನು ನೋಡಿ, ಒಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ಯನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡಹತ್ತಿದರು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬನೂ ವಿರದ್ಧವಾಗಿ ಏಳಲಿಲ್ಲ.

ಆ ಸಭೆಯ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸು ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನ ಸಾಹಸವು ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಆಗ ತನ್ನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎದ್ದುನಿಂತಳು. ಎಲ್ಲರ ದೃಷ್ಟಿಯು ಅವಳ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. ಅವಳು ಗಾರ್ಗಿ.

ಆ ಹೆಂಗಸು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ ತೇಜಸ್ವಿನಿ ಗರ್ವವು ತೋರ್ಪಡುವ ಭಾಷೆಯಿಂದ— ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ, ನೀನೇ ಈ ಜನಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೋ?—ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಳು.

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನು ದೃಢ ಸ್ವರದಿಂದ, ಹೌದು; ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಗಾರ್ಗಿಯು, ಹೌದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಆಗದು. ಆದರೆ ಪರಿಕ್ಷೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುವೆನು, ಎಂದಳು.

ಆಗ ಅವರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ವಿವಾದವಾಯಿತು. ಗಾರ್ಗಿಯು ತರತರದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ತತ್ವಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಪರೀಕ್ಷಿಸತೊಡಗಿದಳು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಮಾರಿಯಾದ ಗಾರ್ಗಿಯು ಪ್ರಶ್ನೆಬಾಣಗಳು ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನಿಗೆ ಬಡಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಭಾಸದರು ಆ ವಿವಾದವನ್ನು ವಿಸ್ಮಯದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಗಾರ್ಗಿಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತಲೆದೂಗುತ್ತಿದ್ದರು.

೮. ದೇವಹೂತಿ

ಗಾರ್ಗಿಯಂತೆ 'ದೇವಹೂತಿ' ಎಂಬವಳೂ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದುಷಿಯು. ಇವಳು 'ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು' ಎಂಬ ಅರಸನ ಮಗಳು. 'ಶತರೂಪಾ' ಎಂಬವಳು ಇವಳ ತಾಯಿ. 'ಪ್ರಿಯವ್ರತ', 'ಉತ್ತಾನಪಾದ' ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜರು ದೇವಹೂತಿಯ ಸೋದರರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಧಮನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯು ಬುದ್ಧಿವಂತನಾಗಿಯೂ ವಿದ್ಯಾವಂತನಾಗಿಯೂ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದನು. ದೇವಹೂತಿಯು ಅವನನ್ನೇ ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದಳು. ವಿದ್ಯಾಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯಿಂದಲೇ ಇವಳು ತಾನು ಅರಸನ ಮಗಳಾದರೂ ಆ ದರದ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲೊಪ್ಪಿದಳು. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಅನುರಾಗವಿತ್ತು.

ಸ್ವಾಯಂಭುವ ರಾಜನು ಮದುವೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕರ್ಡಮು ಮುನಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಕರ್ಡಮನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಮುಂಗಸಿ ಆಗತಾನೆ ಗೃಹಸ್ಥಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದನು. ದೇವಹೂತಿಯಂಥ ಹೆಂಡತಿ ದೊರೆತರೆ ತನ್ನ ಸಂಸಾರವು ಸುಖಮಯವಾಗುವದೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವನು ಮದುವೆಗೆ ಒಪ್ಪಿದನು.

ದೇವಹೂತಿಯು ತಂದೆಯ ಮನೆಯ ಐರ್ವರ್ಯವನ್ನು ಬಿಸಾಟಿ ಪತಿಂಠಾದನೆ ನನವಾಸಿಯಾದಳು. ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ಅನುರಾಗವು ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಪತಿಯು ಅವಳ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿದನು. ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ದೈವದೈವ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದನು. ನಿರ್ಜನವಾದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಿಯ ಚರಣ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಿಯಾಗಿ ದೇವಹೂತಿಯು ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಗ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲೋ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರಗಳು ಅವಳ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಳು ಅದಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು.

ದೇವಹೂತಿಗೆ ಒಬತ್ತು ಮಂದಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಾದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅರುಂಧತಿಯೂ ಅನಸೂಯೆಯೂ ಬಹಳ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದವರು. ಅರುಂಧತಿಯು ವಶಿಷ್ಠ ಋಷಿಯ ಹೆಂಡತಿ. ಅವಳ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉದಾಹರಣವಾಗಿರುವದು. ಮದುವೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮದುವುಗಳು- "ಅರುಂಧತಿಯೆ, ನಾನು ನಿನ್ನಂತೆ ಪತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮವುಳ್ಳವಳಾಗಿರಬೇಕು" ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಲಗ್ನದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದು. ಅನಸೂಯೆಯು 'ಅತ್ರಿ' ಋಷಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳೂ ತನ್ನ ಅಕ್ಕನಂತೆ ಪತಿವ್ರತಾಶಿರೋಮಣಿಯು.

ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಕಪಿಲ ಮಹಾಮುನಿಯೂ ಈ ದೇವಹೂತಿಯ ಗರ್ಭದಿಂದ ಅವತರಿಸಿದನು. ಆ ಕಪಿಲಋಷಿಯಿಂದಲೇ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ದರ್ಶನ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ತಲೆದೋರಿತು. ಅವನೇ ತನ್ನ ಉಚ್ಚಲವಾದ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಕತ್ತಲೆ ಮುಸುಕಿದ ಮಾನವ ಹೃದಯದ ಗೂಢವನ್ನು ಹುಡುಕಿದನು. ಅವನೇ ತನ್ನ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡಿದನು. ಅವನೇ ದುಃಖದ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಯ ಮೂಲವು ಎಲ್ಲಿ ಇರುವದೆಂಬದನ್ನು ಮೊದಲು ಕಂಡುಹಿಡಿದನು. ಅವನೇ ಆ ದುಃಖವು ಯಾತರಿಂದ ನಷ್ಟವಾಗುವದೆಂಬದನ್ನೂ ಯಾತರಿಂದ ಮಾನವರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಪರಮಶಾಂತಿಯು ದೊರಕುವದೆಂಬದನ್ನೂ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಜಗತ್ತಿನೆದುರಿಗೆ ಪ್ರಕಟಮಾಡಿದನು !

ಆ ಕಪಿಲಮುನಿಗೆ ಇಂಥ ಮೆಲ್ಲರದ ಶಿಕ್ಷಣವು ಯಾರಿಂದ ದೊರೆಯಿತು ? ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಜಗವೆಲ್ಲ ಬರುವಂತೆ ಆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸಿದ

ನರು ಯಾರು ? ಮನುಷ್ಯನ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವು ಅವನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು ? ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದವಳು ಅವನ ತಾಯಿ. ದೇಹ ಹೂತಿಯೇ ಇಂಥ ತಾಯಿಯು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಇಷ್ಟು ಗೌರವವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಿದ್ದನೋ ಇಲ್ಲವೋ ? ಸಂಶಯಾಸ್ಪದವಾಗಿರುವುದು.

ದೇವಹೂತಿಯು ತಾನೇ ಮಗನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಅವನ ವಿಚಾರ ಸರಣಿಯು ಎತ್ತಕಡೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಅವಳು ಮೊದಲೇ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ದೇವಹೂತಿಯು ತನ್ನ ವಿಚಾರ ಬಲದಿಂದ ಬಿತ್ತಿದ ದರ್ಶನ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೀಜವನ್ನು ತನ್ನ ಮಗನಿಂದ ಎಲೆ-ಹೂ-ಕಾಯಿಗಳಿಂದ ಒಪ್ಪುವ ಮರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿದಳು.

೯. ಮದಾಲಸೆ

ದೇವಹೂತಿಯಂತೆ ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮುಂದುಮಾಡಿದ ನಾಣಿಯ ರಲ್ಲಿ 'ಮದಾಲಸೆ' ಎಂಬವಳು ಒಬ್ಬಳಾಗಿರುವಳು. ಇವಳು ಗಂಧರ್ವಕುಲದವಳು. ಋತಘ್ನಜನೇಬ ಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದಳು. ಇವಳಿಗೆ ವಿಕ್ರಾಂತ, ಸುಬಾಹು, ಶತ್ರುಮರ್ಧನ, ಅಲರ್ಕ ಎಂದು ನಾಲ್ವರು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಾನೇ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಉಪದೇಶದಿಂದ ವಿಕ್ರಾಂತ, ಸುಬಾಹು, ಶತ್ರುಮರ್ಧನರೇಬ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾದರು. ಅವಳು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಇಂಥ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೇಗೆ ತಂದಳೆಂಬುದು ಕೇಳಿಸಬಹುದು ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು.

ಮದಾಲಸೆಯ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ವಿಕ್ರಾಂತನು ಒಂದು ದಿನ ಹೊರಗೆ ಆಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗನು ಅವನನ್ನು ಹೊಡೆದನು. ಆಗ ವಿಕ್ರಾಂತನು ತಾಯಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು— "ಅವ್ವಾ, ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗನು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆದನು. ನಾನು ಅರಸು ಮಗನು; ಬಡಹುಡುಗನು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆಯಬೇಕೆ? ಇದು ನನಗೆ ಬಹಳ ಅವಮಾನಕರವಾಗಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಆ ಹುಡುಗನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಹೊಡೆಯಬೇಕು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಮದಾಲಸೆಯು ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ— "ಮಗನೇ ನೀನು ಶುದ್ಧಾತ್ಮನು. ಆತ್ಮವಸ್ತುವು ಹೆಸರಿನಿಂದ ಎಂದೂ ಮಲಿನವಾಗಲಾರದು. ನಿನಗೆ ಬಂದಿರುವ ವಿಕ್ರಾಂತನೆಂಬ ಇಲ್ಲವೆ ರಾಜಪುತ್ರನೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯು ನಿಜವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಅದು ಕೇವಲ ಕಲ್ಪಿತವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ರಾಜಪುತ್ರನೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಎದುರಿಗೆ ತೋರುವ ಈ ಪಂಚಭೂತಾತ್ಮಕ ಶರೀರವು ನೀನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೊದಗಿದ. ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ ದುಃಖಬಡುತ್ತಿರುವೆ?" ಎಂದಳು.

ಮಹಾರಾಣಿಯ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳು ವಿರಕ್ತರಾದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಋತಘ್ನಜರಾಜನು ವ್ಯಸನಬಟ್ಟು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು "ಮದಾಲಸೇ, ನಿನ್ನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಮೂರು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳು ವನವಾಸಿಗಳಾದರು. ಕಡೆಯವನೂ ತನ್ನ ಆಣ್ವಂದಿರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿಯದಂತೆ ಮಾಡು. ಅವನೂ ವಿರಕ್ತನಾದರೆ ಮುಂದೆ ರಾಜ್ಯಪರಿಪಾಲನವನ್ನು ಯಾರು ಮಾಡಬೇಕು?" ಎಂದನು.

ಆಗ ಮದಾಲಸೆಯು ಗಂಡನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಕಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಅಲರ್ಕನಿಗೆ ರಾಜನೀತಿಯ ವ್ಯಾಸಂಗವನ್ನು ಮಾಡಿಸಹತ್ತಿದಳು. ಅವಳ ಕಾಲದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅವಳು ರಾಜನೀತಿಯನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವಳಿದ್ದಳೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಮನಾಲಸಾಖುತಧ್ವಜರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಒಂದು ಕಥೆಯು ಇರುವುದು :—

ದೈತ್ಯದಾನವರ ಉಪಟಳದಿಂದ ಗಾಲವನೆಂಬ ಋಷಿಯ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಅಡ್ಡಿ ಯುಂಟಾಗಲು ಶತ್ರುಜಿತ್ತೆಂಬ ಆರಸನ ಮಗನಾದ ಋತಧ್ವಜನು ತಪೋವನದ ರಕ್ಷಣೆ ಗಾಗಿ ಆ ಋಷಿಯ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಒಂದು ದಿನ ಆ ಋಷಿಯು ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗ ಒಬ್ಬ ದೈತ್ಯನು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕಾಡು ಹಂದಿಯ ರೂಪದಿಂದ ಆ ಆಶ್ರಮದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ರಾಜಪುತ್ರನಾದ ಋತ ಧ್ವಜನು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ವಿಘ್ನವಾಡಬಹುದಾದ ಆ ಕಾಡು ಹಂದಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಬಾಣ ವನ್ನು ಹೂಡಿ ಗುರಿಯಿಟ್ಟನು. ಆಗ ಆ ಹಂದಿಯು ಜೀವದ ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ಓಡ ಹತ್ತಿತು. ಋತಧ್ವಜನು 'ಕುವಲಯ'ವೆಂಬ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಆದರ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ದನು. ಹಂದಿಯು ಓಡುತ್ತ ಓಡುತ್ತ ಸಾವಿರಾರು ಗಾವದ ದೂರ ಹೋಯಿತು. ಅರಸನೂ ಆದರ ಬೆನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಆ ಹಂದಿಯ ರೂಪದ ದೈತ್ಯನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ತೆಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಕಾಣದಂತಾದನು. ಋತಧ್ವಜನು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದನು.

ಆ ತೆಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ದಟ್ಟಾದ ಕತ್ತಲೆ ಮುಸುಕಿತ್ತು. ಆ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಸಾಗಿದ ಬಳಿಕ ಋತಧ್ವಜನಿಗೆ ಬೆಳಕು ಕಾಣಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಉಪ್ಪರಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಪಟ್ಟಣವು ಕಾಣಿಸಿತು. ಅನನು ಆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಹಂದಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಬಳಿ ಬಂದನು. ಆ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಒಳಗೆ ಗೆಳತಿಯರ ನಡುವೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ಕಂಡನು. ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ಋತಧ್ವಜನನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಮೂರ್ಛೆ ಹೊಂದಿ ಬಿದ್ದಳು. ಗೆಳತಿಯರ ಉಪಚಾರದಿಂದ ಮೂರ್ಛೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಬಳಿಕ ಅರಸು ಮಗನು— "ಇವಳು ಯಾರು?" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಒಬ್ಬ ಗೆಳತಿಯು— ಇವಳು 'ವಿಶ್ವಾವಸು' ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವರಾಜನ ಮಗಳು. ಇವಳ ಹೆಸರು ಮದಾಲಸೆ. ಒಂದು ದಿನ ಹೂಡೋಟಿ ದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ನಜ್ರಕೇತು ದಾನವನ ಮಗನಾದ ಪಾತಾಲಕೇತುವೆಂಬ ವನು ತನ್ನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಇವಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕೆಂದು ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಿಟ್ಟಿರುವನು" ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು.

ಆ ಗೆಳತಿಯು ಆ ಗಂಧರ್ವಕುಮಾರಿಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದ ಬಳಿಕ ಅರಸು ಮಗನನ್ನು ಕುರಿತು— "ತಾವು ಯಾರು? ಈ ಪಾತಾಲಪುರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಂದಿರಿ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಋತಧ್ವಜನು ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಆ ಗೆಳತಿಯು— ನಮ್ಮ ಒಡತಿಯನ್ನು ಈ ಪಾತಾಲಪುರಿಯ ಯಾತನೆಯಿಂದಲೂ ಈ ದಾನವನ ಉಪಟಳ ದಿಂದಲೂ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇವಳು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವಳಾಗಿರುವಳು.

ಈ ದೇವಕನ್ಯೆಯು ಹೆಂಡತಿಯಾಗುವಳೆಂದ ಬಳಿಕ ಯಾರಿಗೆ ಅನಂದನಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ? ಮತ್ತು ತಾವು ನಮ್ಮ ಗೆಳತಿಗೆ ತಕ್ಕವರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಇರುವಿರಿ” ಎಂದು ಬಿನ್ನಯಿಸಿದಳು.

ಋತಧ್ವಜನು ಮದಾಲಸೆಯ ಪಾಣಿಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದನು. ಬಳಿಕ ಸಾತಾಲಪುರಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರುವಾಗ ದೈತ್ಯರು ಅವನನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ಆಗ ಅವರಲ್ಲಿ ತುಮುಲ ಯುದ್ಧವು ಆಯಿತು. ಋತಧ್ವಜನು ಎಲ್ಲಾ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ತಂದೆಯ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಬಂದನು. ರಾಜನೂ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ದೂರವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಕರೆತಂದರು.

ಕೆಲವು ದಿನಗಳಾದ ಬಳಿಕ ಋತಧ್ವಜನು ತಂದೆಯ ಆಪ್ತನೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತೆ ತಪೋವನದ ಕಾವಲಿಗಾಗಿ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟು ತಿರುಗುತ್ತ ತಿರುಗುತ್ತ ಯಮುನಾ ನದಿಯ ತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ಸಾತಾಲಕೇತುವಿನ ತನ್ಮನಾದ ತಾಲಕೇತುವು ಮುನಿವೇಷದಿಂದ ಬಂದು ಗುಡಿಸಲಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನು ಋತಧ್ವಜನನ್ನು ನೋಡಿ, ಈತನು ತನ್ನ ಅಣ್ಣನ ವೈರಿಯೆಂದು ಗೊತ್ತುಹಿಡಿದನು. ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ದ್ವೇಷವನ್ನು ತಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದು ಜಾಣತನದ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಅವನು ಋತಧ್ವಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು— “ಅರಸುಮಗನೇ, ನೀನು ಋಷಿಗಳ ತಪೋರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವೆಯಷ್ಟೆ? ನಾನು ಬಂದು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಆ ಯಜ್ಞದ ದಕ್ಷಿಣೆಗಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವ ಹಣವು ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಬಿಟ್ಟಿರುವೆನು. ನಿನ್ನ ಕೊರಳೊಳಗಿನ ರತ್ನ ಹಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ನನ್ನ ಮನೋರಥವು ಪೂರ್ಣವಾಗುವುದು,” ಎಂದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಋತಧ್ವಜನು ಕೂಡಲೆ ತನ್ನ ಕೊರಳ ಹಾರವನ್ನು ಆ ಮಾಯಾವಿ ಋಷಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಆದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆ ತಾಲಕೇತುವು— “ರಾಜಪುತ್ರನೇ, ನಾನು ಈಗ ನೀರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನರಣದೇವನ ಚರಾಧನಗಾಗಿ ಹೋಗುವೆನು. ತಿರುಗಿ ಬರುವವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ನೀನು ಕಾದುಕೊಂಡಿರಬೇಕು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಋತಧ್ವಜನು ತಾಲಕೇತುವಿನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಗೊಳ್ಳದೆ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಕಾಯಲೊಪ್ಪಿದನು. ಇತ್ತ ತಾಲಕೇತುವು ಅರಸುಮಗನ ಕೊರಲ ರತ್ನಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಋತಧ್ವಜನ ತಂದೆಯಾದ ಶತ್ರುಜದ್ರಾಜನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆ ಸರವನ್ನು ತೋರಿಸಿ— ಅರಸುಮಗನು ದೈತ್ಯರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವಾಗ ಮಡುವನೆಂದು ಸುದ್ದಿಯ ಬೀರಿದನು. ಈ ಭಯಂಕರವಾದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಮದಾಲಸೆಯ ಎದೆಯೊಡೆದು ನೀರಾಯಿತು. ಮೂರ್ಛಿತಳಾಗಿ ಬಿದ್ದವಳು ತಿರುಗಿ ಎಳಲೇ ಇಲ್ಲ!

ಬಳಿಕ ತಾಲಕೇತುವು ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದು— “ಯುವರಾಜನೇ ನನ್ನ ಯಜ್ಞವು ಮುಗಿಯಿತು. ನೀನು ಇನ್ನು ಹೋಗಬಹುದು. ನನ್ನ ಬಹುದಿವಸದ

ಬಯಕೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದೆ. ನಿನಗೆ ಸದಾ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ ” ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ಕಳಿಸಿದನು.

ಋತುಧ್ವಜನು ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಎಲ್ಲ ಕಛಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಮದಾಲಸೆಯು ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದಳು. ಪತ್ನೀ ಲೋಕದಿಂದ ಋತುಧ್ವಜನು ಬಂದು ಬಿಡಿದನು. ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ತನ್ನ ಮರಣದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಜೀವ ಬಿಟ್ಟಳೆಂದೂ ತಾನು ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಬದುಕಿರುತ್ತೇನೆಂದೂ ಹಗಲೆಲ್ಲ ಲೋಕ ಮಾಡಿದನು.

ಋತುಧ್ವಜನ ಆಸ್ತರಾದ ನಾಗರಾಜನೆಯರು ಅವನ ಈ ದುಃಖವನ್ನು ಕೇಳಿಗಲಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸತೊಡಗಿದರು. ಮದಾಲಸೆಗೂ ಋತುಧ್ವಜನಿಗೂ ಮತ್ತೆ ಸಮಾಗಮವು ಆಗಬೇಕೆಂದು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯಾದ ನಾಗರಾಜನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಗ್ರಹ ಹಿಡಿದರು. ಆಗ ನಾಗರಾಜನು ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಉಗ್ರವಾದ ಕಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ ಸರಸ್ವತೀನುಹಾದೇವರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿದನು. ಮದಾಲಸೆಯು ಯಾವ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದ್ದಳೋ ಅದೇ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ನಿನ್ನ ಮಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವೆಂದು ಅವರು ವರವ ಕೊಟ್ಟರು.

ಸರಸ್ವತೀನುಹಾದೇವರ ವರದಿಂದ ಮದಾಲಸೆಯು ನಾಗರಾಜನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದಳು. ಬಳಿಕ ಒಂದು ದಿವಸ ನಾಗರಾಜನು ಋತುಧ್ವಜನನ್ನು ತನ್ನ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಮದಾಲಸೆಗೂ ಅವನಿಗೂ ಸಮಾಗಮ ಮಾಡಿಸಿದನು.

೧೦. ಆತ್ಮೀಯಿ

ಆತ್ಮೀಯಿಯು ಭರತಖಂಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಿದುಷಿಯರಲ್ಲೊಬ್ಬಳು. ಇವಳು ಯಾವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಳೋ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇವಳು ತೋರಿಸಿದ ಅತ್ಯಂತ ಅನುರಾಗವೂ, ಉದ್ಯೋಗವೂ ಲೋಕ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದಂಥವು.

ಕುಲಸತಿಯಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹಾಕವಿಯು ತಕ್ಕ ಗುರುವೆಂದು ತಿಳಿದು ಈ ಸ್ತ್ರೀಯು ಮೊದಲು ಅವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವೇದ-ವೇದಾಂಗ-ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಓದುವದಕ್ಕೆ ಹೋದಳು. ಕೆಲವು ದಿವಸ ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಶ್ರಮಬಟ್ಟು ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದಳು. ಆದರೆ ಸೀತಾದೇವಿಯು ಅವಳ ಮಕ್ಕಳಾದ ಲವಕುಶರು ಈ ಮುಷಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಲು, ಆಗ ಆತ್ಮೀಯಿಯು ಅಭ್ಯಾಸವು ಸರಿಯಾಗಿ

ಸಾಗದಂತಾಯಿತು. ಲವಕುಶರ ಬುದ್ಧಿಯು ಬಹು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಆವರು ಹೆನ್ನೆರಡು ವರ್ಷದವರಾಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಋಗ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ನಿಪುಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಆ ಆದಿಕವಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ರಚಿಸಿದ ರಾಮಾಯಣವೆಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭದಿಂದ ಕೊನೆಯ ವರೆಗೆ ಮುಖೋದ್ಗತವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಕುಶಾಗ್ರ ಬುದ್ಧಿಯ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸುವದರೊಳಗೆ ಆ ಮುನಿಗೆ ತನ್ನ ಇತರ ಶಿಷ್ಯರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಯತ್ನಪಡುವದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಆತ್ರೇಯಿಗೆ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆಯ ಆಶೆಯು ಆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾದೀತೆಂದು ತೋರ ಲಿಲ್ಲ. ಲವಕುಶರ ಉಜ್ವಲವಾದ ಪ್ರತಿಭಾ ಶಕ್ತಿಯ ಎದುರಿಗೆ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯು ಬಹಳ ಅಲ್ಪವಾದದ್ದೆಂದು ಅವಳು ತಿಳಿದಳು. ಆನರೂಡನೆ ವಿಧ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತಂದು ಅವಳಿಂದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಳಿಕ ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ಅವಳು ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಬಿಡ ಬೇಕಾಯಿತು. ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೊಬ್ಬ ಗುರುವನ್ನು ಹುಡುಕತೊಡಗಿದಳು. ಆಗ ಸಮೀಪದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಆಗಸ್ತ್ಯ ಮುನಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠನಿದ್ದನು. ಆತ್ರೇಯಿಯು ಉಪನಿಷತ್ತು ಮೊದಲಾದದ್ದನ್ನು ಓದುವದಕ್ಕೆ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದಳು.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸು ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಆಗಸ್ತ್ಯಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬರುವದೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರೀತಿಯು ಯಾವ ತೊಂದರೆಯನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸುವಂತೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬಳೇ ಕಾಲುವಡಿಗೆಯಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತ ಎಷ್ಟೋ ನದಿ-ನದಿಗಳನ್ನೂ, ದೇಶಗಳನ್ನೂ, ದಾಟಿ ವಿಶಾಲ ವಾದ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವನ್ನು ಆತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಬಹುಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಗಸ್ತ್ಯಾಶ್ರಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದಳು.

ಆಗಸ್ತ್ಯ ಮುನಿಯು ಆ ಸ್ತ್ರೀಯ ಇಂಥಾ ವಿದ್ಯಾಪ್ರೀತಿಯನ್ನೂ ಅದ್ಭುತವಾದ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಬಟ್ಟನು. ಮತ್ತು ಅವಳನ್ನು ಮಗಳಂತೆ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜೋಪಾನ ಮಾಡಿ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಆತ್ರೇಯಿಯ ಬಯಕೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

೧೧. ಭಾರತಿ

ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ವಿಶ್ವಗ್ರಾಸಿಯಾದ ಭೌದ್ಧ-ಧರ್ಮದೊಡನೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮೇಶ್ವರದಿಂದ ಹಿಮಾಲಯದ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ

ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರೊಡನೆ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ವೇದಧರ್ಮವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಅವನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಇದ್ದಳು. ಅವಳು ಮಂಡನಮಿಶ್ರನ ಹೆಂಡತಿ ಭಾರತೀದೇವಿಯು. ಇವಳು ಒಬ್ಬ ಮಹಾ ವಿದುಷಿಯಿದ್ದಳು.

ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವಳ ತೀಕ್ಷ್ಣಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿ ಎಲ್ಲರೂ ಅಚ್ಚರ್ಯಬಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವಳು ಹದಿನಾರು ವರ್ಷದ ವಯಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಋಕ್, ಯಜುಃ, ಸಾಮ, ಅಧರ್ಮಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು; ಶಿಕ್ಷಾ, ಕಲ್ಯಾಣ, ವ್ಯಾಕರಣ, ನಿರುಕ್ತ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ಭದ್ರವಸ್ತುಗಳೆಂಬ ಆರು ವೇದಾಂಗಗಳು; ನ್ಯಾಯ, ವೈಶೇಷಿಕ, ಸಾಂಖ್ಯ, ಪಾತಂಜಲ, ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ, ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆಗಳೆಂಬ ಆರು ದರ್ಶನಗಳು; ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುರಾಣ, ನಾಟಕ, ಇತಿಹಾಸ, ಅಲಂಕಾರ ವೇದಲಾದ ಹಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣತೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಳು. ಜನರಲ್ಲಿ ಇವಳು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಂಠವು ಬಲು ಸವಿಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ 'ಸರಸ ವಾಣಿ' ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಂಡನಮಿಶ್ರನಿಗೂ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಒಮ್ಮೆ ವಾದವಾಯಿತು. ವಾದದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು — "ನಾನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋತರೆ ಸನ್ಯಾಸ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಂಸಾರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮಂಡನಮಿಶ್ರನ ಶಿಷ್ಯನಾಗುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಂತೆ ಮಂಡನಮಿಶ್ರನೂ "ತಾನು ಸೋತರೆ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸನ್ಯಾಸ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯನಾಗುವೆನು" ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು. ವಾದದ ವಿಷಯವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದಲ್ಲ; ವಾದ ಮಾಡತಕ್ಕವರೂ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲ! ಇಂಥ ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಗಲುವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಮಧ್ಯಸ್ಥರು ಯಾರು? ಅಂಥ ಪಾಂಡಿತ್ಯವು ಯಾರದು?

ಮಧ್ಯಸ್ಥರನ್ನು ಹುಡುಕುವದಕ್ಕೆ ದೂರ ಹೋಗಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಂಡನಮಿಶ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯೇ ಈ ಗೌರವದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಳು. ಇದರಿಂದ ಅವಳು ಎಂಥ ವಿದುಷಿಯಿದ್ದಳೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ವಾದಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಭಾರತಿಯು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಜಯಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು ಕುಳಿತಳು. ಆ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಯಾರ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಬೇಕು? ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಯಾರು ಯೋಗ್ಯರು? ಎಂಬದನ್ನು ಅವಳು ಪರೀಕ್ಷಿಸತೊಡಗಿದಳು. ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗೆ ಭಾರತಿಯು ತಕ್ಕವಳೇ ಇದ್ದಳು. ಅವಳು ಪಕ್ಷಪಾತವಿಲ್ಲದೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ತನಗೆ ದೊರೆತ ಗೌರವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅವಳು ಅಪಮಾನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ವಾದದಲ್ಲಿ ಪತಿಯು ಸೋತನೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅನುಮಾನಬಡದೆ ಆ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದಳು.

ಗಂಡನು ಸೋತದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಭಾರತಿಯು ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು "ಸ್ವಾಮೀ, ಈಗ ನನ್ನೊಡನೆ ವಾದ ಮಾಡಬೇಕು. ಗಂಡನ ಅರ್ಥಾಂಗವೆನಿಸಿದ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ಹೊರತು ತನುಗೆ ಪೂರ್ಣವಾದ ಜಯವು ದೊರೆಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗದು" ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಹೆಂಗಸಿನ ಬಾಯಿಯ ಈ ದಿಟ್ಟತನದ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಆಚಾರ್ಯರು— "ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೊಡನೆ ಹೆಂಗಸು ವಾದ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ!" ಎಂದು ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯಬಟ್ಟರು.

ವಾದವು ಅರಂಭವಾಯಿತು. ಭಾರತಿಯು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವವಳು; ಆಚಾರ್ಯರು ಉತ್ತರ ಕೊಡುವವರು. ಬಳಿಕ ಆಚಾರ್ಯರು ಶಾಸ್ತ್ರದೊಳಿಗಿರೆ ಕಠಿಣ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೇಳತೊಡಗಿದರು. ಭಾರತಿಯು ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ದಿನ, ರಾತ್ರಿ, ಪಕ್ಷ ಮಾಸಗಳು ನಡೆದರೂ ವಾದವು ಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತಿಗೆ ಎತರೊಂದು ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಸೋಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಪಣಮಾಡಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಆಚಾರ್ಯರು ಆ ಸ್ತ್ರೀಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಧೈರ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬೆರಗಾದರು. ಅವರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ— "ಅನೇಕ ಪಂಡಿತರೊಡನೆ ವಾದ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಇಂಥ ವಾದವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಅಂದುಕೊಂಡರು.

ಕೊನೆಗೆ ವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು. ಭಾರತಿಗೆ ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಜಯವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಮಂಡನಮಿಶ್ರನು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸನ್ಯಾಸ ವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯನಾದನು. ಭಾರತಿಯೂ ಗಂಡನೊಡನೆ ಹೊರಟಳು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಈ ವಾದದಿಂದ ಮಂಡನಮಿಶ್ರನನ್ನು ಶಿಷ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಭಾರತಿಯೂ ಕೂಡ ಅವರ ಮಠದ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲೊಬ್ಬಳಾಗಿ ಇರಹತ್ತಿದಳು. ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ತಾವು ಹಿಡಿದ ಮಹಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತಿಯು ಧ ದೊಡ್ಡ ವಿಮುಕ್ತಿಯ ನೆರೆವು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು.

೧೨. ಲೀಲಾವತಿ

ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ನಾರಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವೆವು. ಅವಳು ಯಾವೆಂದರೆ ಘಂಡಿತ ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯರ ಮಗಳು, ಲೀಲಾವತಿಯು.

ಲೀಲಾವತಿಗೆ ದುದೈವದಿಂದ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ವೈಧವ್ಯವು ಬಂದಿತು, ಅವಳಿಗೆ ವೈಧವ್ಯವು ಬಂದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಥೆಯುಂಟು.

ಲೀಲಾವತಿಯ ತಂದೆಯಾದ ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯರು ಜ್ಯೋತಿಷ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವಿತ್ತೀಯ ಪಂಡಿತರು. ಮಗಳು ಲಗ್ನನಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿಧವೆಯಾಗುವಳೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಅವಳ ಜನ್ಮಕುಂಡಲಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಿತು. ಆಗ ಅವರು ವೈದ್ಯಕೃಷ್ಣವು ಬಾರದಂಥ ಒಂದು ಶುಭಮುಹೂರ್ತವನ್ನು ಹುಡುಕಿದರು. ಆ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿಯೇ ಮಗಳ ವಿವಾಹ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಮುಹೂರ್ತವು ಮೀರಬಾರದೆಂದು ಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಹಾಕಿ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟಲವು ನೀರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವ ಸಮಯವೇ ಲಗ್ನದ ಮುಹೂರ್ತವು. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಬುದ್ಧಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಯನ್ನು ಆಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವನು. ಆದರೆ ಆ ಪ್ರಯತ್ನವು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನ ಸಂಕಲ್ಪದ ಎದುರಿಗೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವದೇ ನಿಶ್ಚಯ.

ಲೀಲಾವತಿಯು ಆಗ ಇನ್ನೂ ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗಿ. ಅವಳು ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳವಳಾಗಿ ಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟಲು ನೀರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವದನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಳು. ಆ ಮದು ಮಗಳ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಿನ ಓಲೆ ಇತ್ತು. ನೋಡುವದಕ್ಕೆ ಬಾಗಿಲಾಗಿ ಓಲೆಯಿಂದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮುತ್ತು ಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಒಳಗೆ ನೀರು ಬರುವದನ್ನು ಕಟ್ಟು ಮಾಡಿತ್ತು. ಮುತ್ತು ಬಿದ್ದದ್ದು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಮುಳುಗಿತು ಆಗ ಮುಳುಗಿತು, ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾದರೂ ಮುಳುಗಲಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ತಡವಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಶೋಧ ಮಾಡಲು; ತೂತು ಮುಚ್ಚಿದ್ದ ರಿಂದ ಮುಳುಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಮುಹೂರ್ತವು ಮೀರಿಹೋಗಿತ್ತು. ಆಗ ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯರು ಹಣೆಬರಹವನ್ನು ಮೀರಲಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಮಗಳ ಮದುವೆಯನ್ನು ಆಗ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳು ವಿಧವೆಯಾದಳು.

ತಂದೆಯು ಆಗ ಮಗಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಅವಳಿಗೆ ಕಲಿಸಹತ್ತಿದನು. ಲೀಲಾವತಿಯ ವಿದ್ವತ್ತೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಗಣಿತದಿಂದ ಗಿಡದ ಎಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ. ಅವಳು ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದಳು. ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯರು ಮಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಬರೆದ 'ಲೀಲಾವತಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಜಗತ್ತಿನೆಲ್ಲೆಡೆ ವಾಗಿರುವದು.

೧೩. ಖನೇ

ಜ್ಯೋತಿಷ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಖನೆಯ ಜ್ಞಾನವು ಅಗಾಧವಾದದ್ದು. ಅವಳು ಎಷ್ಟೋ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಳು. ಅವಳಂಥ ಜ್ಯೋತಿಷ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಲ್ಲ ಹೆಂಗಸು ಹಿಂದೆ ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಿಲ್ಲ!

ಕೆಲವರು—ಖನೆಯು ಅನಾರ್ಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಜ್ಯೋತಿಷ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿತು ಬಂದಳೆಂದೂ, ಆರ್ಯರಿಗೆ ಆಗ ಆ ವಿದ್ಯೆಯು ಅಷ್ಟೊಂದು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಇದ್ದರಂತೂ ಇದು ಅವಳಿಗೆ ಬಹಳ ಗೌರವಾಸ್ಪದವಾದ ವಿಷಯವೇ ಸರಿ. ಹೆಂಗಸು, ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಗಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಅನಾರ್ಯರ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಳೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಾವು ಅವಳ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪೂಜಿಸಬೇಕೆಂಬದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಗಂಡಸರಿಗೂ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆಗದ ಸಾಹಸಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅವಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕಾಗುವದು.

ಖನೆಯನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಅರ್ಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಜ್ಯೋತಿಷ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಅನಾರ್ಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಹೆಸರು ಮಿಹಿರನು. ಅವನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಮಹಾರಾಜನ ಸಭೆಯ ನವರತ್ನಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ 'ವರಾಹ'ನ ಮಗನು. ಅನಾರ್ಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಿಹಿರನೂ ಖನೆಯೂ ಹಗಲಿರುಳು ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಶ್ರಮೆ ಮಾಡಿ ಜ್ಯೋತಿಷ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಬ್ಬರೂ ಸಮಾನ-ಉದ್ಯೋಗಿಗಳು. ಸಮಾನ-ಉತ್ಸಾಹಿಗಳು. ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯ ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಇಬ್ಬರೂ ನಕ್ಷತ್ರಖಚಿತನಾದ ಈ ಆವಾರನಾದ ಆಕಾಶದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಹೊರಗೆಡವುವದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರಬಹುದು. ಭರಣಿ-ನಕ್ಷತ್ರವೆಲ್ಲಿರುವದು? ಕೃತ್ತಿಕಾ ನಕ್ಷತ್ರವು ಯಾವದು? ಮೊದಲಾದದ್ದನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ರಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ಜಾಗರಣದಿಂದ ಕಳೆದಿರಬಹುದು. ಯಾವ ಗ್ರಹವು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರಗಮಿಸುತ್ತಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚುತ್ತ ಅವರ ನಾಲಯ್ಯಾ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ದೂರ ದೂರ ಸಂಚರಿಸಿರಬಹುದು. ಮಂಗಳ, ಬುಧ, ಗುರು ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಹಗಳು ಆಕಾಶದ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಶುಭವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಅಶುಭವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಅವರು ಸತತ ಪರಿಶ್ರಮವನ್ನು ಮಾಡಿರಬಹುದು.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವು ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಮಿಹಿರನು ಖನೆಯನ್ನೇ ಮದುವೆಯಾದನು. ಬಳಿಕ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಖನೆಯು ಜ್ಯೋತಿಷದಲ್ಲಿ ಗಂಡನಿಗಿಂತ ಜಾಣೆಯಿದ್ದಳೆಂಬುದು ಅವರು ಅನಾರ್ಯರಿಂದ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಡುವಾಗ ಒದಗಿದ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವದು. ಅವರು ಬಹುದಿನವ ಅನಾರ್ಯರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲರದೂ ಗುರುತು ಆಗಿತ್ತು. ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತಿಯೂ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಇವರು ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನಾರ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ಇವರನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಬರುವದಕ್ಕೆ ಊರ ಹೊರಗಿನ ಒಂದು ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ವರೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಈಯಲಾದ ಒಂದು ಆಕಳು ನಿಂತಿತ್ತು. ಆಗ ಮಿಹಿರನ ಗುರುವು ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು "ವತ್ಸಾ, ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ

ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದಾದ ಈ ಆಕಳ ಕರುವು ಯಾವ ಬಣ್ಣದ್ದಿರಬಹುದು? ಹೇಳಬಲ್ಲೆಯಾ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಮಿಹಿರನು ಗಣಿತವನ್ನು ಹಾಕಿದನು. ಆದರೆ ಅದು ಸರಿಬರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಗುರುವು ಮಿಹಿರನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು- "ತನ್ಮಾ, ಇನ್ನೂ ನಿನಗೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗಬೇಕಾದಷ್ಟು ಜ್ಞಾನವು ಆಗಿಲ್ಲ. ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು. ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣವು ಪೂರ್ಣವಾಗುವದು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಮಿಹಿರನು ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಗುರುವಿಗೆ ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವು ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಖನೇಗೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಜ್ಞಾನವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಅವನ ನಂಬಿಗೆ ಇತ್ತು.

ಮಿಹಿರನು ಗುರುಗಳ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಆದರೆ ಈಗ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಇಷ್ಟೊಂದು ಶ್ರಮಬಟ್ಟರೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಾರದ ವಿದ್ಯೆಯು ಈ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಿಂದ ಬರುವದಂತೂ ದೂರವೇ ಸರಿ, ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ತೋರಿತು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅಲೋಚಿಸಿ ಅವನು ಆ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಸಮೀಪದ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಾಟಿದನು. ಖನೆಯು ಆ ಪಟ್ಟಣದ ಹೊರನೋಟವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದೆ ಉಳಿದಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಇತ್ತ ತಿರುಗುವದರೊಳಗೆ ಮಿಹಿರನು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ನದಿಯಲ್ಲಿ ಚಲ್ಲಿದ್ದು ಅವಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಆಗ ಅವಳು ಓಡಿ ಬಂದು "ಇದೇನು ಮಾಡಿದಿರಿ?" ಎಂದು ಪತಿಗೆ ಕೇಳಿದಳು. ಕೇಳಿ ಮಾಡುವದೇನು? ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ಪುಸ್ತಕಗಳು ನದಿಯ ಒಡಲಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಹೋಗಿದ್ದವು. ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳೊಡನೆ ಭೂಗರ್ಭ ಸಂಬಂಧವಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ ವಿದ್ಯೆಯು ಮುಳುಗಿ ಹೋಯಿತೆಂದು ಪ್ರನಾದವಿರುವದು.

ಖನೆಯ ಚರಿತ್ರದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗವು ಬಹಳ ದುಃಖಮಯವಾಗಿರುವದು.

ಖನೆಯ ಮಾವನಾದ ವರಾಹನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದನಷ್ಟೇ? ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಒಮ್ಮೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಎಷ್ಟು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿರುವವೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಕೂತೂಹಲವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ವರಾಹನಿಗೆ ಬಿನ್ನಯಿಸಿದನು. ಆದರೆ ವರಾಹನು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಉತ್ತರವನ್ನು ಯಾತರಿಂದ ಹೇಳಬೇಕು? ಇದು ಅವನಿಗೆ ಮೀರಿದ ವಿಷಯವಾಗಿತ್ತು.

ಖನೆಯು ಮಾವನ ಮೋರೆ ಬಾಡಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮರುಗಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಳು. ಆಗ ಅವಳು — "ನಾನು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮಾವನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದಳು.

ಖನೆಯು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡು ವರಾಹನು ರಾಜಸಭೆಗೆ ಬಂದನು. ಮಹಾರಾಜನು ತನಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಆನಂದಬಟ್ಟನು. ಆಗ ಅವನು ವರಾಹ

ನನ್ನು ಕುರಿತು—ನೀವು ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿರಿ? ಅದನ್ನು ದಯಮಾಡಿ ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿರಿ. ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಪಾಪ! ವರಾಹನಿಗೆ ಈ ವಿಷಯವೆಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತು? ಕೊನೆಗೆ ನಿರುಪಾಯನಾಗಿ ಖನೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿದನು.

ವಿಕ್ರನಾದಿತ್ಯನು ಖನೆಯ ವಿದ್ವತ್ತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವಳಿಗೆ 'ದಳಮ (ಹತ್ತನೆಯ) ರತ್ನ' ವೆಂಬ ಗೌರವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದನು.

ಸೊಸೆಯು ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಳೆಂಬದನ್ನು ನೋಡಿ ವರಾಹನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಂತೆಂತೋ ಆಯಿತು. ಈ ಅಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಹೇಗೆ ಪಾರಾಗಬೇಕೆಂಬದನ್ನು ಅವನು ಆಲೋಚಿಸಹತ್ತಿದನು. ಕೊನೆಗೆ " ಖನೆಯ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಯಿಸಿದರೆ ಅವಳು ಮೂಕಿಯಾಗುವಳು; ಮುಂದೆ ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಬಾರಳು" ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದನು.

ವರಾಹನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಮಿಹಿರನಿಗೆ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಮಿಹಿರನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಖನೆಯು ಇದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಖನೆಯು ಸಿದ್ಧಳಾಗಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಗಂಡನನ್ನು ನೋಡಿ— " ನನ್ನ ದೈವವನ್ನು ನಾನು ಗಣಿತದಿಂದ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ. ತಾವೇನೂ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಾರದು. ಹಣೆಬರಹವು ತಪ್ಪಲಾರದು " ಎಂದು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ಚಾಚಿದಳು. ಮಿಹಿರನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಎಳೆದನು. ಹಾಯ್! ರಕ್ತದ ಪ್ರವಾಹವೇ ಇಟ್ಟಿತು. ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ಹೊರಚಿಮ್ಮುವ ರಕ್ತಬಿಂದುಗಳೊಡನೆ ಭರತಖಂಡದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದುಷಿಯ ಪ್ರಾಣಬಿಂದುವೂ ಹಾರಿಹೋಯಿತು!

೧೪. ವಿಜಯಾಂಕಾ

ಪಟ್ಟದರಸಿಯೂ ಕಬ್ಬಿಗರರಸಿಯೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ಮಹಾ ವಿದುಷಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವೆವು. 'ವಿಜಯಾಂಕಾ' ಎಂದು ಅವಳ ಹೆಸರು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರ ಕೈಕೆಳಗಿದ್ದ ಬುಕರಸನೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜನ ತಾಯಿಯು.

ಭಾಸಕವಿ, ಕಾಲಿದಾಸ, ಭವಭೂತಿ, ಬಾಣ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಘುಹಾ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಗೀರ್ವಾಣ ಭಾಷೆಯ ಕವಿತದಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲ ಮೋಹಗೊಳಿಸಿರುವ ರಲ್ಲವೆ? ಇಂಥ ಕವಿತೆರೋಮಣಿಗಳ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನಾರೀಮಣಿಯು ಇರಿದ್ದಳೆಂಬದು ಅಶ್ಚರ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಎಲೆ ಭಗಿನಿಯರೆ, ಅವಳೊಬ್ಬಳು ನಿಮ್ಮವಳು 'ಕಾರ್ಣಾಟೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಷ್ಟವುಳ್ಳ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸ್ತ್ರೀಯು—

ಆಗಿದ್ದ ಕೆಂಬದನ್ನು ಕೇಳಲು ನಿಮಗೆ ಆನಂದವೂ ಅಭಿಮಾನವೂ ಉಂಟಾಗುವವತ್ತವೇ ? ಅವಳೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ 'ವಿಜಯಾಂಕಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಆರಸಿಯು. ಕೇಳಿರಿ ! ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳು ಅವಳ ಕವಿತಾಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೊಗಳಿರುತ್ತಾರೆ :

† ಸರಸ್ವತೀವ ಕಾರ್ಣಾಟೀ 'ವಿಜಯಾಂಕಾ' ಜಯತ್ಯಸೌ |
ಯಾ ವೈದರ್ಭಗಿರಾಂ ನಾಸಃ ಕಾಲಿದಾಸಾದನಸ್ತರಮ್ ||

* “ ವೈದರ್ಭೀವೃತ್ತಿಯ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿದಾಸನ ತರುವಾಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸರಸ್ವತೀಜೀವಿಯಂತೆ ಒಪ್ಪುವ 'ವಿಜಯಾಂಕಾ' ಎಂಬ ಕನ್ನಡಿತಿಯ ಹೆಸರನ್ನೇ ಹೇಳ ತಕ್ಕದ್ದು.” ವಿಜಯಾಂಕಾ, ನೀನೇ ಧನ್ಯಳು ! ನಿನ್ನಿಂದ ಕನ್ನಡವಾಚ್ಛ್ರಿಯದ ಪ್ರಾಚೀನೇ ತಿಹಾಸದ ಗೌರವವು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಬಿಬರುವಂತೆ ಇದೆ.

ಮತ್ತು —

† ಏಕೋಽಭೂನ್ನಲಿನಾತ್ತತ್ಶ್ಚ ಪುಲಿನಾದ್ವಲ್ಮಿಕಿತಶ್ಚಾಪರ |
ಸ್ತೇಸರ್ವೇ ಕವಯೋ ಭವಂತಿ ಗುರವಸ್ತೇಭ್ಯೋ ನಮಸ್ಕರ್ಮಹೇ ||
ಅರ್ವಾಂಜೋ ಯದಿ ಗದ್ಯಪದ್ಯರಚನೈಶ್ಚೈತಶ್ಚ ಮತ್ಪೂರ್ವತೇ |
ತೇಷಾಂ ಮೂರ್ಧ್ನಾ ದದಾಮಿ ನಾನಾಚರಣಂ “ಕರ್ಣಾಟರಾಜಪ್ರಿಯಾ” ||

ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಇವಳೇ ಮಾಡಿರಬಹುದೆಂದು ಪಂಡಿತರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅವಳು ಹೇಳುವದೇನೆಂದರೆ:— ವ್ಯಾಸ, ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾಕವಿಗಳು ನಮಗೆ ಗುರುಗಳು. ಅವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆವು. ಆದರೆ, ಈಚೆಗೆ ಅವರಂತೆ ಮನೋಹರನಾದ ಕವಿತ್ವದಿಂದ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಹ್ಲಾದ ಗೊಳಿಸುವ ಕವಿಗಳು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದ್ದರೆ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಾನೇ ಮಿಗಿಲಾದವಳು.”

* ವೈದರ್ಭೀವೃತ್ತಿ— ಮಾಧುರ್ಯವ್ಯಂಜಕೈರ್ವರ್ಣ್ಯ ರಚನಾ ಲಲಿತಾತ್ಮಿಕಾ |
ಅವೃತ್ತಿರಲ್ಪವೃತ್ತಿರ್ವಾ ವೈದರ್ಭೀರೀತಿರಪ್ಯತೇ ||

† * (೧) ಈ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಅರೋಹಕಭಗದತ್ತಜಹ್ಲಣಸಂಗೃಹೀತ 'ಸೂಕ್ತಿ ಮುಕ್ತಾವಲಿ' ಮತ್ತು ಹರಿಕವಿಸಂಗೃಹೀತ 'ಸುಭಾಷಿತ ಹಾರಾವಲಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆ ಯುತ್ತವೆ.

(೨) ಬಂಕರಸನ ತಾಯಿಯು 'ವಿಜಯಾಂಕಾ' ಎಂಬವಳು ಇದ್ದಳೆಂದು ಕೊಣ್ಣೂರು ಶಿಲಾಲೇಖದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇವಳ ಹೊರತು 'ವಿಜಯಾಂಕಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವಳು ಇನ್ನಾವಳೂ ಆದಂತೆ ಇಲ್ಲ.

(೩) ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ 'ಕಾರ್ಣಾಟೀ' 'ಕರ್ಣಾಟರಾಜಪ್ರಿಯಾ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಇವಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. ಅರ್ಥೋ ರಾಜನ ಪಟ್ಟದರಸಿಯಾದ್ದ ರಿಂದಾಗಲಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಕರ್ಣಾಟರಾಜನಾದ ನೃಪತುಂಗನ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಅರ್ಹಳಾದ್ದರಿಂದಾಗಲಿ ಇವಳಿಗೆ 'ಕರ್ಣಾಟರಾಜಪ್ರಿಯಾ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಯೋಗ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

(ಆವರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಎಡಗಾಲನ್ನಿಡುವೆನು.) ವಿದ್ಯೆಯ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಇಷ್ಟೊಂದು ಮೆರೆದಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯು ನಮಗೆ ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಆಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಶೋರುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ (೯ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ನಮ್ಮ ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಸನಾದ 'ನೃಪತುಂಗ' ನೆಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟವಂಶದ ಆರಸನು ಆಗಿ ಹೋದನು. ಅವನ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ 'ಬಂಕಯ್ಯರಸ' ಇಲ್ಲವೆ 'ಬಂಕರಸ' ಎಂಬ ಮುಕುಳ ವಂಶದ ರಾಜನು ಬನನಾಸಿ, ಬೆಳಗಲಿ, ಕುಂದರಗಿ, ಕುಂದೂರು, ಪುಲಿಗೆರೆ ಎಂಬ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದನು. ಈ ಪ್ರಾಂತಗಳೆಲ್ಲವು ಧಾರನಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಂಕಾಪುರದ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರಾಂತಗಳಾಗಿವೆ. ಬಂಕಾಪುರಕ್ಕೆ ಈ ಆರಸನ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಆ ಹೆಸರು ಉಂಟಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಬಂಕರಸನ ತಂದೆಯಾದ ಅಧೋರನೆಂಬವನು 'ಕೊಲ್ಲೂರು' (ಕೊಣ್ಣೂರು) ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದನು. ಈ ಅಧೋರನಿಗೆ 'ವಿಜಯಾಂಕಾ' ಎಂಬ ವಿದುಷಿಯಾದ ಹೆಂಡತಿ ಇದ್ದಳು. ಇವಳ ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದಲೇ ಬಂಕರಸನೆಂಬ ವೀರಶಿರೋಮಣಿಯು ಹುಟ್ಟಿದನು.

ಇವಳ ಗ್ರಂಥಗಳು ಯಾವವೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇವಳ ಕವಿತ್ವದ ಆನಂದ ವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಕನ್ನಡ ದೇಶದ ಸ್ತ್ರೀಯು ಇನ್ನಾವಳೂ ಇಲ್ಲ.

ಈ (ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ) ಸಂಗತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಚರಿತ್ರವು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಯಾರಾದರೂ ಮಹನೀಯರು ಈ ನಾರೀಮಣಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶೋಧಿಸಿ ಪ್ರಕಟ ಮಾಡಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ದೇಶವನ್ನು ಖುಣಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆವು.

೧೫. ಕಂತಿ

ಇನ್ನು ಕನ್ನಡ ಕವಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ 'ಕಂತಿ' ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ವಿದುಷಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವೆ.

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೦೪ ರಿಂದ ೧೧೪೪ ರ ವರೆಗೆ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಬಲ್ಲಾಳನೆಂಬ ಆರಸನು ರಾಜ್ಯನಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಪಂಡಿತರು ಇದ್ದರು. ಕಂತಿ ಎಂಬ ವಿದುಷಿಯೂ ಆ ರಾಜನ ಸಭೆಗೆ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿದ್ದಳು. ಕವಿತಾ ಶಕ್ತಿಯು ಇವಳಲ್ಲಿ ನೆಲಿಸಿತ್ತು. ಮೊದಲಿಗೆ ಇವಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಮುಂದೆ ಒಂದು ಔಷಧದ ಗುಣದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳಾದ

ಕೆಂದೂ ಒಂದು ಕಥೆಯುಂಟು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೇವಚಂದ್ರನೆಂಬ ಕವಿಯು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ :

“ದೋರರಾಯಂ ದೋರಸಮುದ್ರಮೆಂಬ ತಬಾಕನುಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಧರ್ಮಚಂದ್ರನೆಂಬ ದ್ವಿಜನುಂ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಲ್ ಆಳುತ್ತಿರೆ ಮಂತ್ರಿಯ ಮಗಂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿ ಭಂದೋಲಂಕಾರ - ವ್ಯಾಕರಣ - ಕಾವ್ಯಾದಿಗಳಂ ಪೇಳುತ್ತೆ ಮಕ್ಕಳೆ ಮತಿ ಪ್ರಕಾಶಕಂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯತೀತೈಲಮಂ ಮಾಡಿ ಕುಡುಕೆಯೊಳ್ ಇಟ್ಟು ಮಂದಮತಿಯಾಗಿದರ್ಗೆ ಆರೆಬಿಂದು ಮಾತ್ರನುಂ ಕುಡುತ್ತಂ ಇರ್ಪುದುಂ ಕಂತಿಯೆಂಬ ಕೆಳದಿ ಆರಿಯದೆ ಆ ತೈಲವೆಲ್ಲಮಂ ಸೇವಿಸಲ್ ಉರಿಹತ್ತಿ ಬಾವಿಯೊಳ್ ಬಿಟ್ಟೊಡಂ ಕಂಠಪ್ರಮಾಣದ ನೀರೊಳ್ ನಿಂದು ಜೀವಮುಳಿಯೆ ವಿದ್ಯಾವಿಶಾರದಿಯಾಗಿ ಕವಿತ್ವಮಂ ಪೇಳುತ್ತಂ ಬಾವಿಯೊಳೆ ಇರ್ಪುದುಂ ದೋರರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದ ಕನ್ನಡ - ಸಂಸ್ಕೃತ - ಮಹಾಕವಿಗಧಿಪಂ ಪಂಪ ಕವಿಯುಂ ಕಳುಹಲ್ ಆತಂ ಬಂದು ವಿದ್ಯೆಯಂ ಸಾವಿರ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂ ಕೇಳಲ್ ಉತ್ತರಮಂ ಕುಡಲ್ ಅಕೆಯಂ ರಾಜಸಭೆಗೆ ಎಯ್ದನೆ ವಿದ್ವತ್ಸಮೂಹದೊಳ್ ಅಧಿಕ - ಕವಿಶ್ವರಿಯಾಗಿ ಇರ್ದಳ್.”

ಮೊದಲು ಇವಳು ಆರಮನೆಯಲ್ಲಿ ತೊತ್ತಾಗಿದ್ದಳೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಆಸ್ಥಾನಪಂಡಿತರಾದ ಅಭಿನವಪಂಪ, ರಾಜಾದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಮೇಲಿನ ತರಗತಿಯ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಇವಳ ಸಮಾವೇಶವಾಯಿತು ! ಇಷ್ಟೊಂದು ಮುನ್ನಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕನ್ನಡ ಕವಯಿತ್ರಿಯು ಇನ್ನಾವಳೂ ಇಲ್ಲ. ಇವಳು ಜೈನಧರ್ಮದವಳೆಂಬದನ್ನು ಇವಳ ಕವಿತೆಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವಳಿಗೂ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದ ಅಭಿನವ ಪಂಪನಿಗೂ ಬಹಳ ಸಲುಗೆ ಇತ್ತು. ಒಂದಾನೊಂದು ದಿನವ ಪಂಪನು ಇವಳಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂದು ಪಂಥ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸತ್ತವನಂತೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡನು. ಆಗ ಕಂತಿಯು ಆತನನ್ನೂ ಆತನ ಕವಿತಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನೂ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೊಗಳಿದಳು:

“ಕವಿರಾಯ ! ಕವಿಪಿತಾಮಹ ! ಕವಿಕಂಠಾಭರಣ ! ಕವಿಶಿಖಾಮಣಿಫಾಪುರೆ !

.... ನು ಪಂಪುಗ ಕವಿಚಕ್ರೇಶಂಗೆ ! ಸಾವು ಸಮಸಿತಕಟಾ ! || ೧ ||

ಕಲೊ ಸರ್ಗುಂ ಕೊಯ್ದೊಣಗಿದ |

ಪುಲ್ಲೆಲ್ಲಂ ಚಿಗುರ್ಗುಮಡವಿಗಡಿದ ವರಂಗಳ್ ||

ಪಲ್ಲವಿಕುಮಮನು ! ಕವಿಗಜ |

ಮಲ್ಲನ ಪಂಪುಗನ ಕಾವ್ಯರಸತಾಮೃತದಿಂ || ೨ ||

ಇನ್ನೇಕೆ ದೋರನೋಲಗ |

ಮಿನ್ನೇಕೆ ಕವಿತ್ವವಾದ - ತರ್ಕ - ಸಮಸ್ಯಂ ||

ಇನ್ನೇಕೆ ಬಲ್ವಿಚಾರಂ |

ಚೆನ್ನಿಗ ಕವಿ ಪಂಪರಾಜನಳಿದ ಬಳಿಕ್ಕಂ” || ೩ ||

ಬಳಿಕ ಪಂಪನು ಎದ್ದು - "ನಿನ್ನಿಂದ ಹೋಗಲಿಸಿಕೊಂಡು ಪಂಥವನ್ನು ಗೆದ್ದೆನು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ.

ಪದ್ಯದ ಒಂದು ಚರಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಲು ಅದರಿಂದ ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಚಿಸಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ಯಾಪೂರ್ತಿಯೆನ್ನುವರು. ಸಮಸ್ಯಾಪೂರ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ಆ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇಲಾಟದ ವಿಷಯವಾಗಿತ್ತು. ಪಂಪನು ಕೊಟ್ಟ ಎಷ್ಟೋ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಇವಳು ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡಿ ಗೆಲುವನ್ನು ಹೊಂದಿದಳು. ಆ ಕವಿತೆಗಳು "ಕಂಠಿಹಂಪನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು" ಎಂದು ಹೆಸರಾಗುವೆ. ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಒಂದೆರಡು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವಳ ಕವಿತಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು :

ಪಂಪನು ಕೊಟ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆ :

"ದನವಂ ಕಡಿಕಡಿದು ಬಸದಿಗಳೆಯುತ್ತಿದರ್."

ಕಂಠಿಯು ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿದ್ದು :

ವನದೊಳಗೆ ಪುಟ್ಟ ಬೆಳೆಯುತೆ |

ತನಿಗಂಪಂ ಪೆತ್ತು ದೆನೆಗೆ ಬಿರುತ್ತಿರ್ಪಾ ||

ಘನತರ - ಸುರುಚಿರ - ಸಚ್ಚಂ |

"ದನವಂ ಕಡಿಕಡಿದು ಬಸದಿಗಳೆಯುತ್ತಿದರ್" ||

ಪಂಪನು ನಿರೋಷ್ಯ ಕವಿತೆಯನ್ನು (ಓಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲದ ಕವಿತೆಯನ್ನು) ಹೇಳುವನು :

ಕಂಠಿ : ಸುರನರ ನಾಗಾಧೀಶ್ವರ |

ಹೀರ ಕಿರೀಟಾಗ್ರಲಗ್ನ ಚರಣ ಸರೋಜಾ ||

ಧೀರೋದಾರ ಚರಿತ್ರೋ |

ತ್ಸಾರಿತಕಲುಷೌಘರಕ್ಷಿಸ್ಕರಿಸರ್ಪಾ ||

ಕಂಠಿಯ ಒಂದು ಒಗಟೆ :

ಕಡೆದೊಡೆಯಲ್ ಹರನಾಮಂ |

ನಡುದೊಡೆಯಲ್ ಹವಿಯ ನಾಮಮಾದ್ಯಕ್ಷರಮಂ ||

ತೊಡೆಯಲೈ ರವಿಯ ನಾಮಂ |

ಕಡೆಯಿಂದೊಡಲೈ ವಿರಹ ಕೇಳಿಲೆ ಪಂಪಾ ||

(ಹರವಿ.)

ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಹೋದ ಬಾಹುಬಲಿ ಎಂಬ ಕವಿಯು ಇವಳ ಸೌಶೀಲ್ಯ, ವಿನಯ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಗೌರವದಿಂದ ಹೋಗಳಿದ್ದಾನೆ :

“ವಿಮುಢ ಜನಸ್ತುತ ಶ್ರೀವೀರವೋರನ | ಸಭೆಗೆ ಮಂಗಳಲಕ್ಷ್ಮಿಯೆಸಸ ||
ಶುಭ ಗುಣಚರಿತೆ ಕಂತಿಕೆಯರ ಪೋಗಳ್ಳೆನಾ | ಸಭಿನವವಾಗ್ಧೀವಿಯರ ||

ಈ ಕವಿತೆಯಿಂದ ಇವಳಿಗೆ ‘ಅಭಿನವ ವಾಗ್ಧೀವಿ’ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕವಿತ್ವವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಹೆಗಸರಲ್ಲಿ ಇವಳೇ ಮೊದಲನೆಯವಳು. ವಿದ್ಯೆಯಿಂದಲೂ, ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬಹು ಜನರಿಂದ ಪೋಗಳಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನವು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೆ ಭೂಷಣವೇ ಸರಿ.

—

೧೬. ಮಿರಾಬಾಯಿ

ಒಂದಾನೊಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತೂರಿನ ರಾಜಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿಯೂ, ಕವಿ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬ ನಾರೀಮಣಿಯು ವಿರಾಜಮಾನಳಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಹೆಸರು ಮಿರಾಬಾಯಿ. ಚಿತ್ತೂರಿನ ಅರಸನಾದ ಕುಂಭಸಿಂಗನ ಸಟ್ಟಿದರಸಿಯಾದ್ದರಿಂದ ರಾಜಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವೂ ಅವಳಿಗೆ ಇತ್ತು. ಅವಳ ರಸಭರಿತನಾದ ಕವಿತೆಗಳಿಂದ ಆ ದೇಶವೆಲ್ಲ ಶಬ್ದಾಯಮಾನವಾಗುತ್ತಿದ್ದದರಿಂದ ಕವಿ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವೂ ಅವಳಿಗೆ ಇತ್ತು. ಚಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ವೀರಪತ್ತಿಯರೂ, ವೀರಮಾತೆಯರೂ ಆದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಆಗಿಹೋದ ಮಾತ್ರ ದಿಂದ ಅದರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದೆಂಬಂತಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿದ್ವತ್ತೆಯ ಗೌರವದಿಂದಲೂ ಆ ನಗರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಂಟಾಗಿರುವದು. ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ಆತ್ಮಂತ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಧಾರ್ಮಿಕ-ಸ್ತ್ರೀಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದರೂ ಅವಳ ವಿದ್ವತ್ತೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ಒಬ್ಬ ರಾತೋರ ವಂಶದ ಸಾಮಂತರಾಜನ ಮಗಳು. ಪರಮ ಸುಂದರಿಯೆಂದೂ, ಒಳ್ಳೆಯ ಕಂಠವುಳ್ಳವಳೆಂದೂ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯು ದೇಶದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಅವಳ ರೂಪವನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಹಲವು ಜನ ರಾಜಕುಮಾರರು ಅವಳ ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದಲೂ, ಸಂಗೀತ ಮಾಧುರ್ಯದಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮರುಳುಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮರುಳಾದವರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತೂರಿನ ಯುವರಾಜನಾದ ಕುಂಭನು ಒಬ್ಬನು. ಅವಳ ರೂಪಲಾವಣ್ಯಕ್ಕೂ ಕಂಠಮಾಧುರ್ಯಕ್ಕೂ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಮರುಳಾಗಿ ಹೋದ ಕುಂಭನಿಗೆ ಆ ರಾತೋರಸಾಮಂತನ ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಹೋಗುವದೂ

ಕೂಡ ಅಸಂಭವವಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಅವನು ಎಷ್ಟೋ ದಿವಸ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟನು. ಮರಳಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ತನ್ನ ಬೆರಳ ಉಂಗುರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಮಿರಾಬಾಯಿಗೆ ಪಾರಿತೋಷಿಕವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಹೋದನು. ಉಂಗುರದೊಡನೆ ತನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನೂ ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಿಬಿಟ್ಟನು.

ಕುಂಭನು ಚಿತ್ತೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮುಟ್ಟಿದೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮದುವೆಯ ವಿಚಾರ ಕ್ಯಾಗಿ ಒಬ್ಬ ದೂತನು ರಾಲೋರ ಸಾಮಂತನ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಕುಂಭನು ಕುಲ ಶೀಲ-ಮರ್ಯಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಿರಾಬಾಯಿಗೆ ತಕ್ಕವನೇ ಆಗಿದ್ದನು. ಅದ್ದರಿಂದ ಸುಮು ಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ವಿವಾಹವು ಸಾಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು.

ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ದೇವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ-ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳು. ಸಂಸಾರದ ಸುಖೋಪಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳ ಮನಸ್ಸೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗ ಅವಳು ಬಹುತರ ಎಲ್ಲರೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಭಗವನ್ನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನ ದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತುಗಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸಂಸಾರದ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಅವಳು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಲಗ್ನವಾದ ಬಳಿಕ ಗಂಡನ ಮನೆಯ ಮಾನ - ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅವಳಿಗೆ ಅರಮನೆಯ ಅಂತಃಪುರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಬೀಳುವದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅರಮನೆಯ ಮರ್ಯಾದೆಯ ಸದ್ಭಾವತಿಯು ಅವಳನ್ನು ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಐಶ್ವರ್ಯವು ಅವಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸಂಸಾರದ ಕಡೆಗೆ ಎಳೆಯ ಬೀಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಹೊರಗೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಮುಕ್ತ ಕಂಠವಾಗಿ ಸಂಗೀತವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಸುಯೋಗವನ್ನು ತಂದುಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅರಮನೆಯ ಗೋಡೆಗಳು ಅವಳ ಕಂಠಸ್ವರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದವು. ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಬಯಕೆಯು ನೆರವೇರದ್ದರಿಂದ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಕೊರಗಿ ಕೃಶವಾಗಹತ್ತಿದಳು. ಅವಳ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರವಾಹವು ಸಂಗೀತವಾರ್ಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವದು ಕಟ್ಟಾದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ದಾರಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡಿತು.

ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ಓದುಬರಹಗಳನ್ನು ಕಲಿತಿದ್ದಳು. ಆಗ ಅವಳು ಕವಿತೆ ಗಳನ್ನು ರಚಿಸತೊಡಗಿದಳು. ಕವಿತೆಗಳೆಲ್ಲ ಅವಳ ಉಪಾಸ್ಯದೇವತೆಯಾದ 'ರಣಭೋಡ' ದೇವರ ವರ್ಣನಪರವಾಗಿರುವವು. ಈ ಮೊದಲು ಅವಳಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಇದ್ದ ಕವಿತ್ವ ಪ್ರತಿಭೆಯು ಈಗ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅವಳ ರಸಭರಿತವಾದ ಸದಗಳು ಪ್ರಚಾರ ವಾಗಲು ಮಿರಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಕೊಂಡಾಡತೊಡಗಿದರು. ಅವಳು ಕವಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದಳು.

ಮಿರಾಬಾಯಿಯ ಸದಗಳನ್ನು ರಜಪೂತಸ್ಥಾನದ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರು ಪ್ರೀತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ವರತಾಲಗಳೊಡನೆ ಈಗಲೂ ಹಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಆ ಸದಗಳು ಇದು

ವರೆಗೆ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಅವಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟ ಮಾಡುತ್ತಿರುವವು. ಮುಂದೆ ಅವಳು 'ರಾಗಗೋವಿಂದ'ವೆಂಬ ಭಕ್ತಿರಸಪ್ರಧಾನವಾದ ಒಂದು ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ, ಜಯದೇವ ಕವಿಯು ಮಾಡಿದ 'ಗೀತಗೋವಿಂದ'ವೆಂಬ ಕಾವ್ಯದ ಒಂದು ಟೀಕೆಯನ್ನೂ ರಚಿಸಿದಳು. ಈ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಮೀರಾಬಾಯಿಯ ಪತಿಯೂ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನ ಕವಿತ್ವವು ಅವನ ಪಟ್ಟದರಸಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಡವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಪ್ರವಾದವಿರುವುದು.

ತನ್ನ ಐಶ್ವರ್ಯ, ತನ್ನ ಆರಮನೆ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಹುದುಗಿಕೊಂಡು ಇರುವುದು ಮೀರಾಬಾಯಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಹಗಲಿರುಳು ಚಕ್ರಂದದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನ ಮಾಡುವಲ್ಲಿಯೂ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣನಾಮಾಮೃತವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುವಲ್ಲಿಯೂ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು ಗಂಡನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಈ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಅರುಹಿದಳು. ಕುಂಭನ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ಆರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು 'ರಣಘೋಡ' ದೇವರ ಗುಡಿಯು ಕಟ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರಾದ ಗಂಡಸರಿಗೂ ಹೆಂಗಸರಿಗೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮೀರಾಬಾಯಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರೊಡನೆ ಹಗಲಿರುಳು ನಾಮಕೀರ್ತನವನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದಳು. ಆದರಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳಿಗೆ ಆನಂದವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಪರವಶಳಾದ ಮೀರಾಬಾಯಿಗೆ ಪತಿಸೇವೆಯ ಕಡೆಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡುವದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಪಟ್ಟದರಸಿಯು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೊಡನೆ ಸಂಕೋಚವಿಲ್ಲದೆ ಬಳಕೆ ಮಾಡುವದನ್ನು ಕಂಡು ಕುಂಭನು ಬಹಳ ಅಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟನು. ಮೊದಲೇ ಆರಸನು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಅವನು ಮಹಾ ವಿಲಾಸಿಯು. ಮೀರಾಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ವಿಲಾಸ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೀರಾಬಾಯಿಯು ಪತಿಗೆ ಅನುಕೂಲೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕುಂಭನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನಳಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿರುವಳೆಂದು ತಿಳಿದನು. ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವನ್ನೇನೂ ಕಾಣದೆ ಅವನು ಮತ್ತೊಂದು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಮೀರಾಬಾಯಿಯ ಎದುರಿಗೆ ಈ ಪ್ರಸ್ತಾವ ತೆಗೆಯಲು ಅವಳು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹಿಂದೆಮುಂದೆ ನೋಡದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನಿತ್ತಳು.

ಹೆಂಡತಿಯ ಒಪ್ಪಿಗೆ ದೊರೆತ ಬಳಿಕ ಕುಂಭನು ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಹುಡುಕತೊಡಗಿದನು. 'ಝೂಲವಾರ'ದ ರಾಜಕುಮಾರಿಯು ರೂಪಲಾವಣ್ಯವತಿಯಾಗಿರುವಳೆಂದು ಕೇಳಿ ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಹದಾರ ರಾಜಕುಮಾರನೊಡನೆ ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯ ಮದುವೆಯಾಗುವ ಮಾತುಕಥೆಗಳು ನಡೆದು ಹೋಗಿದ್ದವು. ಆದರೂ ಕುಂಭನು ಸುಮ್ಮನೆ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಮದುವೆಯಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಅವಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಆದರೆ ಅವಳು

ಮಂದಾರರಾಜಕುಮಾರನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಅನುರಕ್ತಳಾಗಿದ್ದಳು. ಚಿತ್ತೂರರಾಜನು ಅವಳ ದೇಹವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದನೆಂಬದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅಸಮಸಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕುಂಭನ ಹಣೆಬರಹದಲ್ಲಿ ದಾಂಪತ್ಯಸುಖವೇ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುವದು !

ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಣಭೋಡ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರಾದ ಎಲ್ಲ ಪುರುಷರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ ? ಒಂದು ದಿನ ಮಂದಾರರಾಜಕುಮಾರನು ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರ ವೇಷದಿಂದ ಅದೇ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ನಾನುಕೀರ್ತನಕ್ಕೂ ದೇವದರ್ಶನಕ್ಕೂ ಬಂದವರೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಾದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಡಿ ತಿರುಗಿ ಹೋಗಕೂಡದೆಂದು ಮೀರಾಬಾಯಿಯು ಪದ್ಧತಿಯನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಆ ದಿವಸ ಎಲ್ಲರೂ ಊಟ ಮಾಡಿ ಹೋದರು. ಆದರೆ ಮಂದಾರ ರಾಜಕುಮಾರನು ನೀರು ಕೂಡ ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಅತಿಥಿಯು ಉಪವಾಸವಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಮೀರಾಬಾಯಿಗೆ ದುಃಖವೆನಿಸಿತು. ಅವಳು ಈ ಹೊಸ ಅತಿಥಿಗೆ ಊಟ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ಕೇಳಿಕೊಂಡಳು. ಆದರೆ ಅವನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ಬೇಡಿಕೊಂಡದ್ದಕ್ಕೆ- "ತಾವು ನನ್ನದೊಂದು ಮಾತನ್ನು ನಡೆಸಿದರೆ ನಾನು ತಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ನಡೆಯಿಸುವೆನು. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ತಾವು ವಚನ ಕೊಡಬೇಕು" ಎಂದನು. ಮೀರಾಬಾಯಿಯು ಉಪಾಯ ಗಾಣದೆ ವಚನಕೊಟ್ಟಳು. ಆಗ ಮಂದಾರ ರಾಜಕುಮಾರನು ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತ ವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿ, ಝಲವಾರ ರಾಜಕುಮಾರಿಯ ಸುಂದಿಯನ್ನೂ ಹೇಳಿದನು. ಮತ್ತು ಒಂದು ಸಾರೆ ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು.

ರಜಪುತ ಜನರ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವದೆಂದರೆ ಜೀವದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಸಂಗವೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ಆ ರಾಜಕುಮಾರನು ಅಂಗಲಾಚಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಮೀರಾಬಾಯಿಯ ಸದಯಾಂತಃಕರಣವು ದ್ರವಿಸಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಅವಳು ವಚನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಠಿಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿದಳು.

ಮೀರಾಬಾಯಿಯು ಅಂತಃಪುರದ ಗುಪ್ತದ್ವಾರವನ್ನು ತೆರೆದು ಆ ರಾಜಕುಮಾರನಿಗೆ ಝಲವಾರ ರಾಜಕುಮಾರಿಯ ರಯನಮಂದಿರವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಕುಂಭಸಿಂಗನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಮಂದಿರದ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಅವನು ವೈಷ್ಣವವೇಷದ ಈ ಮಂದಾರ ರಾಜಕುಮಾರನ ಗುರುತು ಹಿಡಿದನು. ಕುಂಭಸಿಂಗನನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಮಂದಾರರಾಜಕುಮಾರನ ಕೈಕಾಲೇ ಹೋದವು. ತನ್ನ ಪ್ರಣಯಿನಿಯ ದರ್ಶನವು ಅವನಿಗೆ ಆಗಲೇ ಇಲ್ಲ.

ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಮಂದಾರರಾಜಕುಮಾರನು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಕುಂಭನು ಕೂಡಲೆ ತಿಳಿದನು. ಮೊದಲೇ ಹೆಂಡತಿಯ ಮೇಲೆ ಅಸಮಾಧಾನವುಳ್ಳವನು. ಬಳಿಕ ಕೇಳುವದೇನು ? ಅಂತಃಪುರದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು

ಕೊಟ್ಟ ಅಸರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ಕುಂಭನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿ ಧಾಟಿ ಹೋಗಿ ಬೇಕೆಂಬ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದನು. ಈ ಕಠೋರ ಶಾಸನವಿಂದ ಮಿರಾಬಾಯಿಯ ಹೃದಯವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಚಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ರಾಜಮಂದಿರವೂ ರಾಜಮಾರ್ಗವೂ ಅವಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದವು. ಅವಳು ಪತಿಯ ವಾದಧೂಲಿಯನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಾಂತು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಾಮ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತ ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಆರಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋದಳು.

ಚಿತ್ತೂರ ನಿವಾಸಿಗಳು ಮಿರಾಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಅವಳು ಹೊರಟು ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಪುರಜನರೆಲ್ಲ ಆರಸನ ಮೇಲೆ ಅಸಂತುಷ್ಟರಾದರು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂಭನ ನಿಂದೆಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆಗ ಕುಂಭನು ಅವಳನ್ನು ಕರೆ ತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಜನರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ದುರಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದ ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ಕರೆಯಬಂದ ಜನರಿಗೆ— “ನಾನು ಚಿತ್ತೂರ ರಾಜನ ಚರಣದಾಸಿಯು; ಅವರ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದಲೇ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದಿದ್ದೆನು. ಈಗ ಅವರ ಆಜ್ಞೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಬರುವೆನು” ಎಂದಳು. ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ಮತ್ತೆ ಚಿತ್ತೂರಿಗೆ ಬಂದಳು.

ಮೊದಲು ಅರಮನೆಯ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರೊಡನೆ ಅವಳು ನಾಮಕೀರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈಗ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೊಂದಿಗೆ ನಾಮಕೀರ್ತನ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಕುಂಭನಿಗನಿಂದ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದಳು. ಇದರಿಂದ ಊರೊಳಗಿನ ಸಣ್ಣವರು, ದೊಡ್ಡವರು, ಗಂಡವರು, ಹೆಂಗಸರು ಎಲ್ಲರೂ ಈ ಧರ್ಮ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿಹತ್ತಿದರು. ಪ್ರಾತಃಸಾಯಂಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ಧರ್ಮ ಸಂಗೀತಗಳಿಂದ ಚಿತ್ತೂರು ಶಬ್ದಾಯಮಾನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು ಎಲ್ಲ ಜನರ ಕರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾಮೃತವನ್ನು ಸುರಿಸಹತ್ತಿದಳು. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಅವಳು ದೇವಿಯ ಅವತಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯಹತ್ತಿದರು. ಶೌರ್ಯಸಂಪತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾತಿಪಡೆದ ಚಿತ್ತೂರು, ಈಗ ಧರ್ಮಸಂಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಇಡು ವರೆಗೆ ಅರಮನೆಯ ಗೋಡೆಯ ಒಳಗೆ ತಡೆದು ನಿಂತಿದ್ದ ಭಕ್ತಿರಸ ಪ್ರವಾಹವು ಈಗ ವೇಗದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹರಿಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ದೇಶದೇಶಾಂತರಗಳ ಜನರು ಮಿರಾಬಾಯಿಯ ಧರ್ಮಸಂಗೀತವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ ಧನ್ಯರಾದರು.

ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೊಡನೆ ಕಲಿತುಕೊಂಡಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಕೆಲವು ದುಷ್ಟ ಜನರು ಅವಳ ನಿಂದೆಯನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಅವಳ ಗಾಢಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೀಮಂತ ಗೃಹಸ್ಥನು ಅವಳಿಗೆ ಒಂದು ಆಮೌಲ್ಯವಾದ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಛಿದ್ರಾನ್ವೇಷಿಗಳಾದ ಆ ಜನರು ಅವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಬಾರದಂಥ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದರು. ಆ ಸುದ್ದಿಯು ಕುಂಭನ ಕಿವಿಯ ವರೆಗೆ ಹೋಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಎಚ್ಚರ

ದಪ್ಪಿ— “ನೀನು ನದಿಯಲ್ಲಿ ದುಮುಕಿ ಪ್ರಾಣಕೊಟ್ಟು ಈ ಕಲಂಕವನ್ನು ತೋಡಿದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು” ಎಂದು ಮಿರಾಬಾಯಿಗೆ ಪತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದನು. ಪತ್ರವನ್ನು ಓದಿ ಅವಳು ಒಮ್ಮೆ ಪತಿಯ ಕೊನೆಯ ದರ್ಶನವನ್ನು ಒಯಸಿದಳು. ಆದರೆ ಕುಂಭನು ದರ್ಶನ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವಳು ಗಂಡನ ಆಪ್ತನೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ದುಮುಕಿದಳು. ಆದರೆ ನದಿಯು ಅವಳನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಚಲ್ಲಕೊಟ್ಟಿತು.

ಬಳಿಕ ಅವಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಜೇತನ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಕಾಲುನಡಿಗೆಯಿಂದ ಹಾಗೇ ವೃಂದಾ ವನಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಳು. ಸಟ್ಟದರಸಿಯಿದ್ದವಳು ಈಗ ತಿರುಕಿಯಾದಳು. ಆದರೆ ಆದರಿದ ಅವಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಸಮಾಧಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹರಿನಾಮ ಕೀರ್ತನದಿಂದ ಅವಳ ಹಸಿವೆ ನಿರಡಿಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಹರಿದು ಹೋದವು. ಅವಳ ಗಾಯನದಿಂದ ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ಬರುತ್ತಿರುವಳೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಹರಡಿತು. ಜನರು ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಅವಳ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳ ಹಿಂದೆ ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆಯೇ ವೃಂದಾ ವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿತು.

ವೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ಹೋದಬಳಿಕ ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಚರಣ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿವೇದನೆ ಮಾಡಿ ಕೃತಾರ್ಥಳಾಗಿ ಪೂರ್ಣಾನಂದವನ್ನು ಪಡೆದಳು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವಳ ಕೀರ್ತಿಯು ದೇಶದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿತು. ಹಲವು ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಭಕ್ತವೃಂದವು ಬಂದು ಅವಳ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಆನರ ಮುಖದಿಂದ ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ಗಚ್ಚಿದ ಪದಗಳು ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರವಾಗಹತ್ತಿದವು. ‘ಮಿರಾಸಂಪ್ರದಾಯ’ವೆಂಬ ಒಂದು ಧರ್ಮಪಂಥವೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು.

ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಕುಂಭನು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಹೆಂಡತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ತಾನೇ ವೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅವಳ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಚಿತ್ತೂರಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಬಾರೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಮಿರಾಬಾಯಿಯು ಮೊದಲಿಂದ ಪತಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕವಳೇ. ಈ ಸಾರೆಯೂ ಅವಳು ಪತಿಯ ಆಪ್ತನೆಯಂತೆ ಚಿತ್ತೂರಿಗೆ ಬಂದಳು. ಆದರೆ ಬಹಳ ದಿವಸ ಆ ಊರಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಐರ್ವರ್ಯವು ಅವಳಿಗೆ ವಿಷಸಮಾನವಾಗಿ ತೋರಹತ್ತಿತು. ಮತ್ತೆ ವೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೋದಳು. ಕುಂಭನ ಆಗ್ರಹದಿಂದ ನಡುನಡುವೆ ಚಿತ್ತೂರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಮಿರಾಬಾಯಿಯ ಶೇಷಾಯುಷ್ಯವು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಯಿತು. ಅವಳು ನಾಮಸಂಕೀರ್ತನ ಮಾಡುವಾಗ ಹಲವು ಸಾರೆ ಮೈಮರೆತು ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ದಿವಸ ಎಂದಿನಂತೆ ಮೈಮರೆತು ಬಿದ್ದವಳು ತಿರುಗಿ ಏಳಲೇ ಇಲ್ಲ.

ಚಿತ್ತೂರಲ್ಲಿ ‘ರಣಭೋಡ’ ದೇವರ ಸಂಗಡ ಮಿರಾಬಾಯಿಯ ಪೂಜೆಯು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು.

೧೨. ನೀಲಮ್ಮ, ಬಿಜ್ಜಳದೇವಿ, ಕಾಳವ್ವೆ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ

ವಿರಾಜಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದವರೂ, ವಿದುಷಿ ಯರೂ ಆದ ವಿರಶೈವ ಮತದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅನೇಕರು ಆಗಿ ಹೋಗಿರುವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ವಿರಶೈವ ಮತಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಾದ ನೀಲಮ್ಮೇಚನೆ ಇಲ್ಲವೆ ನೀಲಮ್ಮ ಎಂಬವಳು ಒಬ್ಬಳು. ಈಕೆ ಬಿಜ್ಜಳರಾಜರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಬಲದೇವನ ತಮ್ಮನಾದ ಸಿದ್ಧಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯ ಮಗಳು. ಮಂತ್ರೀಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಳಾಗಿ ಕೇವಲ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ವಿಲಾಸದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತುಗಳೆಯದೆ, ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಳು. 'ಪ್ರಸಾದಸಂಪಾದನೆ', 'ಕಾಲಜ್ಞಾನ' ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಇವಳು ರಚಿಸಿರುವಳು. ಮತಗುರುವಿನ ಪಂಡಿತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಈಕೆಯನ್ನು ಕೇವಲ ವಿರಶೈವರೇ ಪೂಜಿಸುವರೆಂಬಂತಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾವತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಈಕೆಯು ಎಲ್ಲರ ಮನ್ನಣೆಗೂ ತಕ್ಕವಳಾಗಿರುವಳು.

ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು 'ಬಿಜ್ಜಳದೇವಿ' ಎಂಬವಳು. ತಾಯಿ ಇಲ್ಲದ ಪರದೇಶಿಯಾದ್ದರಿಂದ ತಿವನಿಗೆ ತಲೆಯೆಲ್ಲಾ ಜಡೆಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಬೂದಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಈಕೆ ಹಲುಬಿ ಆತನಿಗೆ ನಾನಾದರೂ ತಾಯಾಗಿ ಸಲಹುವೆನು ಎಂದು ನಿಜಲಿಂಗವನ್ನು ನೋಡಲು ಅದು ಶಿಶುರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿತು. ಆದನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಲಹಿ, ಆದರ ಬಾಲಲೀಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಬಟ್ಟಳಂತೆ. ಏನು ಇವಳ ಭಕ್ತಿಯ ಮಹಿಮೆಯೋ! ಈಕೆ 'ಬಿಜ್ಜಳದೇವಿಯ ವಚನ' ಎಂಬ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಳು.

ಕಾಳವ್ವೆ, ಎಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಭಕ್ತಳು ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆದು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಉಣಿಸಿದಳಂತೆ. 'ಕಾಳವ್ವೆಯ ವಚನ' ಎಂಬ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಇವಳು ಬರೆದಳು.

ವಿರಶೈವ ಮತದ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದ ವಿರಶೈವ ನಾರಿಯರಲ್ಲಿ 'ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ' ಎಂಬವಳು ಹೆಸರಾದವಳು. ಇವಳು ಬಸವೇಶ್ವರನ ಸಮಕಾಲಿನಳು. 'ಉಡುತಡಿ' ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಳು. ಅಲ್ಲಿಯ ದೊರೆ ಕೌಶಿಕನು ಇವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಲು, 'ಭವಿ' ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಹಳ ವಿರಕ್ತಳಾಗಿ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಸವಾದಿಗಳೊಡನೆ ಇದ್ದಳು.

ಇವಳು 'ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕಳ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಚನ', 'ಅಕ್ಕಳ ಓರಿಕೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದುದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇವಳ ವಿಷಯವಾಗಿ 'ಮಹಾದೇವಿ ಚರಿತ್ರೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಇವಳು ವಿರಶೈವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಲ್ಲವಳಿದ್ದಳೆಂದು ಇವಳ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿಯುವದು.

ಮಹಾದೇವಿಯ ಒಂದು ವಚನ :- “ಶಿವನೇ ತಾನೇ ಗುರುವಾಗಿ ಬಂದು ಮಹಾ ಘನ ಲಿಂಗವ ವೇದಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಕರೆಯಿಂತೆಂದೊಡೆ - ಆತ್ಮಗೂಡಿ ಪಂಚಭೂತಗಳನೆ ಷಡಂಗವೆಂದೆನಿಸಿ ಆ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಕಲೆಗಳನೆ ಷಡುಶಕ್ತಿಗಳೆನಿಸಿ ಆ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಷಡ್ವಿಧ ಭಕ್ತಿಯನಳವಡಿಸಿ ಆ ಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಭಾವಜ್ಞಾನ-ಮನೋ-ಬುದ್ಧಿ-ಚಿತ್ತ ಅಹಂಕಾರ ಗಳನೆ ಹಸ್ತಗಳೆಂದೆನಿಸಿ ಆ ಹಸ್ತಗಳಿಗೆ ಮಹಾಲಿಂಗವಾದಿಯಾದ ಪಂಚಲಿಂಗಗಳನೆ ಷಡ್ವಿಧಲಿಂಗಗಳೆಂದೆನಿಸಿ ಆ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಷಡಕ್ಷರಿಯನೆ ಪುಂತ್ರವೆಂದೆನಿಸಿ ಆ ಪುಂತ್ರ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ದೈವಯಗೂಡಿ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಂಗಳನೆ ಮುಖಂಗಳೆಂದೆನಿಸಿ ಆ ಮುಖಂಗಳಿಗೆ ತನ್ಮಾತ್ರಂಗಳನೆ ದ್ರವ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದೆನಿಸಿ ಆ ದ್ರವ್ಯಪದಾರ್ಥಂಗಳ ಆಯಾಯ ಮುಖದ ಲಿಂಗಂಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ಸಾವಧಾನದಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾಗಿ ಬೇಗಲೊಡನೆ ಅಂಗ ಸ್ಥಲಂಗಳಡಗಿ ತ್ರಿವಿಧಲಿಂಗಂಗಳನ್ನಂಗಳಂಗಳದು ಕಾಯಗುರುಪ್ರಾಣಲಿಂಗಜ್ಞಾನ ಗುರು ವಿನಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪ್ರಸಾದ ಜಾಗಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಂತೀ ತ್ರಿವಿಧ ಪ್ರಸಾದ ಏಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಹಾಘನಮಪೂರ್ಣ ಪ್ರಸಾದವಳವಟ್ಟಿ ಒರಣ ಜ್ಞಾನಿಯಲ್ಲ, ಅಜ್ಞಾನಿ ಮುನ್ನವೆ ಅಲ್ಲ; ಒಣ್ಯನಲ್ಲ, ನೀಒಣ್ಯನಲ್ಲ, ದ್ವೈತಿಯಲ್ಲ; ಅದ್ವೈತಿಯಲ್ಲ; ಇಂತೀ ಉಭಯಾತ್ಮಕ ತಾನೆ ಆಗಿ ಇದು ಕಾರಣ ಇದರ ಅಗುಹೋಗು ಸಕಲಸಂಬಂಧವ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯ ಸಿಮ್ಮ ಶರಣರೆ ಬಲ್ಲರು.”

೧೮. ಪ್ರವೀಣಾಬಾಯಿ

ಬುಂದೇಲಖಂಡದ ಅರಸನಾದ ಇಂದ್ರಜಿತ್ಸಿಂಹನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆನೇಕ ಕವಿರತ್ನ ಗಳು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣಾಬಾಯಿಯೂ ಕೇಶವದಾಸನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆದ್ದರು. ಪ್ರವೀಣಾಬಾಯಿಯೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಳು. ಅವು ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಹು ಮನೋಹರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಕೇಶವದಾಸ ಕವಿಯು ಈ ವಿದುಷಿಯ ಸಮ್ಮಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ತನ್ನ ಒಂದು ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ‘ಕವಿಪ್ರಿಯಾ’ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟನು.

ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣಾಬಾಯಿಯ ಕವಿತ್ವದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ದಿಗ್ವಿಜಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿತು. ಆಕಬರ ಬಾದಶಹನು ಅವಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ಸಭೆಗೆ ಕರೆಕಳುಹಿದನು. ಆದರೆ ಇಂದ್ರಜಿತ್ಸಿಂಹನು ಕಳಿಸಿಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಆಕಬರನು ಅಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಇಂದ್ರಜಿತ್ಸಿಂಹನ ಈ ಅವಿನಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ೧೦೦೦ಕ್ಕೆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ದಂಡ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾದ ಕೇಶವದಾಸನು ಆಕಬರನ ದರಬಾರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬೀರಬಲನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅರಸನಿಗಾದ ದಂಡವನ್ನು

ಕ್ಷಮಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಪ್ರವೀಣಾಬಾಯಿಯು ಬಾಸರಹನ ದರಬಾರಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಅವಳು ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿದ್ವತ್ತೆಯನ್ನೂ ಕವಿತ್ವವನ್ನೂ ತೋರ್ಪಡಿಸಲು ಅಕಬರನು ಅವಳಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಹೋಗಲಪ್ಪಣೆಯನ್ನಿತ್ತನು. ಅಕಬರನು ಈ ವಿದುಷಿಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಬಟ್ಟನು. ದರಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣಾಬಾಯಿಯು ಅಕಬರನೊಡನೆ ಮಾಡಿದ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಒಂದು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾದ್ಯಂತನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುವು.

೧೯. ಮಧುರವಾಣಿ

ತಂಜಾವರದ ಅರಸನಾದ ರಘುನಾಥ ಭೂಪಾಲನು ಅತ್ಯಂತ ವಿದ್ಯಾನುರಾಗಿ ಯಿದ್ದನು. ಅವನು ಆನೇಕ ವಿಧ್ಯಾಂಸರಿಗೆ ತನ್ನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಆತನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ ಮತ್ತು ಧರ್ಮದ ಚರ್ಚೆಯು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪಂಡಿತರು ಪ್ರತಿದಿವಸ ಹೊಸ ಹೊಸ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ರಾಜನಿಮರಿಗೆ ಓದಿ ಆತನನ್ನು ಆನಂದಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ವಿಧ್ಯಾಂಸರ ಜತೆಗೆ ಹಲವರು ವಿದುಷಿಯರೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಪಂಡಿತರೊಡನೆ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ಇವುಗಳ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಆ ವಿದುಷಿಯರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮಧುರವಾಣಿಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದವಳು. ಮಹಾರಾಜನು ಎಲ್ಲರ ಕವಿತೆಗಳಿಗಿಂತ ಈಕೆಯ ಕವಿತೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮರುಳಾಗಿದ್ದನು. ಈಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಮ್ಮಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಒಂದು ದಿನ ಮಹಾರಾಜನು ನೂರಾರು ಜನ ವಿದುಷಿಯರೊಡನೆ ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಒಬ್ಬ ರಮಣಿಯು ಸಂಗೀತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬಳಿಕ ಒಬ್ಬ ವಿದುಷಿಯು ತಾನು ಮಾಡಿ ತಂದ ಒಂದು ಕವಿತೆಯನ್ನು ಹೇಳತೊಡಗಿದಳು. ಅದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜನ ಭಕ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ಅಚಲವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಸ್ತುತಿಯೂ, ರಾಮಚರಿತ್ರದ ವಿವರ ಣವೂ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತ ಅರಸನು ತಲ್ಲೀನನಾಗಿಯೋದನು. ಕವಿ ತೆಯು ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಅರಸನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ— “ನಾನು ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಶ್ರೀರಾಮ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಅದನ್ನು ಕೇಳುವಾಗ ಎಂದೂ ನನಗೆ ಬೇಸರ ಉಂಟಾಗಿಲ್ಲ. ಆನಂದವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಆಸ್ಥಾನದ ವಿಧ್ಯಾಂಸರೂ, ವಿದುಷಿಯರೂ ಹಲವು ಸಾರೆ ಹಲವು ಬಗೆಯ ರಾಮಚರಿತದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ಹೇಳಿರುವರು. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊರತೆಯುಂಟೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತಿರುವುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಗುಣವರ್ಣನೆಯು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ

ಆಗಿಲ್ಲವೆಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರಹತ್ತಿದೆ. ಯಾರಾದರೂ ಈ ಕೊರತೆಯು ಉಂಟಾಗ ದಂತೆ ರಾಮಚರಿತವನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುವದು” ಎಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದನು.

ಬಳಿಕ ಅರಸನು ಸಭಾಸಂಹಿತರನ್ನೆಲ್ಲ ಕರೆದು ಅವರಿಗೆ ಈ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಆದರೆ ಈ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಹಸವನ್ನು ಯಾರೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಜನು ವಿಷಣ್ಣನಾಗಿ ಆ ದಿನವ ಸಭಾವಿಸರ್ಜನ ಮಾಡಿದನು.

ಅದೇ ದಿನವ ರಾತ್ರಿ ಮಹಾರಾಜನು ಒಂದು ಕನಸು ಕಂಡನು. ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ತಾನೇ ಮಹಾರಾಜನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು— “ಎಲೈ ನರಪತಿಯೆ, ವಿಷಾದಬಡಬೇಡ; ಸರಸ್ವತಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಮಧುರವಾಣಿಯು ನಿನ್ನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವಳು. ಅವಳ ಗಾಯನದಿಂದ ನಾನೂ ಸಂತಪ್ತನಾಗುವೆನು. ರಾಮಾಯಣ ರಚನೆಯ ಭಾರವನ್ನು ನೀನು ಅವಳಿಗೇ ಒಪ್ಪಿಸು. ಅವಳು ಈ ಕಾರ್ಯ ವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬಲ್ಲಳು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಮರುದಿನವ ಮಹಾರಾಜನು ಕನಸಿನ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮಧುರವಾಣಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವಳು— “ಅರಸರ ಅರಸನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಆಪ್ತ ಣೆಯು ನನಗೆ ಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವನು ಸಹಾಯನಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತೆಂದು ನಂಬಿಗೆಯುಂಟು. ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಕೊರತೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆ ಅತರ್ಯಾಮಿಯು ದೂರ ಮಾಡುವನು” ಎಂದಳು.

ಮಧುರವಾಣಿಯು ತಾಲಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಆ ರಾಮಾಯಣವು ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ “ನಾಲೇಶ್ವರ ವೇದವೇದಾಂತಮಂದಿರ” ಎಂಬ ವಾಚನಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದು. ಇದರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಾಗವು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ.

ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ೧೪ ಸರ್ಗಗಳಿರುವವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಕವಿತೆಗಳಿರುವವು. ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕರ್ತ್ರಿಯು ತಂಜಾವರದ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ರಘುನಾಥ ಭೂಪಾಲಿನಿಗೋಸುಗ ದೇವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯಸ್ಸನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡಿರು ವಳು. ಬಳಿಕ ವಾಲ್ಮೀಕಿ, ವ್ಯಾಸ, ಕಾಲಿದಾಸ, ಬಾಣ, ಮಾಘ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾಕವಿಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿರುವಳು. ಮುಂದೆ ರಘುನಾಥಭೂಪಾಲನ ಅಸ್ಥಾನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವಳು. ಬಳಿಕ ಗ್ರಂಥರಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವಳು. ಅವಳ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ರಘುನಾಥನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಜನ ವಿದುಷಿಯರು ಇದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು. ಮುಂದೆ ರಾಮಾಯಣ ಕಥೆಯ ಆರಂಭವಿರುವದು:

ಮಧುರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿತ್ವಶಕ್ತಿಯಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳಿದ್ದವು. ಅವಳು ವೀಣೆಯನ್ನು ಬಹಳ ಸರಸವಾಗಿ ಬಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ವೀಣೆಯ ಆಲಾಪನವನ್ನು ಕೇಳುವಾಗ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸರಸ್ವತಿಯೇ ಬಂದು ಬಾರಿಸುತ್ತಿರುವಳೋ ಎಂಬಂತೆ ಆನಂದವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು ತೆಲುಗು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣಳಿದ್ದಳು. ಶಿಫ್ರ

ಕವಿತ್ವದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಬಹಳ ಇತ್ತು. ೧೨ ನವೆಂಬರ್ (ನುನಿಟು) ಗಳಲ್ಲಿ ೧೦೦ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ. ಅವಳು ನೈಷಧ, ಕುಮಾರಸಂಭವ, ಉಬ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವಳು. ಇವಳು ೧೭ ನೆಯ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದಳು.

೨೦. ಮಲ್ಲಿ, ಮೋಹನಾಂಗಿಣಿ

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಆರಸರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಿಜಯನಗರವೇ ಆರ್ಯವಿದ್ಯೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕರ್ನಾಟಕ, ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳ ಹಲವು ಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ವಿದುಷಿಯರಿಗೂ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರಂತೂ ಹಿಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯರ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಬಹಳೇ ಉತ್ತೇಜನವು ದೊರೆಯಿತು. ಅವರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಿಗ್ಗಜಗಳೆಂಬ ಘನ ವಿದ್ವಾಂಸರಿದ್ದಂತೆ ಹಲವು ಜನ ವಿದುಷಿ ನಾರಿಯರೂ ಇದ್ದರು.

‘ಮಲ್ಲಿ’ ಎಂಬವಳೊಬ್ಬ ವಿದುಷಿಯು ಕೃಷ್ಣದೇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಳು. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣನಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿತ್ತು. ಇವಳು ಒಬ್ಬ ಕುಂಬಾರನ ಮಗಳು. ಇವಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಬಹಳ. ಇವಳು ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವು ಉತ್ತಮ ಭಾವಗರ್ಭಿತವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವಳು ಮೈತೋಳಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಕೂದಲು ಒಣಗುವವರೆಗೆ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಬರೆದು ಒಂದು ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಳು. ಅದು ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವದು. ಅದು ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯಪುಸ್ತಕವಾಗಿ ಅರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು.

ಮೋಹನಾಂಗಿಣಿ, ಎಂಬವಳು ಸ್ವಯಂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮಗಳು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸುಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದಳು. ಮುಂದೆ ರಾಮರಾಯರೊಡನೆ ಇವಳ ಮದುವೆಯಾಯಿತು. ಮದುವೆಯಾದ ಬಳಿಕಾದರೂ ಇವಳು ಬಹಳ ವೇಳೆ ವಿದ್ಯಾನ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೊತ್ತುಗಳೆಯುವಳು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇವಳಿಗೆ ಕವಿತೆ ಮಾಡುವ ಅಭ್ಯಾಸವಿತ್ತು. ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥಳಾದಳು. ಇವಳು “ಮರೀಚಿಪರಿಣಯ” ಎಂಬ ಒಂದು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವಳು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪಂಡಿತಮಂಡಲಿಗೆ ಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವುದು.

ಕರ್ನಾಟಕಸ್ಥರಿಗೆ ಎಂದೂ ಮರೆಯಲಾಗದ ಭಯಂಕರವಾದ ತಾಳೀಕೋಟಿಯ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೬೫) ರಾಮರಾಯರು ವೀರಸ್ವರ್ಗವನ್ನೈದಲು ಮೋಹ

ನಾಂಗಣಿಗೆ ವೈಫಲ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ವೀರಪತ್ನಿಯಾದ ಆ ಸಾರೀಸೌಣಿಯು ಪತಿವಿಯೋಗದಿಂದ ಅಸುಂಗಳವೆಂದು ತೋರಿದ ತನ್ನ ಒರೀರವನ್ನು ಪತಿಯ ಜಿತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಗ್ನಿನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅಹುತಿಯಿತ್ತಳು !

೨೦. ಗುಲವದನ ಬೇಗಮಾ

ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ನನಾಬರು, ಅಮೀರರು, ಉಮರಾಪರು ಮೊದಲಾದವರ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳೂ ಕೂಡ ಅಗ ಸರಿಯಾಗಿ ಓದುಬರಹಗಳನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆನೇಕರು ಕಾವ್ಯ ಇತಿಹಾಸ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು. ಎಷ್ಟೋ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಚರಿತ್ರವು ಅವರ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಇಂದು ವರೆಗೆ ಉಜ್ವಲವಾಗಿರುವುದು.

‘ಗುಲವದನ ಬೇಗಮಾ’ ಎಂಬವಳು ದಿಲ್ಲಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಬಾಬರನ ಮಗಳು. ಅಕಬರ ಬಾದಶಹನ ಸೋದರದ ಅತ್ತೆಯು. ಅವಳು ಯಾನಾಗಲು ತನ್ನ ಸೋದರನಾದ ಹುಮಾಯೂನನ ಜತೆಗೆ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಭರತಖಂಡದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಬುದ್ಧಿಯು ಬಹಳ ಪ್ರಖರವಾಗಿತ್ತು. ಹುಮಾಯೂನನು ಮಹತ್ವದ ರಾಜಕೀಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಅವಳೊಡನೆ ವಿಚಾರಮಾಡದೆ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ತಮ್ಮನ ಸಂಪತ್ತುವಿಸತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸಹಾಯಕಳಾಗಿದ್ದಳು. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅವನ ಸಂಗಡ ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಗುಲವದನಳು “ಹುಮಾಯೂನ-ನಾಮಾ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವಳು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹುಮಾಯೂನನ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಜೀವನಚರಿತ್ರವೂ ಅವನ ಕಾಲದ ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವು. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇತಿಹಾಸ ಲೇಖಕನಾದ ವಿಭಾರಿಜನ ಹೆಂಡತಿಯು ಈ ‘ಹುಮಾಯೂನ ನಾಮಾ’ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಗುಲವದನಳ ಹೆಸರನ್ನು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದಳು.

೨೧. ಜೇಬಲುನ್ನೇಸಾ

ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ‘ಜೇಬಲುನ್ನೇಸಾ’ ಎಂಬ ಮಗಳಿದ್ದಳು. ಇವಳ ತಾಯಿಯು ಒಬ್ಬ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸನ ಮಗಳಾಗಿದ್ದಳು.

ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಮಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿ ಬಹಳ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ತಾನೇ ಅವಳಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವಳ ಸ್ಮರಣ ಶಕ್ತಿಯೂ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿತ್ತು. ಸಣ್ಣ ವಳಿರುವಾಗಲೇ ಕುರಾಣವನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಖಸಾರ ಮಾಡಿ ತಂದೆಯ ಎದುರಿಗೆ ಅಂದು ತೋರಿಸಲು ಬಾದಶಹನು ಬಹಳ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ೩೦ ಸಾವಿರ ವರಹಗಳನ್ನು ಪಾರಿತೋಷಿಕವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು.

ಜೇಬಲುನ್ನೇಸಾಳು ಪರಮ ಸುಂದರಿಯಾಗಿಯೂ, ಗುಣವತಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಳು. ಅವಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯಶ್ವರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದರೂ ಈಶ್ವರವಶ್ಯವಾದ ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಸಚ್ಚಕ್ಷಣದಿಂದಲೂ ನಿರಂತರ ನ್ಯಾಸಂಗದಿಂದಲೂ ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳು ಆ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದವಳಿದ್ದಳು. ಇದು ಅವಳಂಥ ನಾರಿಯರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಭೂಷಣಾಸ್ಪದವಾದದ್ದು. ಅರಬೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಪಾರ್ಸಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಜ್ಞಾನವಿತ್ತು. ಅವಳ ಹಸ್ತಾಕ್ಷರಗಳು ಬಹಳ ಸುಂದರವಿದ್ದವಂತೆ. ಅವಳ ವಾಚನಾಭಿರುಚಿಯು ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದದ್ದು. ಅವಳ ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ-ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಷಯಗಳ ಅಸಂಖ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಿದ್ದವು.

ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳಲ್ಲಿ ಕವಿತ್ವಶಕ್ತಿಯು ತಲೆದೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು ಹಲವು ಕಾವ್ಯಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಳು. ಗದ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವಳ ಶಕ್ತಿಯು ಕಡಿಮೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುಂದರ ಭಾವವೂ ಸರಲ ಭಾಷೆಯೂ ಅವಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವವು. ಅವಳು ಮಾಡಿದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನೂ, ಪದಗಳನ್ನೂ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಪಂಡಿತರೂ, ಗಾಯಕರೂ ಈಗಲೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಹೇಳುವದನ್ನು ಕೇಳಬಹುದು.

ಜೇಬಲುನ್ನೇಸಾಳು ವಿದ್ಯಾನುರಕ್ತಳಾಗಿದ್ದಳೆಂಬದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ವಿದ್ಯಾವಂತರಿಗೂ ಗುಣವಂತರಿಗೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾಹಾಯ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇವಳ ದ್ರವ್ಯ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಅನೇಕ ಲೇಖಕರು, ಕವಿಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕರು, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸುಗೊಟ್ಟು ಮಾಡಿ, ಹೆಸರಾದರು. 'ಮೊಲ್ಲಾ ಸಾಫಿಲುದ್ದೀನ್ ಅರಜಬೇಗಿ' ಎಂಬವನು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿದ್ದು, "ತಫಸಿರ್-ಇ-ಕಬೀರ್" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದನು. ಇದೂ ಜೇಬುನ್ನೇಸಾಳ ದ್ರವ್ಯದ ಫಲವೇ ಸರಿ. ಅವನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಆ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ "ಜೇಬುನ್ ತಫಸಿರ್" ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟನು. ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಇವಳಿಗೆ ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಿತ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇವಳ ಗೌರವವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇತ್ತೆಂಬದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ.

ಇವಳು ರಾಜನೀತಿಯನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವಳಿದ್ದಳು. ರಾಜನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಳು. ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ರಾಜಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಕಾಶನಲರಾಯಿ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರಿಯು ಮುಖ್ಯ ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ಅವನು

ಮರಣಹೊಂದಲು ಇವಳೇ ಆ ಸ್ಥಳದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದು ತಂದೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬಾದಶಹನು ಈ ಮಗಳ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಬಹುತರ ಯಾವ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೈಹಾಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ೨೫ ವರ್ಷ ನಿರೀಕ್ಷಿಲ್ಲ. ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅಸ್ವಸ್ಥವಾಯಿತು. ಆಗ ಜೇಬುನ್ನೇಸಾಳು ತಂದೆಗೆ ಹವೆ ಬದಲಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಳು. ಮಗಳು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಾದರೂ ಔರಂಗಜೇಬನು ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ವೃದ್ಧನಾದ ಶಹಾಜಹಾನನು ಇನ್ನೂ ಆಗ್ರಾ ಪಟ್ಟಣದ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದ್ದನು. ತಾನು ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೋದರೆ ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಗೊಂದಲ ವೇಳೆಬಹುದೆಂದು ಸಂಶಯ ಸ್ವಭಾವದ ಬಾದಶಹನು ತಂದೆಯ ಕೊಲೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಕೂಡ ಯೋಚಿಸಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಯಾವ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಗಳನ್ನು ಕೇಳದೆ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಗಳು ತಂದೆಯ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಹಲವು ಬಗೆಯಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಿ ಈ ಮಹಾಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಶಹಾಜಹಾನನೂ ಸತ್ತನು. ಆಗ ಔರಂಗಜೇಬನು ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ಜೇಬುನ್ನೇಸಾಳೂ ತಂದೆಯ ಸಂಗಡ ಹೋರಬಿಳು. ಅವಳು ಯಾವಾಗಲೂ ತಂದೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಅವನಿಗೆ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಶಿವಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ಜೇಬುನ್ನೇಸಾಳ ಪ್ರೇಮವಿತ್ತು. ಶಿವಾಜಿಯ ಶೌರ್ಯದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಜನರ ಬಾಯಿಂದ ಕೇಳಿ ಅವಳು ಒಳಗೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಆನುರಾಗವುಳ್ಳವಳಾಗಿದ್ದಳು. ಜಯಸಿಂಹನ ಮಾತಿಗೆ ಮರುಳಾಗಿ ಶಿವಾಜಿಯು ತನಗೂ ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೂ ನಡೆದ ಕಲಹವನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ದರಬಾರಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಜೇಬುನ್ನೇಸಾಳಿಗೆ ತೆರೆಯೊಳಗಿಂದ ಅವನ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜನವಾಯಿತು. ಯಾವನ ಪ್ರತಾಪದಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಭರತಖಂಡವು ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತೋ ಅಂಥ ಔರಂಗಜೇಬನ ಎದುರಿಗೆ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡ ಶಿವಾಜಿಯ ವೀರಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಉಜ್ವಲ ನೇತ್ರಗಳನ್ನೂ ಮುಖದ ವಿಲಕ್ಷಣ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ನಿಶ್ಚಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಳು. ಇದು ವರೆಗೆ ಮನದೊಳಗೇ ಯಾವನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಳೋ ಆ ಅರಾಧ್ಯದೇವತೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡಲು ಅದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವಳಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರೇಮವುಂಟಾಯಿತು. ಅವಳ ಮನಃಪ್ರಾಣಗಳು ಆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರನ ಚರಣತಲದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಬಂದು ಬಿದ್ದವು.

ದರಬಾರದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಗೆ ತಕ್ಕ ಮರ್ಯಾದೆಯು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರಿಂದ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೂ ದಳವಾಯಿಗಳಿಗೂ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಜೇಬುನ್ನೇಸಾಳ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಂದವು. ತನ್ನ ಪ್ರಿಯವಸ್ತುವಿಗೆ ಅಪಮಾನವಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಅವಳು ಸಾಮಾನ್ಯ

ಸ್ತ್ರೀಯಂತೆ ಅಳಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಪುರುಷನ ಅಪಮಾನ ಮಾಡುವದೆಂದರೆ ಧರ್ಮದ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿದಂತೆಯೇ ಸರಿ; ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅವಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದುಃಖವು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಸಭಾವಿಸರ್ಜನನಾದ ಬಳಿಕ ಅವಳು ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು- “ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಪುರುಷನ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿದ್ದು ಸರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಹೇಳುತ್ತ ಹೇಳುತ್ತ ಅವಳ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿ ಬಂದವು. ಔರಂಗಜೇಬನು ಅಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಮಗಳ ಮುಖವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವವನ್ನು ತಟ್ಟನೆ ತಿಳಿದನು. ಮಗಳ ಮೇಲೆ ಅತಿಶಯನಾದ ಪ್ರೇಮವಿದ್ದದರಿಂದ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಹೇಗೋ ನುಂಗಿಕೊಂಡು ಅವಳಿಗೆ- “ನಿನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದನು. “ಸರ್” ತಾನನ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿರುವೆ! ಆ ಕಾಫರನು ಪವಿತ್ರನಾದ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವನ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕ್ಷಮಿಸಿ ಅವನೊಡನೆ ನಿನ್ನ ವಿವಾಹವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿ ಕೊಡುವೆನು” ಎಂದನು.

ಈ ಮಾತು ಜೇಬುನ್ನೇಸಾಳ ಮರ್ಮಕ್ಕೆ ತಗುಲಿತು. ಅವಳು- “ನನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಲಗ್ನಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಬೇಡಬಂದಿಲ್ಲ; ವೀರಪುರುಷನ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ”, ಎಂಬುದಾಗಿ ತಂದೆಯ ಎದುರಿಗೆ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವದಕ್ಕೂ ಸಮರ್ಥಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಾನೇ- “ಛೇ, ನಿನಗೆ ಧಿಕ್ಕಾರವಿರಲಿ; ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಇರುವದನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿನಗೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿ” ಎಂದು ಹೀಯಾಳಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಅಂದಿನಿಂದ ಅವಳು ತನ್ನ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಬಹಳ ಗುಪ್ತವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಅವಳು ಶಿವಾಜಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಎಂದೂ ಹುಚ್ಚುಹಿಡಿದು ಹಾತೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಶಿವಾಜಿಯ ಪ್ರೇಮವು ದೊರೆತಂತೆಂಬ ಆಶೆಗೂ ಅವಳು ಆಸ್ಪದ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಶಿವಾಜಿಯ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮಕ್ಕಿಂತ ಅವನ ತೇಜಸ್ಸು ವೀರ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಳ ಪ್ರೀತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ತಾನು ಅವನ ವೈರಿಯ ಮಗಳು. ಆದರಲ್ಲಿಯೂ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಜಾತಿಯವಳು. ತನ್ನನ್ನು ಮದುರಿಯಾದರೆ ಆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರನ ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಕುಂದು ಬಂದಿತೆಂದು ಅವಳು ತನ್ನ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಎಂದೂ ಹೊರಗೆಡವಲಿಲ್ಲ. ಶಿವಾಜಿಯ ಮೊದಲಿನ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಕುಂದುಂಟುಮಾಡುವ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಜೇಬುನ್ನೇಸಾಳ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳ ಪ್ರೇಮವು ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಭಾವವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿರುವದು. ಕಾವ್ಯರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಳು ತನ್ನ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಬಚ್ಚಿಡಲು ಸಮರ್ಥಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಆ ನಿರಾಶಪ್ರೇಮದ ಸಮಾಚಾರವು ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದು.

"ಗರ್ಜೆ ಮನ್ ಲಾಯಲಿ ಹಸ್ತಮ್
 ದಿಲ್ ಚೂ ಮಜನೂ ದರ್ ಹಾಜಯಾಸ್ತ |
 ಸಬಬಮ್ ಹರಾ ಮೀ ಜನಮ್
 ಲೇಕಿನ್ ಹಾಯಾ ಇಜೇಂಜಿರಪಾಂತ |
 ಬುಲ್ ಬುಲ್ ಆಜ್ ಸಾಗಿರಾದಿಯಮ್
 ಶುದ್ ಹಮ್ ನಿಶಿನೇ ಗುಲ್ ಬಬಾಫ್ |
 ದಿದಾರೇ ನುಹಬ್ಬತ್ ಕಾನಿಲಮ್
 ಪರಿಯಾಸಾ ಹಮ್ ಸಾಗಿದೇ ಮಾಸ್ತ |
 ದರ್ನೇಹಾ ಖೂನಂ ಜಾಹಿರ್
 ಗರ್ಜೆ ರಂಗೇ ನಾಜಕಾಮ್ |
 ರಂಗೇಮನ್ ದರಮನ್ ನೇಹಾ
 ಚೂರಂಗೇ ಸುರಫ್ ಅಂದರ ಹಿಲಾಂತ |
 ಬಸ್ ಕೇ ಬಾರೇ ಘಮ್ ವರ್ ಉ ಆಂದಾಖತಮ್
 ಜಾಮಾ ನಿಲಿ ಕರದ್ ಇನಾಕ್
 ಬಿಂಕೇ ಪೂಸ್ತೇ ಉದೋತಾಸ್ತ |
 ದೋ ಖತರೇ ಶಾಹಾಮ್ ಓ ಲೇಕಿನ್
 ರುಹ್-ಇ-ಮುಲಾಫಿರ್ ಆಓರದಾಆಮ್ |
 ಜೇಬ್ ಓಜಿನತ್ ಬಸ್ ಹಾಮಿನಮ್
 ನಾಮೆ ಮನ್ ಜೇಬ್ ಉನ್ನಿಸಾಸ್ತ | "

ಪ್ರೇಮವಿಶಿಷ್ಟಳಾದ 'ಲಾಯಲಿ'ಯು ಪ್ರಿಯತಮನಾದ 'ಮಜನು'ವಿನ ಸಲು
 ವಾಗಿ ಮರುಳು ಹಿಡಿದವಳಾಗಿ ಮರುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತ ತಿರುಗಾಡಿದಂತೆ ನಾನೂ
 ತಿರುಗಾಡಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವದು. ಇದ್ದರೇನು? ನನ್ನ ಚರಣಗಳು ಬೇಡಿ
 ಯಿಂದ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವು.

ಈ ಬುಲ್ ಬುಲ್ ಎಂಬ ಪಕ್ಷಿಯು ಇಡಿ ದಿವಸ ಗುಲಾಬಿ ಹೂವಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ
 ತಿರುಗಿ ತಿರುಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಪ್ರೇಮಾಲಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು. ಅದು ನನ್ನ
 ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಕಲಿತಿರುವದು.

ಈ ನಮ್ಮ ಎದುರಿಗಿರುವ ಕಾಚಸಾತ್ರದೊಳಗೆ ಉಜ್ವಲನಾದ ಪ್ರಕಾಶವಿರುವ
 ದಲ್ಲವೆ? ಆ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಿ ನೂರಾರು ಪತಂಗಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣ
 ಮಾಡುತ್ತಿರುವವು. ಆ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣವನ್ನು ಅವು ನಮ್ಮ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಲಿತಿರುವವು.

ಮದರಂಗಿಯ ಎಲೆಯ ಹೊರಗಿನ ಶ್ಯಾಮಲತೆಯು ಒಳಗಿರುವ ಕೆಂಪು ಕಾಂತಿ
 ಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ನನ್ನ ಶಾಂತಮೂರ್ತಿಯು ಹೃದಯಾಗ್ನಿಯ ಉಜ್ವಲ
 ನಾದ ರಾಗವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವದು.

ನನ್ನ ಹೃದಯದ ದುಃಖಾತಿಶಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆನು. ನೋಡಿರಿ, ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಅದು ತಪ್ಪಾಗಿ ಹೋಗಿರುವದು; ಬಾಗಿ ಬಳುಕುತ್ತಿರುವದು.

ನಾನು ಬಾದರಹನ ಮಗಳು. ಆದರೆ ನನ್ನ ಹೃದಯವು ಅತಿಥಿಗಳ ಹೃದಯದಂತೆ. ಎಶ್ವರ್ಯವು ನನಗೆ ರುಚಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ದಾರಿದ್ರ್ಯದ ಪೀಡೆಯು ಉತ್ತಮ. ನಾನು ಜೇವುನ್ನೇಸಾ (ಎಂದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುಂದರಿ) ಇಷ್ಟೇ ಗೌರವವು ನನಗೆ ಸಾಕು.

“ಗುಫ್ ತಮ್ ಅಜ್ ಇಸ್ ಕೇ ಬೂತಾ, ಆರ್‌ದಿಲ್‌ಚ್ಚೇ ಹಾಸೆಲ್ ಕರದಾಈ |
ಗುಫ್‌ತಮಾರಾ ಹಾಸೆಲೇಜೂಜ್, ನಾಲಾಹಯೇ ಹಾವ್ ನಿಸ್ತ |”

ಪ್ರೀತಿಯ ಹಲವು ಕಥೆಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವು. ಆದರೆ ಎಲೈ (ನನ್ನ) ಮನಸ್ಸೇ, ನೀನೇನು ಲಾಭ ಮಾಡಿಕೊಂಡೆ? ಮನಸ್ಸು ಹೇಳುತ್ತದೆ:- ಅಶ್ರುಪ್ರವಾಹದ ಹೊರತು ಮತ್ತೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಮತ್ತೊಂದು ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ :-

ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದವರೆಲ್ಲ ಕೊನೆಗೆ ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸೇರವೇರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಆದರೆ ಜೇವುನ್ನೇಸಾಳು ಮುದುಕಿಯಾಗಿ ಹೋದಳು. ಆದರೂ ಆಕೆಯ ಖರೀದಿದಾರನು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಯಾರೊಡನೆಯೂ ಸಂಗಮವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಜೇವುನ್ನೇಸಾಳ ಬೇರೆ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅತಿ ಮನೋಹರವಾದ ಕವಿತ್ವವು ಕಂಗೊಳಿಸುವದು. ಒಂದು ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಮೈರಿಯು ನಿನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ನಾದರೂ ಅವನ ನಮ್ಮತ್ತಿಗೆ ಮರುಳಾಗಬೇಡ. ಯಾಕಂದರೆ ಧನುವು (ಕುಟಿಲ) ನಮ್ಮ ನಾದಷ್ಟು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗುವುದು.

೨೩. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ

ಇವಳು ಮಿಥಿಲೆಯ ಅರಸನಾದ ಚಂದ್ರಸಿಂಹನ ಪಟ್ಟದರಸಿಯು. ‘ಲಭಿವಾ’ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇವಳನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವಳು. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮೈಥಿಲ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನಿತ್ತಿದ್ದಳು. ವಿನಾದ ಚಂದ್ರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ ಮಿಸರಮಿಶ್ರನೆಂಬವನೂ, ಮಿತಾಕ್ಷರ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದ ಬಾಲಂಭಟ್ಟನೆಂಬವನೂ ಇವಳ ಆಶ್ರಯದಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದರು. ದರ್ಶನ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವಳ ಜ್ಞಾನ ಚನ್ನಾಗಿತ್ತು. ಪಂಡಿತರೊಡನೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಠಿಣ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇವಳು ಮಿತಾಕ್ಷರದ ಟೀಕೆ

ಯಾದ ಮಿತಾಕ್ಷರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವಳು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅವಳ ವಿದ್ವತ್ತಿಯು ಎಷ್ಟಿತ್ತೆಂಬದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

೨೪. ವೈಜಯಂತಿ

ಸರಿದಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಧನುಕಾ' ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಮಯೂರಭಟ್ಟನೆಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ವೈಜಯಂತಿಯು ಹುಟ್ಟಿದಳು. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ಇವಳಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಿತ್ತು. ಇನ್ನೂ ಮಾತು ಬಾರದಿರುವಾಗಲೇ ಅವಳು ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಂತೆ ತಾನೂ ಪುಸ್ತಕ ತೆರೆದು ಓದುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡುವಳು. ತಂದೆಯು ಮಗಳ ಈ ವಿದ್ಯಾಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅವಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ತಾನೇ ಮನಸ್ಸುಗೊಟ್ಟು ಕಲಿಸಹತ್ತಿದನು. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಶಾವ್ಯ-ವ್ಯಾಕರಣಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಳು ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಲಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ತಂದೆಯು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ವೈಜಯಂತಿಯು ಅದನ್ನು ಮನಸ್ಸುಗೊಟ್ಟು ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಗುರುಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವಾದಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ 'ಕೋಟಾಲಿಪಾಡಾ' ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿಯ 'ದುರ್ಗಾದಾಸ ತರ್ಕವಾಗಿಶ' ನೆಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸನ ಮಗನಾದ ಕೃಷ್ಣನಾಥನೆಂಬ ಪಂಡಿತನೊಡನೆ ವೈಜಯಂತಿಯು ಮದುವೆಯಾಯಿತು. ಮರ್ಯಾದೆಯಲ್ಲಿ ವೈಜಯಂತಿಯು ತಂದೆಯ ಮನೆತನಕ್ಕಿಂತ ದುರ್ಗಾದಾಸನ ಮನೆತನವು ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಮಗನೊಡನೆ ವೈಜಯಂತಿಯು ವಿವಾಹವಾಗುವಂತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸುಂಡಿತನಾದ ದುರ್ಗಾದಾಸನು ವೈಜಯಂತಿಯು ಜಾಣತನವನ್ನು ಕಂಡು ಈ ಮದುವೆಗೆ ಒಪ್ಪಿದನು. ತಂದೆಯು ತನ್ನ ಕುಲ ಮರ್ಯಾದೆಯು ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೂ ಮಗನು ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆಯ ಮಾತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶ ದಿಂದ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಿತ್ತು.

ಮಾವನು ಬದುಕಿರುವವರೆಗೆ ವೈಜಯಂತಿಯು ಆತ್ತೆಯ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಹೋಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಮಾವನು ತೀರಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ವೈಜಯಂತಿಯು ತನಗೆ ಕುಲ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ತಕ್ಕವಳೆಂದು ಕೃಷ್ಣನಾಥನು ಅವಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು. ಆ ಬಳಿಕ

ಅವಳು ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನಗಾದ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಅವಳು ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮರೆತು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಆಗ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರ, ನ್ಯಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಲಿತುಕೊಂಡಳು.

ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಾದ ಬಳಿಕ ವೈಜಯಂತಿಯು ತನಗೊಡಗಿದ ದುಃಖವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಕವಿತಾರೂಪನಾದ ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಗಂಡನಿಗೆ ಬರೆದಳು.

ಕೃಷ್ಣನಾಥನು ಆ ಪತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಕರುಣರಸಮಯವಾದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಓದಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ದುಃಖಬಟ್ಟನು. ಹೆಂಡತಿಯ ಕವಿತ್ವಶಕ್ತಿಗೆ ಮರುಳಾದನು. ಆಗ ಅವನು ಮೊದಲು ಅಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ವಶನಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ನಿರ್ದಯತನವು ಸರಿಯಾದದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ಸಶ್ಚಾತ್ಮಾಪಬಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಬಳಿಕಾದರೂ ಅವಳು ತನ್ನ ಓದುಬರಹಗಳನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಯ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಉಳಿದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡನ ಒಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ದರ್ಶನ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಲಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದಳು.

ಕೃಷ್ಣನಾಥನು ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲೊಬ್ಬನು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದ ಹಲವು ಜನ ಶಿಷ್ಯರು ಅವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ದಿನ ಒಂದು ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿತು. ಕೃಷ್ಣನಾಥನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವಾರ್ತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಗ್ರಂಥದ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ- “ಆತ್ರತು ನೋಕ್ತಂ ತತ್ರಾಪಿನೋಕ್ತಂ” ಎಂದು ಒಂದು ಪಂಕ್ತಿಯು ಬಂತು. ಕೃಷ್ಣನಾಥ ಪಂಡಿತನು ಆ ಪಂಕ್ತಿಗೆ “ಇಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಆ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಈ ಅರ್ಥವು ಸಮಂಜಸವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪಂಡಿತನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲೊಲ್ಲದು. ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹುಡುಕುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡತೊಡಗಿದನು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನವಾದರೂ ವಿಚಾರವು ಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇತ್ತ ವೈಜಯಂತಿಯು ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪೂಜಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಪತಿಯು ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ದಾರಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಆಗ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಏನೋ ಒಂದು ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಗೆ ಬರಲು ವೈಜಯಂತಿಯು “ಈ ದಿವಸ ಸ್ನಾನ-ಆಹಾರಗಳ ಅರಿವು ಕೂಡ ಇಲ್ಲವೆ ಇದುವರೆಗೆ ಓದುತ್ತಿರುವದೇನು?” ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಕೇಳಿದಳು. ಆಗ ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು “ಆತ್ರತುನೋಕ್ತಂ ತತ್ರಾಪಿನೋಕ್ತಂ” ಎಂಬ ಎಂಬ ಪಂಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗುರುಗಳು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ವೈಜಯಂತಿಯು— “ಸ್ನಾನ ಸಂಧ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಉಟೆ ನನ್ನೂ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬುದ್ಧಿಯು ಸ್ಥಿರವಾದ

ಬಳಿಕ ತಾನೇ ಅರ್ಥನಾದೀತು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ತೊಂದರೆಬಡುವ ಕಾರಣವೇನು? ಈಗ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆಳಬಹುದು” ಎಂದು ಆ ಶಿಷ್ಯನಿಂದ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿದಳು.

ಕೃಷ್ಣನಾದನು ಶಿಷ್ಯನಿಂದ ಹೆಂಡತಿ ಹೇಳಿಕಳುಹಿದ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆದ್ದನು. ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಬಾಯಿಂದ ಆ ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗಲೇ ನೈಜಯಂತಿಗೆ ಆದರ ಅರ್ಥವಾಗಿತ್ತು. ಅವಳು ಈ ಯೋಗ್ಯ ಸಮಯ ನನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಕಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಪತಿಯು ಉಂಡು ಮಲಗಿರಲು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಆ ಪಂಕ್ತಿಯು ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಆದರ ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡಿ “ಅತ್ರ, ತುನಾ, ಉಕ್ತಂ, ತತ್ರ, ಆಪಿನಾ ಉಕ್ತಂ” ಎಂದು ಬರೆದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಕಟ್ಟಿ ಇಟ್ಟಳು. ಮಲಗಿ ಎದ್ದ ಬಳಿಕ ಕೃಷ್ಣನಾಥನು ಆ ಪಂಕ್ತಿಯವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ- ಅ ದುರ್ಬೋಧ್ಯನಾದ ಪಂಕ್ತಿಯ ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡಿ ಅದರ ಅರ್ಥವು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಆಗುವಂತೆ ಯಾರೋ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನಿಗೆ ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯವೂ ಆನಂದವೂ ಉಂಟಾಯಿತು. ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಬಹುಮಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು “ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಯಾರು?” ಎಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ನಾನು ಮಾಡಿಲ್ಲ; ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ಅವನು ಈ ಕೆಲಸವು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯದೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು.

ನೈಜಯಂತಿಯು ಹಲವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪದಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವಳು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಚಾರಗೊಳಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳು ಮಾಡಿದ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳ ಹೆಸರಿನ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ಇಂಥವೇ ಅವಳು ಮಾಡಿದ ಶ್ಲೋಕಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಿಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣನಾಥನು ‘ಆನಂದಲತಿಕಾ ಚಂಪೂ’ ಎಂಬ ಒಂದು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವನು ತನಗೆ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪತ್ನಿಯು ಸಹಾಯವಾಗಿದ್ದಳೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಗ್ರಂಥ ಕಾರನೇ ಆ ಗ್ರಂಥದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ “ಆನಂದಲತಿಕಾಚಂಪೂರ್ಯನಾ ಕಾರಿ ಸ್ತ್ರಿಯಾಸಹ” ಎಂದು ಬರೆದಿರುವನು.

ಆಗಿನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವದು ನೀತಿ ಮೀರುತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೃಷ್ಣನಾಥನು ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಆನಂದಲತಿಕಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದನು. ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗವು ಕೃಷ್ಣನಾಥನು ಮಾಡಿದ್ದೆಂದೂ ಕೆಲವು ಭಾಗವು ನೈಜಯಂತಿಯು ಮಾಡಿದ್ದೆಂದೂ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬಹುದು.

ನೈಜಯಂತಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿತಾರಚನೆ ಮಾಡುವ ನೈಪುಣ್ಯವಿತ್ತೆಂಬದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ತೀರ್ಥನಾಗಿಯೂ ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆನಂದಲತಿಕಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಕೃಷ್ಣ

ನಾಥನು ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಬೆಳಗಿನವರೆಗೂ ನಾಯಕಿಯ ರೂಪವರ್ಣನ ಪರವಾದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಆಗ ವೈಜಯಂತಿಯು ಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಇದುವರೆಗೆ ಒಬ್ಬ ನಾಯಕಿಯ ರೂಪವರ್ಣನೆಯೊಂದೇ ನಡೆದಿರುವುದೆ? ನಾನು ಈಗಲೇ ನಿಮ್ಮ ನಾಯಕಿಯ ಮೂರು ಅವಯವಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಳು.

ಅಹಿರಯಂ ಕಲಧೌತ ಗಿರಿಭ್ರಮಾತ್ |
 ಸ್ತನಮುಗಾತ್ ಕಿಲನಾಭಿ ಹೃದೋತ್ಥಿತಃ ||
 ಇತಿ ನಿವೇದಯಿತುಂ ನಯನೇ ಹಿ ಯತ್ |
 ಶ್ರವಣಸೀಮನಿ ಕಿಂ ಸಮುಪಸ್ಥಿತೇ? ||

“ಹೊಕ್ಕುಳೆಂಬ ಮಡುವಿನಿಂದ ಎದ್ದ ಈ ಹಾವು (ರೋಮರಾಜಿಯು) ಸುವರ್ಣದ ಬೆಟ್ಟವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಸ್ತನವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಯಿತು” ಎಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೇನಾದರೂ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಿವಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವವೋ? (ಕಿವಿಯ ವರೆಗೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು.)

ವೈಜಯಂತೀ ದೇವಿಯು ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿನಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದುಷಿ ಇದ್ದಳೆಂಬದಕ್ಕೆ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಜನ್ಮಕಾಲವು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆನಂದ ಲತಿಕಾ ಗ್ರಂಥವು ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಲವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಅವಳು ೭೯ ಸಂವತ್ಸರ ೧೫೫೦ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೨೮) ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಳೆಂದೂ, ಆ ಗ್ರಂಥವು ಅವಳ ವಯಸ್ಸಿನ ೨೫ ನೆಯ ವರ್ಷ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದೂ ತಿಳಿಯುವದು.

೨೫. ಮಾನಿನೀದೇವಿ

ಉತ್ತರ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರೇಶ್ವರ ಚೂಡಾಮಣಿ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಒಬ್ಬ ಮಹಾನುಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಪಂಡಿತನಿದ್ದನು. ಮಾನಿನೀದೇವಿಯು ಅವನ ಮಗಳು. ತಮ್ಮನಾದ ಧನೇಶ್ವರನೆಂಬವನು ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಕೇಳಿ ನೋಡಿಯೇ ಇವಳಿಗೆ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವಾಯಿತು. ಇವಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕಲಿಸಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಳಿಕ ಧನೇಶ್ವರನು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿಯಲಾರಂಭಿಸಲು ಇವಳು ಅದನ್ನೂ ಕೇಳಿಯೇ ಕಲಿತಳು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳು ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಂಜಾನೆ ಹೇಳಿದ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ‘ಜಿಜ್ಞಾಸಾನಾದ’ ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇವಳ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ನಿನಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಹೂಗಳನ್ನು ತಂದು

ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಅಶ್ವಿನಿ ತೋರಿಸಿ ಈಕೆಯಿಂದ ಮೊದಲೇ ಕೇಳಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತ ಕ್ರಮದಿಂದ ಆಕೆಯು ವಿದ್ಯಾವತಿಯಾದಳು.

ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾನಿನಿದೇವಿಯ ಜ್ಞಾನವು ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಇಷ್ಟ ತ್ತೊಂದು ದಿನಸದ ಮಗುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಾನಿನಿದೇವಿಯು ಸತ್ತ ಗಂಡನ ಶವದೊಡನೆ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದಾಗ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾದ ಹರಿ ನಾರಾಯಣನು ಕೂಸಿನ ತಾಯಿಯು ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವದು ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷಿದ್ಧವಾದ ದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಮಾನಿನಿಯು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಾದದಿಂದ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಿಗೆ “ಕೂಸಿನ ತಾಯಿಯು ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವದು ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷಿದ್ಧವಲ್ಲ”ವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದಳು. ಮತ್ತು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಳು. ಅವಳ ರುದ್ರಮಂಗಲನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಆ ಇಷ್ಟತೊಂದು ದಿನಸದ ಮಗನೇ ಮುಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನೈಯಾಯಿಕನಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಂಕಾರನೆಂಬ ಬಿರುದು ಹೊಂದಿದನು. ರುದ್ರಮಂಗಲನಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ನೈಯಾಯಿಕನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಂಗದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಮಾನಿನಿದೇವಿಯು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಳು. ಅವಳು ಮಾಡಿದ ಶಿವಸ್ತೋತ್ರದ ಒಂದೆರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಅವಳ ಕವಿತ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

(೧) ತರಣಿರ್ಧರಣಿಃ ಸಲಿಲಂ ಪವನೋ |
ಗಗನಂಚ ವಿರಿಂಚಿಸುತ ಸ್ವತನೋಃ ||
ಶಶಲಾಂಘನಭೂಷಣ ಚಂದ್ರಕಲಾ |
ತನವಸ್ತವ ಯೋ ಯಜತೇ ಸ ಚ ತೇ ||

(೨) ತಮಸಿತ್ತಮಸೀಶ್ವರ ತೇಜಸಿಚ |
ಪ್ರಮುಥೇಶ ಗಿರೌ ಜಲಧೌ ವಸಸಿ ||
ಅವನೌ ಗಗನೇಚ ಗುಹಾಸು ಪಿತ |
ಹೃದಯೇಽಸಿ ಬಹಿಶ್ಚ ದಧಾಸಿ ಜಗತ್ ||

(೩) ಕರುಣಾಜಲಧೇ ಹರಿಣಾಂಕಶಿರೋ |
ಗಿರಿರಾಜಸುತಾದಯಿತ ಪ್ರಣತಾಮ್ ||
ತವ ವಾದಸರೋರುಹ ಕಿಂಕರಿಕಾಮ್ |
ಸಕಲೋತ್ಕರ ಸೇವ್ಯ ಸಮುದ್ಧರ ಮಾಮ್ ||

೨೬. ಸ್ತ್ರೀಯಂವದೆ

ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವವಂಗ ದೇಶದಲ್ಲಿ 'ಶಿವರಾಮ'ನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಆಗಿ ಹೋದನು. ಅವನ ವಿದ್ವತ್ತೆಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾನಾ ದೇಶಗಳಿಂದ ಹಲವು ಜನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅವನ ಒಳಗೆ ಓದುವದಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಶಿವರಾಮನು ಮರಗಳ ದಟ್ಟಾದ ನೆರಳಿಂದ ತಂಪಾಗಿ, ನಿರ್ಜನವಾಗಿ ಒಪ್ಪುವ ತನ್ನ ಹಳ್ಳಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಆಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಪಾಠ ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಆರಂಭ ಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವನ ಸಣ್ಣ ಮಗಳೊಬ್ಬಳು ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ನಡೆವ ಕಾವ್ಯ-ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಳು. ಆ ಚಿಕ್ಕ ಮಗುವಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಏನು ತಿಳಿಯಬೇಕು? ಅದರೂ ಗೀರ್ವಾಣವಾಣಿಯ ಮಧುರಸ್ವರವು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡ್ಡೊಡನೆ ಆ ಹುಡುಗಿಗೆ ಆನಂದವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಸ್ವರದ ಇಂಪೇ ಆ ಮಗುವನ್ನು ವಿಸೋದವಾಗಿ ಅಂಜಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಆಟವಾಡುವದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಭಯಗೂಡಿದ ಆಧ್ಯಯನ ಶಾಲೆಗೆ ಎಳೆದು ತರುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪಾಠವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಆ ಹುಡುಗಿಯು ತಂದೆಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ ಸರಸ್ವತೀವಂದನವನ್ನು—

“ ಯಾಕುಂದೇಂದುತುಷಾರಹಾರಧವಲಾ ಯಾಶ್ವೇತಪದ್ಮಾಸನಾ |
ಯಾವೀಣಾವರದಂಡಮಂಡಿತಕರಾ ಯಾ ಶುಭ್ರವಸ್ತ್ರಾನ್ಯತಾ ||
ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಚ್ಯುತಶಂಕರಪ್ರಭೃತಿಭಿರ್ದೇವೈಃ ಸದಾವಂದಿತಾ |
ಸಾ ಮಾಂ ಪಾತು ಸರಸ್ವತೀ ಭಗವತೀ ನೀಶೇಷಜಾಡ್ಯಾಪಹಾ || ”

ಎಂಬೀ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಮಾಡಲು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದವೂ ಉತ್ಸಾಹವೂ ಉಂಟಾಗುವವು. ಅವಳಿಗೂ ಈ ತರದ ಆನಂದವು ಆಟದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ದಿವಸ ಅದ ಪಾಠದಲ್ಲಿಯ ಹಲವು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಬಾಯಿಂದ ಹೇಳಿ ತೋರಿಸಿ ತಂದೆಗೆ ಹಲವು ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಮಗಳ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಅತಿಶಯವಾದ ವಿದ್ಯಾಪ್ರೀತಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿ ಶಿವರಾಮಪಂಡಿತನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರ ಜತೆಗೆ ಮಗಳಿಗೂ ಪಾಠವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು.

ಆ ಬಾಲೆಯು ಅತಿಶಯವಾದ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದಳು. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಯಿತು. ತನ್ನ ಜತೆಯವರಲ್ಲಿ ಮೇಲಾಟವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತ ದಿವಸದಿವಸಕ್ಕೆ ಅವಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದಳು.

ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿನವ ತನ್ನ ಮಗಳು ಅತಿಶಯ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ-ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಚರ್ಚೆಯ ಮಾಡುವದನ್ನೂ, ಸಹಪಾಠಿಗಳೊಡನೆ ಹಿಂಜರಿಯದೆ ತರ್ಕ ಮಾಡುವದನ್ನೂ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನೂ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಹಾಡುತ್ತ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸುವದನ್ನೂ ನೋಡಿ ಶಿವರಾಮ ಪಂಡಿತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆನಂದವು ಉಕ್ಕೇರಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಇಮ್ಮಡಿ ಉತ್ಸಾಹವುಂಟಾಯಿತು. ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಈ ಬಾಲಿಕೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅನುರಾಗ ವುಂಟಾಯಿತು. ಈ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ವಂಗಭಾಷೆಯು ಚನ್ನಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಬಾಲಿಕೆಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮಾತನಾಡುವದಕ್ಕೆ ಕಲಿತು ಆ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಿದಳು. ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಹೆಸರು ರಘುನಾಥಮಿಶ್ರನು. ಇವನು ಮುಂದೆ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದನು. ಇವನೊಡನೆಯೇ ಪ್ರಿಯಂವದೆಯ ವಿನಾಹವಾಯಿತು.

ಪ್ರಿಯಂವದೆಯು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅಡುವದಕ್ಕೆ ಕಲಿತು ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದಳು. ತಂದೆಯ ಸುಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಅವಳು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನವಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಳು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿವಸ ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವತೆಯಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು —

“ ಕಾಲಿಂದೀವುಲಿನೇಷು ಕೇಲಿಕಲನಂ ಕಂಸಾದಿದೈತ್ಯದ್ವಿಷಂ |
 ಗೋಪಾಲೀಭಿರಬಿಷ್ಟುತಂ ವ್ರಜವಧೂನೇತ್ರೋತ್ಪಲೈರರ್ಚತವ್ ||
 ಬರ್ಹಾಲಂಕೃತಮಸ್ತಕಂ ಸುಲಲಿತೈರಂಗೈಸ್ತ್ರಿಭಂಗಂ ಭಜೇ |
 ಗೋವಿಂದಂ ವ್ರಜಸುಂದರಂ ಭವಹರಂ ವಂತೀಧರಂ ಶ್ಯಾಮಲವ್ || ”

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಮಾಡಿ ಎಲ್ಲ ಶಿಷ್ಯಮಂಡಲಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರ ಸ್ವರದಿಂದ ಹೇಳಿ ತೋರಿಸುವಾಗ ತಂದೆಯಾದ ಶಿವರಾಮನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ದಳದಳ ಅನುದಾಶ್ರುಗಳು ಸುರಿದವು ! ಶಿಷ್ಯರೆಲ್ಲ ಬೆರಗಾದರು. ಮುಂದೆ ಅವಳು ಪ್ರತಿದಿನವು ಕವಿತ್ವರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದಳು.

ಮದುವೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಪತಿಗೃಹಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗಲೂ ಅವಳ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವು ಕಟ್ಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬರಬರುತ್ತ ಅವಳ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿಯು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿತು. ಪತಿಯು ಕೇವಲ ವಿದ್ಯಾವಂತನೇ ಹೊರತು ಶ್ರೀಮಂತನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಳು ಹೋಗಲು ಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವಳೇ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ತಾನು ವಿದ್ಯಾವತಿಯೆಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಮನೆಗೆಲಸಗಳನ್ನು ಎಂದೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪತಿ ಸೇವೆ, ಗೃಹಕಾರ್ಯಗಳು, ದೇವಪೂಜೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವದು, ಅಡಿಗೆ, ಆತಿಥಿಸೇವೆ, ಗೋಸೇವೆ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತಾನೇ ಮಾಡಿ ಉಳಿದ

ವೇಳೆಯನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಗೊಡದೆ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುವಳು. ಇದು ಅವಳ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವದು. ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನವು ಅವಳಿಗೆ ಮನೆಗೆಲಸಗಳು ದಾಸದಾಸಿಯರ ಕೆಲಸಗಳೆಂದು ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಕಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಕೈಯಿಂದ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳೋ ಅದೇ ಕೈಯಿಂದ ಕಸಮುಸುರೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ಹಿಂದುಮುಂದೆ ನೋಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಸ್ತ್ರೀಯರ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೋಡುವ ದಾದರೆ ಪ್ರಿಯಂವದೆಯ ಚರಿತ್ರವು ತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಿಯಂವದೆಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಗಾಯನ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದಲೇ ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯಂವದೆಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿತ್ತು. ಇವಳ ಸತಿ ಭಕ್ತಿಯು ಹೊಗಳತಕ್ಕದ್ದು. ವೇದನಾಕೃದಂತೆ ಆತನ ಮಾತನ್ನು ಪಾಲಿಸುವಳು. ರಘುನಾಥಮುಶ್ರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವು ಜನ ಶಿಷ್ಯರು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಊಟ-ಉಡಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ತಾಯಿಯಂತೆ ಇವಳು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬೇನೆ ಬಂದಾಗ ಅವರ ಆರೈಕೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಳು.

ಇವಳ ಸ್ಮರಣಾಕ್ತಿಯು ಬಹಳ ಪ್ರಖರವಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅಮರ ಕೋಶ, ಸ್ವಾದಿಯಿಂದ ಚುರಾದಿನರೆಗೆ ಧಾತುಪಾಠ, ಮಹಾಭಾರತದ ಸಾವಿತ್ರಿ-ದಮಯಂತಿ-ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳ ಮೂಲ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಇಷ್ಟೆಲ್ಲವನ್ನು ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡಿದ್ದಳಂತೆ !

ಮದುವೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಇವಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವೇಳೆ ತೊಡಗಿ ಕೊಂಡಿರುವದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಮದಲಸಾ-ಉಪಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಟೀಕೆಯನ್ನೂ, ಮಹಾಭಾರತದ ಶಾಂತಿಪರ್ವದೊಳಗಿನ ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮದ ಒಂದು ವಿಸ್ತೃತ ಟೀಕೆಯನ್ನೂ ರಚಿಸಿದಳು. ಪ್ರಿಯಂವದೆಯ ಹಸ್ತಾಕ್ಷರಗಳು ಬಹಳ ಸುಂದರವಿದ್ದವು. ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಪ್ರಿಯಂವದೆಯು ಕಾವ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮುಂದೆ ಮದುವೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಅವಳ ಸತಿಯು ಅವಳಿಗೆ ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಮತ್ತು ತಾನೇ ಅವಳಿಗೆ ಪಾಠವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕನ್ಯೆಯು ದಿನಸದ ಎಲ್ಲ ಗೃಹಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪತಿಯ ಪಾದದೇಶದಲ್ಲಿ ಶುಚಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತು ಕೊಂಡು ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಪಡುತ್ತಾಳೆ ! ಪತಿಯ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಆತನ ಶ್ರೀಮುಖದಲ್ಲಿಯೇ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುತ್ತಾಳೆ ! ಈ ಪವಿತ್ರ ನಾದ ದೃಶ್ಯವು ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮೈಮೇಲೆ ರೋಮಾಂಚಗಳೇಳುವವು ! ಕಣ್ಣಿಂದ ಆನಂದಬಾಷ್ಪಗಳು ಉದುರುವವು !

೨೭. ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ

ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚರಿತ್ರವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವಳ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಅವಳ ಚರಿತ್ರದ ಕೆಲವು ಭಾಗವು ದೊರೆಯುವವದು.

ಮಂಗಳೂರ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಉಡುಪಿ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಳವು. ಅಲ್ಲಿ ಚಾವಡಿಯವರೆಂಬದೊಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಟುಂಬವು ವಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಆ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೭ನೆಯ ಶತಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ರಂಗಭಟ್ಟನೆಂಬ ವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾದ ಸುಶೀಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಈ ರಂಗಭಟ್ಟನ ಮಗಳೇ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯು. ಇವಳಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವು ದೊರೆತಂತೆ ತೋರುವುದು. ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳವಳಾದ್ದರಿಂದೇ ಆ ಅನುಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಇವಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು. ಇವರು ಸ್ಮಾರ್ತಬ್ರಾಹ್ಮಣರು. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ—

*“ತಲೆಯೋಡಲೈದೆ ತಲೆಯೋಳ್ ನವಿರ್ಗಳಾಗಸಂ |

ಚಲಿತಮಧುಪದ್ಯುತಿಯನಾಳ್ ಮರೆ ಕಂಬುಗಳ |

ಹೊಳರಮೆಯ್ಯಿಗಳ ನಯನಮೆಸೆವ ಫಾಲಧ್ಯತಪುನ್ನಾಗ ಶೋಭೆ ನಿಮಿರೆ ||

* ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೂ ಶಿವನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ತೋರಿಸತಕ್ಕದ್ದಿರುವುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿಯ ವಾಕ್ಯಾಂಶಗಳೂ ವಿಶೇಷಣಗಳೂ ಎರಡರ್ಥಗಳಾಗುವಂತೆ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ—

ರಾಮಚಂದ್ರನ ಪರವಾಗಿ : ತಲೆಯೋಳ್ ನವಿರ್ಗಳ ಸಂಚಲಿತ ಮಧುಪದ್ಯುತಿಯಂ ಆಳ್ವ ಅಮರೆ, (ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂದಲುಗಳು ಹಾರಾಡುವ ತುಂಬಿಗಳ ಹೊಳಪನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬಿಟ್ಟಿರಲು) ಮತ್ತು ಕಂಬುಗಳ, ಹೊಳರಮೆಯ್ಯಾ, ನಯನಂ, ಫಾಲಧ್ಯತಪುನ್ನಾಗಶೋಭೆ ನಿಮಿರೆ, (ಶಂಖದಂತಿರುವ ಕುತ್ತಿಗೆ, ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ ಶರೀರವು, ಕಣ್ಣುಗಳು, ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಧರಿಸಿದ ಪುನ್ನಾಗ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಶೋಭೆಯು ಉಂಟಾಗಿರಲು) ಕೆಲದೊಳ್ ಅಚಲಾತ್ಮ ಭವೆ ಇರೆ (ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮಗಳಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯು ಇರಲು) ರಾಜಮೌಳಿ (ರಾಜರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು).

ಶಿವನ ಪರವಾಗಿ : ಐದೆ ತಲೆಯೋಳ್ ಆಗಸಂ ನವಿರ್ಗಳ ಚಲಿತಮಧುಪದ್ಯುತಿಯಂ ಆಳ್ವ ಅಮರೆ, ಐದು ತಲೆಗಳಲ್ಲಿ (ಶಿವನು ಪಂಚಮುಖನು) ಆಕಾಶನಂಬ ಕೂದಲುಗಳು (ಶಿವನಿಗೆ “ವ್ಯೋಮಕೇಶ” ನೆಂದು ಹೆಸರುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಆಕಾಶವೇ ಕೂದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು) ಚಲಿಸುವ ಚಂದ್ರನ (ಮಧುಪ = ಅಮೃತವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವನು) ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು (ಚಂದ್ರಶೇಖರನಾದ್ದರಿಂದ), ಕಂಬುಗಳು ಹೊಳರಮೆಯ್ಯಾ, ಇಂಗಳ ನಯನಂ, ಎಸೆವಫಾಲಂ, ಧ್ಯತಪುನ್ನಾಗಶೋಭೆ ನಿಮಿರೆ ಶಂಖಗಳ ಹೊಳಪುಳ್ಳ, ಬಿಳಿದಾದ) ಶರೀರವು, ಅಗ್ನಿನೇತ್ರವು ಶೋಭಿಸುವ ಹಣೆಯು, ಧರಿಸಿದ ಹಾವುಗಳ ಶೋಭೆಯು ಉಂಟಾಗಿರಲು, ಕೆಲದೊಳ್ ಅಚಲಾತ್ಮಭವೆ ಇರೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಪುತ್ರಿಯಾದ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯು ಇರಲು ರಾಜಮೌಳಿ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ಶಿವನು.

ಕೆಲದೋಳಚಲಾತ್ಮಭವೆಯಿರೆ ರಾಜವಸೌಳಿಯೇಂ |

ತೋಳಗದನೋ ಶಿವನೋಳಂ ತನ್ನೊಳಂ ಛೇದಮೇಂ |

ತಿಲಮಾತ್ರನಿಲ್ಲೆಂಬ ಬಿರುದನು ಮೊರಲ್ದು ಸಾರ್ಥಕಮಂ ನೆಗಳ್ಳುವಂತೆ ”

(೫ ಸ. ೬೧ ಪ.)

“ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ನಿರ್ಗುಣ.... ಮಾಯಾರಮಾರಾಮ ರಾಮನಾಮ ”

(೫ ಸ. ೬೨ ಪ.)

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೇರೆಗೆ ರಾಮಚಂದ್ರ ಶಿವರಲ್ಲಿ ಅಭೇದವನ್ನೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗುಣತ್ವವನ್ನೂ ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಇವಳು ಅದ್ವೈತಮತದವಳೆಂಬದಕ್ಕೆ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶಿವಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರೀತಿಪಾಸಕಳದ್ದಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ತನ್ನ ಕಾಲವನ್ನು ಇವಳು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಷಡಕ್ಷರಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಷಡಕ್ಷರಿಯ ಕಾಲದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೨೨ ಕ್ಕೆ ಈಚೆಗೆ ಅದವಳೆಂದೂ, ಗ್ರಂಥದ ಛಾಂದೋಲಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ಬಹಳ ಈಚಿನವಳೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗುವದು. ಅಂದರೆ ೧೨ ನೆಯ ಶತಕದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಈ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪೀಠಿಕಾಸಂಧಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಪತಿಗೃಹದ ಇಲ್ಲವೆ ಪತಿಯ ಹೆಸರನ್ನೆ ಎತ್ತಲಿಲ್ಲ. “ಉಡುಪು ಪುರವೆಂಬ ಸುಕ್ಷೇತ್ರಮುಂಟಿಲ್ಲೆ ಚಾವಡಿ ರಂಗಭಟ್ಟನಾತ್ಮಜೆ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ನೆರೆ ಪೇಳ್ವಳೇ ಸತ್ಯತಿಯನು ” (೫ ಸ. ೯೨ ಪ.) ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸಿರುವಳು. ಪೀಠಿಕಾಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ —

* “ ಪತ್ತೆಯ್ಯನಯ್ಯನಿಂದನುದಿನದೊಳುಪ್ಪನ್ನ |

ವಿತ್ತು ಪೊರೆದವನಯ್ಯನಿಂದಾತನಿಂದ ಮಾ |

ಪತ್ತಿಗೊದವಿದ ಭಟಂ ಪಿತನನ್ನದಾತನಾಪದ್ವಾಂಧವಾದ್ಯರಿಂದ ||

ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನು ಗುರುವಂತೆಂಬರೆನೆಗೆ ಧರ |

ಯತ್ತಣೆಂದೋರೊರ್ವರೊಂದೊಂದನುಪದೇಶಿ |

ಸುತ್ತ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಭಾವನೆಯಿತ್ತರನಿಬರಲ್ಲರ್ ಗುರುಗಳೆಂದೆರಗುವೆಂ ” ||

(ಪೀ. ಸ. ಪ. ೨)

* ಹಡೆದ ತಂದೆಯು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಸತ್ಯವೂ ಉಪ್ಪನ್ನವ ಕೊಟ್ಟು ಕಾಪಾಡಿದವನು ಹೆಚ್ಚಿನ ತಂದೆಯು. ಅಪತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ ಭಟನು ಹಡೆದ ತಂದೆಗಿಂತಲೂ, ಅನ್ನವಿತ್ತು ಪೊರೆದವನಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ತಂದೆಯು. ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದವನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ತರದ ತಂದೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ತಂದೆಯು. ಇವರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವರೆಲ್ಲರು ಗುರುಗಳೆಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ಎಂದು ತನಗೆ ಜನಕ, ಅನ್ನದಾತ, ಅಪದ್ರ್ಯಕ್ಷಕ, ವಿದ್ಯಾದಾತ, ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಧದ ತಂದೆಗಳೂ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಹೆಂಗಸಾದ್ದರಿಂದ ಉಪನಯನ ಮಾಡಿದ ತಂದೆಯು ಇರುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ.

ಜನಿತಾ ಟೋಪನೇತಾ ಚ ಯಶ್ಚ ವಿದ್ಯಾಂ ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ |
ಅನ್ನದಾತಾ ಭಯಾತ್ರಾತಾ ಪಂಚೈತೇ ಪಿತರಃ ಸ್ಮೃತಾಃ ||

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪನ್ನವಿತ್ತು ಪೊರೆದ ತಂದೆಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ. ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯ- “ಕನ್ನಡಿತಿ ಚಂಗಳದೇವಿ ವೇಳೆಂದು ವೇಳೆ ವೇಳೆಗಳ ಸತ್ಯತಿಯನು” ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿತಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳ ‘ಚಂಗಳದೇವಿ’ ಎಂಬವಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡಲು ಇವಳ ತವರ್ಮನೆಯ, ಇಲ್ಲವೆ ಆತ್ತಿಯ ಮನೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಆಪೊಂದು ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ‘ಚಂಗಳದೇವಿ’ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯು ಇದ್ದಳೆಂದೂ, ಅವಳೇ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಗಾಗಿ ಅನ್ನ ಕೊಟ್ಟು ಸಲಹಿದ ಪಿತೃನೆಂದೂ ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು.

ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಮನೆತನದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವಿತ್ತೆಂದೂ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿವಂತೆ ಇಲ್ಲ. ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯ-ಪುರಾಣ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದ್ದಳೆಂದೂ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಭಾಷಾನುಯಾದಿಯನ್ನೂ, ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನೂ ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿದ್ದಳೆಂದೂ ಇವಳ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ವೇದದ ಕೆಲ ಕೆಲವು ಭಾಗದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಳೆಂದೂ ರಾಮಚಂದ್ರ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ- “ಆಣೋರಣೀ ಯನುಂ ಮಹತೋ ಮಹಿಯನುಂ ಸೀನೇಂಬುದು” (ಶನೇ ಸ. ೬೭ ಪ.) “ಪೊಗಳ್ವನಂ ನಿಗಮಾಳಿಯೊಲ್ಲ ತ್ಯತಿಷ್ಠದ್ದ ಶಾಂಗುಲಮೆನೆ” (ಶ ಸ. ೬೮ ಪ.) ಎಂಬ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವದು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗ, ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತುತ್ಯವಾದ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದ ಈ ವಿದುಷಿಯು ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇವಳ ಗ್ರಂಥವು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಓದಲು ತಕ್ಕದ್ದಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೇಳಿದೆ.

ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಬರೆದ “ಶ್ರೀರಾಮಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ”ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವು * ಖಂಡ ಕಾವ್ಯಗಳ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಶ್ರೀರಾಮನು ವಿಭೀಷಣನಿಗೆ ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪುಷ್ಪಕ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಹೊರಟು ನಂದಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಭರತನನ್ನು

* ಖಂಡಕಾವ್ಯಂ ಭವೇಕಾವ್ಯಸ್ಯೈಕದೇಶಾನುಸಾರಂಚ ||

ಕಂಡು ಅವನೊಡನೆ ಆಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಬಂದು ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದನೆಂಬವೇ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕಥಾಸಾರವು. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಂದೀಸಂಧಿ, ಪೀಠಿಕಾಸಂಧಿ, ಎಂಬೆರಡೂ, ಕಥೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ ಮೂರೂ ಕೂಡಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಐದು ಸಂಧಿಗಳುಂಟು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪೀಠಿಕಾಸಂಧಿ, ಸಮುದ್ರವರ್ಣನೆ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ಆತನ ತಾಯಂದಿರಿಗೂ ದರ್ಶನ, ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಾನಂತರ ಶ್ರೀರಾಮಸ್ತೋತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಭಾಗಗಳು ಬಹು ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ. ಅವಳ ಗ್ರಂಥದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಅವಗಾಹನೆಗೆ ತಂದುಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಆದರಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದೆ.

ಭೋರೆಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ನೋಡಲು ಅದು ದುಃಖದಿಂದ ಗೋಳಿಡುವದೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರುವದು :

ಹರಹರಾ! ಕಾಲಮಿನ್ನಂತಿಹುದೋ ಸೌಭಾಗ್ಯ |
 ಭರಿತನಾಗಿದಂದು ಸಕಲಯೋಲೈಸಿದರ್ |
 ಸುರರಪಾಲಾಗಲದು ಬಡತನಂ ಪೂರ್ವ ಭಂಗಕ್ಕಿಂತು ಪಕ್ಕಾದೈನ್ಯ ||
 ಪೆರೆಮಗಂ ಬಾನೇರ್ದನಣುಗಿಯರಸನನುಯ್ದು |
 ಧರೆಯತ್ತಸೇರ್ದಳರಸಿಯರುಮೋರೊಂದೆಡೆಯೊ |
 ಳಿರುವೆನೆಗಲ್ಲ ಗತಿ ನೀನೆಂದು ಹರಿಗೆ ಮೊರೆಯಿಡುವದೆನಲಬ್ಧಿ ಮೊರೆಗುಂ ||

(೩. ಸ. ೧೭ ಪ್ರ.)

ಹರಹರಾ! ಕಾಲವೆಂಥಾದ್ದೋ! ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವನಾದಾಗ ನನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಓಲಯಿಸಿವರು. ಆ ಸಂಪತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ಪಾಲು ಆಗಲು ಇಂಥ ನಿಕೃಷ್ಟಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬಂದೆನು :- ಮಗನು-ಚಂದ್ರನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಮಗಳು (ಲಕ್ಷ್ಮಿ) ಗಂಡನೊಡನೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರಹತ್ತಿದಳು. ಹೆಂಡಿರು (ನದಿಗಳು) ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಇರುವರು. ನನಗೆ ಇನ್ನಾರೂ ಇಲ್ಲ. ನೀನೇ ಗತಿ; ಎಂದು ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನೆದುರಿಗೆ ಗೋಳಿಡುವದೋ ಎಂಬಂತೆ ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು.

ಸಮುದ್ರನ ಅತಿಶಯನಾದ ಔದಾರ್ಯವು :

ಏನಿದಚ್ಚರಿ! ಬೇಡಿದರ್ಗೆ ಕರಿತುರಗಭೂ |
 ಧೇನು ನವರತ್ನ ಕನ್ಯಾಕಲ್ಪ ಭೂರುಹ ನ |
 ವೀನ ಪೀಯೂಷ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗೇಹ ನಿಜದೇಹಂಗಳಂ ಮಾಣದೆ ||
 ದಾನಮಿತ್ತಾದುದೇ ನಿರ್ಪುಡೆಮಗೀಯಲೆಂ |
 ದಾನೀರದಂಗಳಬ್ಧಿಯನಳ್ಳಿ ಬೇಡಿದೊಡೆ !
 ತಾನಂಜಿದನೆ ಜೀವನಂಗೊಟ್ಟಿನೆನೆ ಚಿತ್ರಮಲೈ ಧಾರ್ಮಿಕರ ಚರಿತಂ ||

(೩ನೆ ಸ. ೨೩ನೆ ಪ.)

ವಿನಾಶ್ಚರ್ಯವಿದು ! ಸಮುದ್ರನು ಬೇಡಿದವರಿಗೆ ಅನಿ, ಕುದುರೆ, ಭೂಮಿ, ಕಾಮ ಧೇನು, ನವರತ್ನಗಳು, ಕನ್ಯೆ, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ, ಅಮೃತ, ವಸ್ತ್ರಾಭರಣ, ಮನೆ ಮೊದಲಾದ ವನ್ನು ದಾನವಾಗಿ * ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಆಯಿತು ನಮಗೆ ಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಅವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೇನು ಉಳಿದಿದೆ ? (ನಾವು ಅವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಯಾಚನೆ ಮಾಡಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ) ಎಂದು ಮೋಡಗಳು ಸಮುದ್ರನಲ್ಲಿ ಯಾಚನೆ ಮಾಡಲು ಅವನೇನು ಹೇದರಿದನೆ ? ಆ ಮೋಡಗಳಿಗೆ ಜೀವನವನ್ನೇ (ಜೀವನ = ಜೀವ, ನೀರು) ಕೊಟ್ಟನು. ಧಾರ್ಮಿಕರ ಚರಿತ್ರವು ಅಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದದ್ದಲ್ಲವೆ ?

ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಸಮುದ್ರ ವರ್ಣನೆಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದ್ಯವು ಮನೋಹರ ನಾಗಿದೆ.

ವಿಮಾನವು ಪಂಚವಟಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬರಲು ರಾಮಚಂದ್ರನು ಅಲ್ಲಿಯ ಮೊದಲಿನ ತಮ್ಮ ಎಲೆವನೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ತೋರಿಸುವನು :

ಅರಗಳಿಯನುಳಿದ ಪಂಜರದಂತೆ ಜೀವನಂ |
 ತೋರಿದ ತನುವಂತೆ ಭಗಣೇಶನಡಗಿದ ಕಾ |
 ರಿರುಳನಾಗಸದಂತೆ ತೋರ್ಪುದೆಲೆವನೆಯಂದಿನೆಡೆಯ ನೋಡಬ್ಬಾ ನನೇ ||
 ಸರೆದು ಕೇಳೊಗಗೊಂಡು ಮಾಧವೀಲತೆಯೆ ಮಾ |
 ಮರನೊಳೊಪ್ಪಂ ಬಿಟ್ಟುಡಿತ್ತಿತ್ತ ಬಾಡಿದುದು |
 ಕುರವಕಂ ನೋಡೆಂದು ತೋರೆ ಬಳಕಾರಥಂ ಪರಿದುದುತ್ತರಕೆ ಜವದಿ ||
 (೩ ನೇ ಸ. ೪೨ ನೆ ಪ.)

ಕಮಲಮುಖೀ, ಅಂದಿನ ಎಲೆವನೆಯನ್ನು ನೋಡು; (೧) ಅರಗಳಿಯಿಲ್ಲದ ಪಂಜರದಂತೆಯೂ, (೨) ಜೀವವಿಲ್ಲದ ಶರೀರದಂತೆಯೂ, (೩) ಚಂದ್ರನಿಲ್ಲದ ಕತ್ತಲೆಯ ರಾತ್ರಿಯಂತೆಯೂ, (೧ ಹಾಳಾಗಿಯೂ, ೨ ಆಮಂಗಳವಾಗಿಯೂ, ೩ ಭಯಂಕರ ವಾಗಿಯೂ,) ತೋರುವದು. ವಾಸಂತೀ ಬಳ್ಳಿಯು ಹರಡಿಕೊಂಡು ಕೆಳಗೆ ಮೋರೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮಾವಿನ ಮರನೊಡನೆ ಶೋಭಿಸದೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಇತ್ತ ನೋಡು, ಗೋರಂಟೀ ಗಿಡವು ಬಾಡಿರುವದು; ಎಂದು ರಾಮನು ಸೀತೆಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತಿರಲು ಆ ವಿಮಾನವು ವೇಗದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿತು.

ರಾಮಚಂದ್ರನು ಲಂಕೆಯಿಂದ ಈಗಲೇ ಬರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹನುಮಂತನು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಸಿರಲು ಭರತ-ವಸಿಷ್ಠ ಮೊದಲಾದವರು ಪುರಜನರೊಂದಿಗೆ ಸಂಭ್ರಮ

* ಸಮುದ್ರನು-ಐರಾವತ ಮೊದಲಾದ ಚತುರ್ದಶ ರತ್ನಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಪರಶುರಾಮನಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೈನಾಕನಿಗೆ ಮನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಅಶ್ರಯವನ್ನು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಮಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾದದ್ದು.

ದಿಂದ ಕಾದುಕೊಂಡಿರಲು ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ರಾಮಚಂದ್ರನು ಅವರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿದನು :—

ಉರ್ವಿಸೆರೆ ಜನರ ಸಂತಸಗಡಲ್ ನಗೆಜೊನ್ನ |
 ಪರ್ವಬಾಲರ ಸುಮಂತ್ರಾದಿ ನಾಯಕರಳಲ್ |
 ಮರ್ಬಳಿಯೆ ನೀರೆಯರ ಕಣ್ಣಕ್ಕಿನಲಿಯಲ್ ಭರತನ ಬಗೆನೈದಿಲರಳೆ ||
 ಒರ್ಬಗೆ ಬೆಮರ್ವನಿಯನಿಬರೊಳೆತ್ತಂ ತೋರ್ದು |
 ಪರ್ಬ ಮೈನವಿರಗೆಯದೊಪ್ಪಿರಲೊಸಗೆಗಮ್ಮೆ |
 ಲರ್ಬಿಡದೆ ತೀಡಲಾದುದು ರಾಮಚಂದ್ರೋದಯಂ ಬುಧರಬಾಯ್ಸನಿಗೆನೆ ||
 (೪ನೇ ಸಂ. ೨೪ನೇ ಪ.)

ಜನರ ಸಂತೋಷವೆಂಬ ಸಮುದ್ರವು ಉಕ್ಕೇರಲು, ಬಾಲಕರ ನಗೆಯೆಂಬ ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳು ಹರಡಲು, ಸುಮಂತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಚಿಂತೆಯೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯು ಹರಿದುಹೋಗಲು, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕಣ್ಣುಗಳೆಂಬ ಚಕೋರ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಸಂತೋಷಬಡಲು, ಭರತನ ಹೃದಯವೆಂಬ ನೈದಿಲೆ ಅರಳಲು, ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಬೆಮರ ಹನ್ನಗಳು ತೋರಿ ವೈಗೂದಲೆಂಬ ಸಸಿಗಳು ಒಪ್ಪಿರಲು, (ಚಂದ್ರನು ವನಸ್ಪತಿಗಳ ಪೋಷಕನು) ಹರ್ಷವೆಂಬ ಸುಗಂಧಮಾರುತನು ಬೀಸುತ್ತಿರಲು, ಬುಧರ (ದೇವತೆಗಳ-ಪಂಡಿತರ) ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮಚಂದ್ರನೆಂಬ ಚಂದ್ರನ ಉದಯವು ಆಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿ ರಾಮನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರತ್ವವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರೋದಯದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಏರಿಕೆ, ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳು ಬೀಳುವಿಕೆ, ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಆಗುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಜನರ ಸಂತಸಗಡಲು ಉಕ್ಕೇರಿತು, ಮೊದಲಾಗಿ ರೂಪಕದಿಂದ ಚಮತ್ಕಾರ ವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವಳು. ಈ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ- ರಾಮಚಂದ್ರನ ಬರವನ್ನು ಹಾಳೈಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದ ಜನರ ಹರ್ಷಕ್ಕೆ ಪಾರವೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ರಾಮಚಂದ್ರನ ಆಗಮನ ಕಾಲದ ಉತ್ಸವದಿಂದ ಬಾಲಕರಿಗೂ ಹರ್ಷವಾಯಿತೆಂದೂ, ಸಮರ್ಥನಾದ ರಾಜನು ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಮಂತ್ರಿಗಳ ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಚಿಂತೆಯು ಕಡಿಯಿತೆಂದೂ, ಪರಮ ಸುಂದರ ಮೂರ್ತಿಯ ದರ್ಶನ ಲಾಭದಿಂದ ಸೌಂದರ್ಯಾಭಿಲಾಷಣೆಯರಾದ ಹೆಂಗಸರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಪಾರಣೆಯಾಯಿತೆಂದೂ, ಅಣ್ಣನ ಸಮಾಗಮದಿಂದ ಭರತನ ಆನಂದವು ಹೆಚ್ಚಿತೆಂದೂ ರಾಮಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಅನುರಾಗವಿದ್ದುದರಿಂದ ಜನರಿಗೆ ಸಾತ್ವಿಕ ಭಾವಗಳೆನಿಸಿದ ಬೆಮರೂ ರೋಮಾಂಚಗಳೂ ಉಂಟಾದವೆಂದೂ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ಸವದ ಹರ್ಷವು ಗಾಳಿ ಸುಳಿದಂತೆ ಸುಳಿಯಿತೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಕೌಸಲ್ಯಾರಾಮರ ದರ್ಶನ

ಮುಗಿದರಳಿನೋಳ್ಪ ಕಣ್ಣಳ ಬಿಗಿಸಡಿಲ್ವ ಪು |
 ವ್ರಗಳ ಬೆನುರೊಡೆದು ನೆರೆದುಬ್ಬುವಾನನದ ಪೊ |

ದುರ್ಗಗೊಂಡ ಜಡೆಯ ೧ ತೊಡವಿಲಿಕೊಡಂಕೆಯ ೨

ಕುಗ್ಗಿನೇರಮೆಲ್ಲವುಗಳದ ೩ ||

ಸುಗಿದೊಗದ ೪ ಮೆಯ್ಯನೇರ್ತರಗೊಂಡು ೫ ಭಾವಿಸುವ |

ಬಗೆಯ ೬ ನಿಜವಾತೆಯಂ ರಾಘವಂ ರಾಹು ಕೈ |

ದೇಗದ ಶತಿಯಂತೆಸೆವ ರಾಮನಂ ಕುಲೆಯುಂ ೭ ಕಂಡರೋರೋರ್ವರಾಗ ||

(ಸಂ-೫. ಪ-೧೯)

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಕಥೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ, ವರ್ಣಿಸಿದ್ದರೂ ಉತ್ತರ ರಾಮಚರಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿಮಾನವನ್ನೇರಿ ರಾಮನು ಆರೋಧ್ಯೆಗೆ ಬಂದ ಸಂದರ್ಭ ದಲ್ಲೂ, ಇತರ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲೂ ರಾಮಾಯಣದ ಎಲ್ಲಾ ಕಥಾಭಾಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ದ್ದಾಳೆ. ಅಂಥ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ :

ರಾಮನು ಕೌಸಲ್ಯೆಯ ಚರಣಕ್ಕೆರಗಿದನು :—

ಕಿತ್ತಡಿಯ ಜನ್ನಮಂ ಕಾದು ಪೆಣ್ಣೈದಡಿಯಿ |

ನೊತ್ತಿ ಕಲ್ಲಂ ಹರನ ಬಿಲ್ವುರಿದು ಭಾರ್ಗವನ |

ನೊತ್ತಟ್ಟಿಗುಳಿದಯ್ಯನಾಣಿಯಂ ಬಿಡದಡವಿಯಂ ಸಾರ್ದು ಕೇಶಕಳ ||

ಮೊತ್ತಮಂ ಮೊರೆದು ಕಡಲಂ ಕಟ್ಟಿ ದಾನವರ |

ನೆತ್ತರಂ ಚೆಲ್ಲಿ ತಿರೆಪೊರೆಯಳಿಸಿದ ಜಸಮಂ |

ಮೊತ್ತಭಾರಕೆ ಸಿರಂ ಬಾಗಿತೆನೆ ಮಾತಿಯಡಿಗರಗದಂ ಶ್ರೀರಾಮನು ||

(ಸಂ- ೫. ಪ-೨೧)

ಮುಷಿಯಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕಾದು, ಹೆಣ್ಣೆಯಿಂದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ (ಅಹಲೈಯನ್ನು), ಶಿವನ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಮುಂದು (ಸೀತಾ ಸ್ವಯಂವರ), ಪರಶುರಾಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ತಂದೆಯ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮೊರೆದೆ ವನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ, ವಾನರರ ದಂಡನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ, ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಿ, ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಂದು ಭೂಭಾರವನ್ನು ಇಳಿಸಿ ಬಂದಂಥ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತ ಭಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಲೆಯು ಬಾಗಿತೋ ಎಂಬಂತೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ತಾಯಿಯ ಪಾದಕ್ಕೆರಗಿದನು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಭಾವಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡುವುದೂ ಇವಳಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಸಾಧಿ ಸಿರುವದು. ಕಾಲಿದಾಸನ —

ಮಂದಃ ಕವಿಯಶಃ ಪ್ರಾರ್ಥಿ ಗಮಿಷ್ಯಾಮ್ಯುಪಹಾಸ್ಯತಾವತ್ |

ಪ್ರಾಂಶುಲಭ್ಯೇ ಫಲೇ ಲೋಭಾದುದ್ಭಾಹುರಿವ ವಾಮನಃ ||

೧. ಅಭರಣವಿಲ್ಲದ, ೨. ಕಿವಿಯ, ೩. ಕುತ್ತಿಗೆಯ, ೪. ಸುಕ್ಕುಗೊಂಡು,

೫. ಸರಳ ಭಾವವನ್ನು ವಹಿಸಿ, ೬. ಮನಸ್ಸಿನ, ೭. ಕೌಸಲ್ಯೆ.

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದ ಭಾವವನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪದ್ಯವನ್ನು ಅವತರಿಸಿದೆ :

ತೊಟ್ಟು ತುದಿಮರನೊಳಿಹ ಪಣ್ಣಿ ಗುರೆಬಾಯ್ವಿಟ್ಟು |
 ಮುಟ್ಟಿಕೊಯ್ದು ಪೆನೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂ ಕೈನಿಳ್ಳಿ |
 ದಿಟ್ಟಿಸುತ ನೆಗೆಯಲುಜ್ಜುಗಿಪ ವಾಮನನಂತೆ ಕವಿತಾಸು ಲಕ್ಷಣಗಳ ||
 ಗುಟ್ಟಿನಡಿಯದೆ ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯವಹ ಕೃತಿಗೆ ಮನ |
 ಗೊಟ್ಟುಕೆಂದೆನ್ನ ನೆಗೆಗೊಡುಮಾಡದೆ ಜಗದಿ |
 ಪುಟ್ಟಿದವರಿಗೆ ಮನದ ಬಯಕೆ ಪಿರಿದೆಂದು ಮನ್ನಿಪುದಿದಂ ಸರ್ವಜನರು ||

(ಪೀ. ಸಂ. ೪ನೇ ಪ.)

ಅವಳ ಗ್ರಂಥದ ಪರಿಚಯವು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಗಿರಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಯಾವ ಪದ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಅದು ಮನೋಹರವಾಗಿಯೂ ವಿಚಾರಾರ್ಹವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ನೀತಿಗಳು ಆಡಕವಾಗಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕನ್ನಡ ನಾಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಲು ತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಹೆಗಸು ಬರೆದಿರುವಳೆಂಬುದು ಗೌರವಾಸ್ಪದವಾದ ವಿಷಯವು. ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ :

ಕನ್ನಡಿತ್ತಿಯೊರೆದ ನುಡಿಯಂದಿದಂ ಭಾವಿಸದೆ |
 ಕನ್ನಡಿಗನೊರೆದ ನುಡಿಯೆಂದು ಸಂಭಾವಿಪುದು |
 ಕನ್ನಡಿಗನೇಕ ಹೆಸರಿದೊಡೇನಕ್ಕು ಫಲಮೆಸೆವನೊಗಗಾಣ್ಬದಲ್ಲೇ ||

(ಪೀ. ಸಂ. ೮ನೇ ಪ.)

ಹೆಗಸಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನೇನು ಓದಬೇಕು ? ಎಂದು ಹೀಯಾಳಿಸದೆ ಗಂಡಸು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವಂತೆ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಮನ್ನಿಸಬೇಕೆಂದು ಗ್ರಂಥಕರ್ತ್ರಿಯು ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಿನ್ನವಿಸಿದಂತೆ ಆನಂದ, ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನ, ನೀತಿ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಈ ಕಾವ್ಯವು ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೂ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಓದಲು ತಕ್ಕದ್ದಾಗಿರುವುದು.

೨೮. ಅಭಯಾರ

ಇವಳು ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದ ಭಗವಾನ್ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗಳು. ಇವಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ಯಾವತಿಯು. ಜನರು ಇವಳು ಸರಸ್ವತಿಯ ಅವತಾರವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇವಳ ಅಣ್ಣ-ತಮ್ಮಂದಿರೂ, ತಂಗಿಯರೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಕವಿತ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ

ಅವಶೇಷರಿಗಿಂತ ಇವಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇತ್ತು. ಜ್ಯೋತಿಸ್ಯಾ ವೈದ್ಯವಿದ್ಯೆ, ಭೂಗೋಲವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವಳ ಬಾಹ್ಯನವು ಚನ್ನಾಗಿ ಇತ್ತು. ಅವಳು ಭೂಗೋಲ ವಿದ್ಯೆಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಒಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕವಿತಾರೂಪವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದಳು. ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಳು. ಇವಳು ಆಮರಣ ಅವಿನಾಹಿತಳಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಳು. ದೇಶದ ಸಂಧಿತರೆಲ್ಲ ಅವಳಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

‘ಉಪಾಗ್ನಿ’ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇವಳ ತಂಗಿಯು “ನೀಲಿಪಾಟಿಲ” ಎಂಬ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದಳು. ಮತ್ತು ‘ಭಲ್ಲಿ’, ‘ಮುರೇಗಾ’ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ತಂಗಿಯರು ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು.

೨೯. ಹೊನ್ನಮ್ಮ

ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತನಾದ “ಹದಿಬದಿಯ ಧರ್ಮ” (ಪತಿವ್ರತಾ ಧರ್ಮ) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಹು ಸರಿಚಿತಳಾದ ಹೊನ್ನಮ್ಮನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವೆವು.

ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ‘ಎಳವಂದೂರು’ ಎಂಬದೊಂದು ಗ್ರಾಮವುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ೧೭ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಆರಂಭದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜನಾದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ದೇವಮ್ಮನೆಂಬವಳು ಹುಟ್ಟಿದಳು. ಅದೇ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ‘ಹೊನ್ನಿ’ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದಳು. ಓರಿಗೆಯವರಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೆಯೇ ದೇವಮ್ಮನಿಗೂ ಇವಳಿಗೂ ಸಂಚಯವಾಗಿ ಇವಳು ದೇವಮ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾದಳು. ಮದುವೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಮುಂದೆ ದೇವಮ್ಮನವರು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬರಲು ಹೊನ್ನಮ್ಮನೂ ಅವರ ಜತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಆಗ ಇವಳು ಇನ್ನೂ ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗಿ. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವಮ್ಮನವರ ಊಳಿಗದವರಲ್ಲೊಬ್ಬಳಾಗಿ ಇರಹತ್ತಿದಳು. ತನ್ನ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯವರ ಅತಿಶಯನಾದ ಅದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದಳು. ಅಳಸಿಂಗರಾರ್ಯರೆಂಬವರು ಚಿಕ್ಕದೇವ ಮಹಾರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರಿದ್ದರು. ಮಹಾರಾಜರು ಅವರನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊನ್ನಿಯು ಅವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾನ್ಯಾಸಗೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದಳು. ಕಾವ್ಯಗಳು, ಪುರಾಣಗಳು, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಮೊದ

ಲಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಂಡಳು. ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾನಂದ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತ, ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡಳು. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನೂ ಕೆಲವು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಲಿತಿದ್ದಳೆಂದು ಇವಳ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿಯುವದು. ಕವಿತ್ವಶಕ್ತಿಯು ಇವಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಇತ್ತು. ಅಳಸಿಂಗರಾಯರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳು. ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಹೊನ್ನಮ್ಮನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕವಿತ್ವಶಕ್ತಿಯ ವಿಕಾಸವಾಗಿ ಅವಳು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ತಕ್ಕವಳಾದಳು. ಅಳಸಿಂಗರಾಯರು ಹೊನ್ನಮ್ಮನು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯೂ, ಕವಿತ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವಳೆಂದು ಮಹಾರಾಜರ ಒಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಾರಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಿದ್ದರು.

ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಚಿಕ್ಕದೇವ ಮಹಾರಾಜನು ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯೊಡನೆಯೂ, ಅಷ್ಟಮಹಿಷಿಯರೊಡನೆಯೂ ವಿನೋದವಾಗಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಈ ಹೊನ್ನಮ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿ ಇವಳು ಬುದ್ಧಿವಂತೆಯೆಂದು ಹಿಂದೆ ತನಗೆ ಅಳಸಿಂಗರಾಯರು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ಈ ಹೊನ್ನಮ್ಮನ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತೆಯಾಗಿರುವಳೆಂತೆ, ಇವಳಿಂದ ಒಂದು ಮನೋಹರವಾದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಿಸು, ಎಂದು ಹೇಳಲು ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ದೇವಮ್ಮನವರು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟ ಮೇರೆಗೆ ಈಕೆಯು “ ಹಡಿಬದೆಯ ಧರ್ಮ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಳು.

ಇವಳು ಮೊದಲು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದ್ದರೂ ಮಹಾರಾಣಿಯವರ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಕೃತಜ್ಞೆಯಾಗಿದ್ದಳು. ಮಹಾರಾಜರ ಆಶ್ರಯವು ದೊರೆತದ್ದು ತನ್ನದೊಂದು ಸುಕೃತಫಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದಳು, ಆದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಾಜಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿರುವಳು. ಮುಂದೆ ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಿ (ಎಲೆಯಡಿಕೆಯ ಚೀಲ) ಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿ ಇವಳು ಇದ್ದದರಿಂದ ಇವಳಿಗೆ ಸಂಚಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮನೆಂದು ಹೆಸರು ಆಯಿತು. “ ಮಹಾರಾಜರ ಸಂಚಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮ”ನೆಂಬ ಹೆಸರು ದೊರೆತದ್ದೇ ತನಗೆ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗೌರವವೆಂದು ಇವಳು ತಿಳಿದಿದ್ದಳು. ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಅರಮನೆಯ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿಯೇ ಇವಳು ಕಾಲ ಕಳೆದಳು. ತನ್ನ ಮನೆತನದ ಇಲ್ಲವೆಂದುವೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಪತಿಯ ಯಾವ ಸಮಾಚಾರವನ್ನೂ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಇವಳು ತಾನು ಹೀನವಾದ ಒಂದು ಸೇವಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವಳು; ತನಗೆ ಬೇರೆ ವಿಚಾರವೇಕೆ ಬೇಕು ? ಒಡೆಯರ ಅನುಗ್ರಹವಾದರೆ ಸಾಕು, ಎಂಬ ಅಲ್ಪವಾದ ಭಾವನೆಗೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಡದೆ ಅತಿ ಕಠಿಣವಾದ ರಾಜ ಸೇವಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆದದ್ದಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಶ್ರಮ

ಮಾಡಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಮಹೋಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದು ಇವಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಭೂಷಣಾರ್ಹವೆನಿಸಿರುವುದು.

ಇವಳು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಸೌಶೀಲ್ಯವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ "ಪತಿ ವ್ರತಿಯು ಧರ್ಮ"ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವಳು. ಅದಕ್ಕೆ "ಹದಿಬದಿಯ ಧರ್ಮ" ಎಂಬ ಕಷ್ಟದ ಹೆಸರು ರೂಢವಾಗಿರುವುದು. ಇದು ಪತಿವ್ರತಾ ಸ್ತ್ರೀಯರ ನಡತೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಒಂದು ನೀತಿಗ್ರಂಥವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾವ್ಯದ ತೆರದಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾದ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಸಲುವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳೇ ಬರೆದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಭಾಷೆಯು ಒಂದು ಸರಲವಾಗಿರುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾಕರಣಬದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಆದ ಮೇಲೆನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಹಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಾಂಗತ್ಯ ಅಥವಾ 'ಸಂಗತಿ' ಎಂಬ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಗ್ರಂಥದ ವಿಷಯವು ಸ್ತ್ರೀ ಧರ್ಮವು; ಅದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿಯೂ ಮನೋಹರವಾಗುವಂತೆಯೂ ಹೇಳುವುದು ಒಂದು ಕಷ್ಟವು. ಆದರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅತ್ಯಂತ ಬಳಕೆಯದಾದ ಸಾಂಗತ್ಯ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲು ಯೋಚಿಸಿದ್ದನ್ನೂ ಬೇಸರುಬಾರದಂತೆ ಕೋಮಲಮತಿಯರಾದ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಕೂಡ ಮನದಟ್ಟಾಗುವಂತೆ ಬರೆದು ಗ್ರಂಥಕರ್ತ್ರಿಯು ಕೃತಕೃತ್ಯಕಾದ್ದನ್ನೂ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ ಅವಳ ಶಕ್ತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಆದರವು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಇರದು. ಇದು ಹೆಂಗಸರು ದಿನಾಲು ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಲು ತಕ್ಕ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವು ಎಲ್ಲ ತರದ ನಾರಿಯರಿಗೂ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದೆಂದು ಹೇಳಿ, ಅಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕೆಲವು ದುರ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವಳು: ಪತಿ ವ್ರತಿಯರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿದರೆ ಅವರ ಪತಿಭಕ್ತಿಯು ಅಧಿಕವಾಗುವಂತೂ ಸರಿಯೆ. ಆದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ತರುಣ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪತಿಯ ಒಲವನ್ನರಿತು ನಡೆಯುವ ದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಅತ್ತಿ ಮಾವಂದಿರು, ಅತ್ತಿ ಗೆನಾದಿನಿಯರು ಇವರೊಡನೆ ನಿರ್ಮಲ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಮನೆವಾಳೆಯನ್ನರಿಯದ ಮರುಳುನೆಣ್ಣುಗಳೂ ಕೆಲವಿರುವರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಮುನಿಸಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಬಿಂಕಬಡಿವಾರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಅತಿಶಯನಾದ ನಾಚಿಕೆ, ಅಂಜಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಪತಿಗೆ ಹೃದಯವನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸದ ಮುಗ್ಧೆಯಿರುವರು. ಬೇರೆ ಕೆಲವರು ಎಂಜಲು ಮುಸುಕೆಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ, ಗೃಹವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನಿಡಲಾರದ ಸೋಮಾರಿಗಳಿರುವರು. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಉಪದೇಶವು ದೊರೆತು ಉಪಕಾರವಾಗುವುದೆಂದು ಗ್ರಂಥಕರ್ತ್ರಿಯು ನಂಬಿದಂತೆ ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಯಶಸ್ಸು ದೊರೆತಿರುವುದೆಂಬದಕ್ಕೆ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಗ್ರಂಥಕರ್ತ್ರಿಯು ಯಾವ ಸ್ತ್ರೀಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಅತಿಶಯನಾದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುವಳೋ ಆ ಸ್ತ್ರೀಸಮಾಜವು ಮಾತ್ರ ಸರಿಯಾದ ಪ್ರತ್ಯುಪ

ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ವಿಷಾದಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರವೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ದನ್ನೇನೂ ಮಾಡಬೇಕಾಗಲ್ಲ. ಅವಳ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಓದಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದರೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತ್ರಿಯು ಅದನ್ನೇ ಮಹೋಪಕಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸುವಳಲ್ಲವೆ? ಅವಳಿಗೆ ಇನ್ನಾವ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರವನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕಾಗಲ್ಲ. ಅವಳ ಗ್ರಂಥದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆಯನ್ನೂ ಅದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನೂ ಕಂಡು ಅದರ ಕೆಲವು ಭಾಗವನ್ನಾದರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಓದಲೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ಕೆಲವು ಅವತರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುವೆವು.

ಪತಿವ್ರತಾಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ :—

ಆದರದೊಡನೂತರಂಗದೊಳಾಣ್ಯನ | ಪಾದವ ಭಜಿಪ ಭಾವೆಯರ |
 ಪಾದಧೂಳಿಗಳಿಂದ ಪಾವನವಹುದೀ | ಮೇದಿನಿಯೆನೆ ಮಿಕ್ಕುದೇನು ? || ೧ ||
 ಮಳೆಗರೆವುದು ಬೆಳೆ ವರ್ಚುವದಿಳೆ ತಳ | ಕಿಳಿದು ಪೋಗದೆ ತಡೆದಿಹುದು |
 ಪಳಿವಿಲ್ಲದ ಪತಿವ್ರತೆಯರ ನಡತೆಯ | ಬಳದೊಳೆಂಬರು ಬಲ್ಲವರು || ೨ ||
 ಈಸುಡುತೆಯರೆಸಗಿದನ್ನವನ್ನಣ | ಲಾಸೆವಡುವರು ಪಿತೃಗಳು |
 ಆಸುಖದೊರೆಕೊಂಡೊಡವರಿಗಪ್ಪುದುತ್ಯಪ್ಪಿ | ಸಾಸಿರಬರಿಸಪರ್ಯಂತ || ೩ ||
 ಇವರಿದ್ದಡೆ ಪುಣ್ಯಾರ್ಥ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ | ವಿವರಿದ್ದ ಮನೆ ದೇವಭವನ |
 ಇವರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದೇವತೆಯರು ದಿಟವೆಂದು | ವಿವರಿಸುವರು ವೇದವಿದರು || ೪ ||
 ಉದಯಕಾಲದೊಳೆದೊ ಲಿದಿಷ್ಟದೈವದ | ಪದಗಳಪಾಡುವಂದದೊಳು |
 ಹದಿಬದಿಯರ ವಸಗೊಂಡು ಪೋಗಲ್ಪುದು | ವಿದಿತವೈಸಲೆ ವೈದಿಕರಿಗೆ || ೫ ||

X X X

ಪತಿವ್ರತಾಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಕರ್ತ್ರಿಯು ಭಾರತದ ಒಂದು ಮನೋಹರವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವಳು :—

ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೌಶಿಕನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಒಂದು ಮರದ ನೆರಳಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ವೇದಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಮರದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಒಂದು ಹಕ್ಕಿಯು ಮಲವು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಅವನು ಆತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಕೋಪಾಂಗಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಿ ಆ ಹಕ್ಕಿಯು ಕೂಡಲೇ ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿತು. ಪಕ್ಷಿಯ ವಧಿಯಾದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ತನ್ನ ಸಿಟ್ಟಿನ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಟ್ಟನು. ಬಳಿಕ ಸಮೀಪದ ಊರಿಗೆ ಭಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಆ ಊರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದನು. ಗೃಹಿಣಿಯು ಬಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ನಿಲ್ಲಹೇಳಿ ಭಿಕ್ಷೆಯ ಸಿದ್ಧತೆಗೆ ತೊಡಗಿದಳು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವಳ ಪತಿಯು ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಬಳಲಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಗೃಹಿಣಿಯು ಪತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಮರೆತು ಪತಿಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಳು. ಪತಿಯು ಭೋಜನಾದಿಗಳು ಮುಗಿದ

ಬಳಿಕ ಭಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಇದುವರೆಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಹಳಹಳಿಸಿ ಕೂಡಲೆ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಳು. ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ಎಲೌ ಸ್ತ್ರೀಯೆ, ಭಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಬಂದ ನನ್ನನ್ನು ಇದುವರೆಗೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೇ? ಹೋಗಿಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿತ್ತು; ಎಂದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಕ್ರೋಧಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಆ ಪತಿವ್ರತೆಯು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ, ವಿಪ್ರಶ್ರೇಷ್ಠನೆ, ಕ್ಷಮಿಸು, ಪ್ರಸನ್ನನಾಗು; ನನ್ನ ಮೇಲೆ ದಯಮಾಡು. ಪತಿವ್ರತೆಗೆ ಪತಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ದೇವತೆಯಲ್ಲವೆ? ಪತಿಯು ಹಸಿದು ಬಳಲಿ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಆತನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದೆನು, ಎಂದಳು.

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು, ಎಲೌ ಗೃಹಿಣಿಯಾದ ನಿನಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮರ್ಯಾದೆಯು ತಿಳಿದಿರಬಾರದೇ? ಯಾವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದೇವೇಂದ್ರನೂ ಕೂಡ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವನೋ, ಯಾವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದರೆ ಸಮಗ್ರ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಸುಡಬಹುದೋ ಅಂಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗಿಂತ ನಿನಗೆ ಪತಿಯು ಹೆಚ್ಚಿನವನಾದನೇ? ಎಂದನು.

ಆಗ ಆ ಸಾಧ್ವಿಯು ಅತಿ ವಿನಯದಿಂದ, ಸ್ವಾಮಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಮಾಡಿದವಳಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆಯನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲೆನು. ನನ್ನಿಂದ ಅಪರಾಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಕ್ಷಮಿಸು. ನಾನು ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಪತಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ದೇವತೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವೆನು. ಅವನ ಸೇವೆಯೇ ನನ್ನ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ. ಪತಿಸೇವೆಯಿಂದ ನನಗುಂಟಾದ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಾದರೆ ನೋಡು— ನೀನು ಕೋಪದಿಂದ ಒಂದು ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ವಧೆ ಮಾಡಿ ಬಂದ ಸಮಾಚಾರವು ಯಾರೂ ಹೇಳದೆಯೆ ನನಗೆ ತಿಳಿದಿರುವದು. ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳಬೇಡ. ಆ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆ ಪತಿವ್ರತಾ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಕ್ರೋಧಾಂಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿ ಮಾಡುವದು ನಿನ್ನಿಂದಾಗದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕ್ರೋಧ ವೆಂಬುದು ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಶತ್ರುವು. ಯಾವನು ಕ್ರೋಧ-ಮೋಹಗಳನ್ನು ಬಿಡುವನೋ ಅವನೇ ನಿಜವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು. ಯಾವನು ಪರರಿಂದ ಪೀಡಿತನಾದರೂ ತಿರುಗಿ ಪೀಡೆ ಯನ್ನು ಆಚುಸುವದಿಲ್ಲವೋ ಅವನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು. ನೀನು ಧರ್ಮರಹಸ್ಯವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೆ ಮಿಥಿಲಾ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲರುವ ಧರ್ಮವ್ಯಾಧನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗು. ಅವನು ನಿನ್ನ ಸಂಶಯವನ್ನೆಲ್ಲ ದೂರಮಾಡುವನು. ನನ್ನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನೂ ಕ್ಷಮಿಸು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಬಲೆಯರನ್ನು ಯಾರೂ ಕೊಲ್ಲಬಾರದು, ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು.

ಆ ಸಾಧ್ವಿಯ ವಿಚಾರ-ಪೂರ್ಣವಾದ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಕೋಪವು ಇಳಿಯಿತು. ಬಳಿಕ ಆ ಸಾಧ್ವೀಮಣಿಗೆ ಅತೀರ್ವಾದ ಮಾಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಧರ್ಮವ್ಯಾಧನ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋದನು.

ಸ್ತ್ರೀಯಿಗೆ ಪತಿಸೇವೆಯಿಂದಲೇ ಸ್ವರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮ ಲೋಕಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವವು :

ಉಣದುಡದೊಡಲ ದಂಡಿಸುನಾಯಸವಿಲ್ಲ | ಪಣವ ವೆಚ್ಚಿಸುವ ಪಾಡಿಲ್ಲ |
 ಗುಣವಂತೆಯರೆಸಗುವ ಪತಿಶುಶ್ರೂಷೆ | ಗೆಣೆಯಹತಪವಿನ್ನೊಳವೆ || ೧ ||
 ಪಲನಾಡಿಗೆ ಪರಿಪರಿದು ಬಳಿಯಲ್ಲಿ | ಪಲನೀರಮುಳುಗಿ ಮುಂಗಡವೆ |
 ನಲಿದೆಸಗುವ ನಲ್ತೆಂಡಿರ ನಡತೆಗೆ | ಪಲನೇಮಗಳು ಪಾಸಟಿಯೆ || ೨ ||
 ಮನೆಯ ತೊರೆದು ಮನವಾಳ್ತಿಯನುಳಿದು ತ | ನ್ನನುಕೂಲಾರ್ಸೆಯನಳಿದು |
 ಬನದೊಳುಗೆಯ್ತು ಬರಿಯ ತಪಗಳು ಕುಲ | ವನಿತೆಯರಿರವಿಗೆ ದೊರೆಯೆ || ೩ ||
 ಮನೆಯೆ ಧರ್ಮಾಶ್ರಮ ಮನವಾಳ್ತಿಯೆ ಧರ್ಮ | ವಿನಿಯನೊಳಗ ದೇವಪೂಜೆ |
 ಮನನವಿನ ನೆನವುದೆ ಸಾಧ್ವಿಯರಿಗೆ | ಮುನಿಸತಿಯರಮೋಡಿಯೇನು ? || ೪ ||
 ಇನಿಯನ ಸೇವೆಯೊಳೆಣೆಯಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮ ! ಮನವಾಳ್ತಿಯೊಳರ್ಥಕಾಮು !
 ಮನದನ್ನನೊಳು ಮಾಧವನ ಭಾವಿಸೆ ಮೋಕ್ಷ | ವೆನಿಸತಿಯರಿಗರಿದೇನು ? || ೫ ||

X X X

ಅತ್ತಮಾವಂದಿರು ಮೊದಲಾದವರೊಡನೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯು :—

ತನ್ನ ಪೆತ್ತವರು ಮಿಗಿಲು ತನ್ನವರೊಳು | ತನ್ನ ಪೆತ್ತವರಿಗೆ ಮಿಗಿಲು |
 ತನ್ನಿನಿಯನ ಪೆತ್ತವರೆಂದವರನು | ಮನ್ನಿಸುವದು ಮರುಕದೊಳು || ೧ ||
 ಮುದುಪರರಿಯರೆಂದು ಮುಂದುಗೆಟ್ಟಾಡದೆ ! ಚದುರರಲ್ಲೆಂದು ಜರೆಯದೆ |
 ಇದು ಹಿತವೆಂದವರಿತ್ತು ಪದೇಶವ | ನೆರ್ದೆಗೊಳಿಸುವುದೆಸಗುವುದು || ೨ ||
 ಕುತ್ತವೆಣಿಸಿ ಕೋಪಗೊಳದೆ ಕೂರ್ತಿವರೆಮ್ಮ | ತೆತ್ತಿಗರೆಂದೆರ್ದೆಗೊಳಿಸಿ |
 ಅತ್ತಿಗೆ ನಾದಿನಿಯರೊಳಂತರಂಗವ | ಪತ್ತುಗೊಳಿಸಿ ಬಾಳುವದು || ೩ ||
 ಅಂದಂದಿಗಿನಿಯನ ಮೆಯ್ಯಾರೈಕೆಯ | ನಂದೆಂದಿಗು ಬೇಸರದೆ |
 ಒಂದು ನಾವೆಯೊಳೆರಿದವರಂತೆ ಸವತಿಯ | ರೊಂದೆನಿಸಿಪುರ್ದೊಪ್ಪದೊಳು || ೪ ||

X X X

ಅತ್ತೆಯು ಸೊಸೆಯನ್ನು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವದು :—

ತಂದೆ ತಾಯನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಕೈಗೆಡೆಯಾಗಿ | ಬಂದ ಸೊಸೆಯರ ಬಾಧಿಸದೆ |
 ಅಂದಂದಿಗುಡಿಗಿತೊಡಿಗೆಯೊಟಮಿಹಗ | ಇಂದಸಂತಸಗೊಳಿಸುವದು || ೧ ||
 ಬಸವಳಸದೆ ಪಳಿಯದೆ ಭಂಗವಡಿಸದೆ | ಹಸಗೆಡಿಸದೆ ಕುದುಗಿಸದೆ |
 ಬಸಿರೊಳು ಬಂದ ಪೆಣ್ಣುಕೃಳ ಮರುಕವ | ಸೊಸೆಯರೆಡೆಯೊಳೆಸಗುವದು || ೨ ||
 ಬಸಿರ ನಿಟ್ಟಿಸಿಯುಣಬಡಿಸುವುದೊಳುಮುಡಿ | ಯೆಸಕವರಿತುಮಿಸಿಸುವದು |
 ಒಸೆದು ಸಿಂಗರಿಸುವುದೊಲಿದು ನೋಡುವುದಿಂತು | ಸೊಸೆಯರ ಸೊಗ
ಬಡಿಸುವುದು || ೩ ||

X X X

ಯಾರೂ ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸಬಾರದು :—

ಪೆಣ್ಣು ಪೆತ್ತವರ ಬಳಗ ಬಳೆವುದು ಬೇಗ | ಪೆಣ್ಣು ಪೆತ್ತವರು ಪೆರ್ಚುಪರು |
 ಪೆಣ್ಣು ಪೆತ್ತುದರಿಂದೆ ವೆಸರೆನಿಸಿತುಮಿಗೆ | ಬಣ್ಣ ವೇರಿತು ಪಾಲ್ಗಡಲು || ೧ ||
 ಪೆಣ್ಣೆಂದೆ ವೆರ್ವೆಗೊಂಡನು ಹಿಮವಂತನು | ಪೆಣ್ಣೆಂದೆ ಭೃಗು ಪರ್ಚಿದನು |
 ಪೆಣ್ಣೆಂದೆ ಜನಕರಾಯನು ಜನವಡೆದನು | ಪೆಣ್ಣು ನಿಂದಿಸಲೇಕೆ ಪರರು || ೨ ||
 ಸಿರಿರಾಣಿಯ ಸೀತೆಯ ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ಶ್ರೀ | ಹರಿಯೊಡನೊಂದೆ ಹಂತಿಯೊಳು
 ಇರಿಸಿ ಪೂಜೆಯನೊಡರಿಸುವರು ಪಿರಿಯರು | ಪರಿಕೆವೊಡಿಸರು ವೆಣ್ಣೈಸೆ || ೩ ||
 ಪೆಣ್ಣಲ್ಲವೆ ತಮ್ಮನೆಲ್ಲ ಪಡೆದ ತಾಯಿ | ಪೆಣ್ಣಲ್ಲವೆ ವೊರೆದವಳು |
 ಪೆಣ್ಣು ಪೆಣ್ಣೆಂದೇತಕೆ ಬೀಳುಗಳವರು | ಕಣ್ಣು ಕಾಣದ ಗಾವಿಲರು || ೪ ||
 ಕುಲಪುತ್ರನೊದಿ ತೀಡು ನಡೆದಲ್ಲದೆ | ಕುಲವನುಧ್ಧರಿಸಲಿರಿಯನು |
 ಕುಲಪುತ್ರಿಯೊಳುಗುವರನಿಗತ್ತಮಾತ್ರಕೆ | ಕುಲಪೋಟಿಯನುಧ್ಧರಿಸಳು || ೫ ||

x   x   x

ತವರ್ವನೆಯವರು ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳಿಗೆ ನಡೆವಳಿಯನ್ನು ಕಲಿಸುವದು :—

ಮಂದಿವಾಳದೊಳಾಣ್ಣನ ಮೇಗಣದೂರ | ತಂದ ತನ್ನಣ್ಣುಗಿಯನೊಡನೆ |
 ಹಿಂದುಮುಂದೆಣಿಸದೆ ಹೀಯಾಳಿಸಿ ಮಿಗೆ | ನಿಂದಿಸಿ ನೀಕರಿಸುವದು || ೧ ||
 ಅವಿವೇಕದೊಳು ತನ್ನಾಣ್ಣನ ನುಡಿಗೇಳ | ದವಮತಿಗಳನಾಚರಿಸ |
 ಕುವರಿಗೆ ಸಲಿಗೆಯ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಬ್ಬಿಪತವ | ರವರೈಸೆವೆಣ್ಣಾಗದವರು || ೨ ||
 ಪೆತ್ತಪೆಣ್ಣುಗಳ ಪೆರ್ಚಿಸಿ ಮೈಮರೆದು | ನೃತ್ತಿಯಪ್ಪಂತೆ ಮನ್ನಿಸದೆ |
 ಸುತ್ತುಗೆಲಸವ ಕಲಿಸಿ ಗೈಸುವದೊಡ | ನೊತ್ತಿ ನುಡಿವುದುಚಿತವನು || ೩ ||
 ಕಂದಕೇಳಿನಿಯನು ಕನಲಿಕಾದಿದೊಡದ | ರಿಂದೆ ನೀನಳವಳಿಯದಿರು |
 ಒಂದಡಿಯಿಂಮೊಡೆದೊಡಮದನುಳಿದುಮು | ತ್ತೊಂದಡಿವಿಡಿದೊಡಬಡಿಸು || ೪ ||
 ಇನಿಯನೊಲಿದು ನಿನ್ನಿಚ್ಚೆಯರಿತು ಮಿಗೆ | ಸನುಮಾನಗೈದು ಸಂತಪಿಸೆ |
 ಎನಗೊಳಗಾದನೆಂದೆಣಿಸಿ ಮೈಮರೆಯದೆ | ಯನುನಯದಿಂದನುಸರಿಸು || ೫ ||
 ಕುಲಕೆ ಪೊರಗು ಕೊಟ್ಟು ಪೆಣ್ಣೆಂಬುದನರಿ | ತೆಲೆಗೆ ನೀನೆಮ್ಮ ಬಯಸದೆ |
 ಅಲೆಗೆಯ್ವನಲ್ಲನೊಳಡಕಮಾಗದೊಮ್ಮ | ಕುಲದೇಳಿಗೆಯ ಕೊನರಿಡಿಸು || ೬ ||
 ಮುಳಿಸು ಬೇಸರು ಮೊಡಿಯಲಿಸಿಕೆ ಮೊನೆಮನ | ದಳಲಂಜಿಕೆಮರುಕದೊಳು |
 ತಿಳಿತಿಳಿದಿನಿಯನಿಂಗಿತಭೇದಂಗಳ | ನಳುಕಿಯಳುಕಿಯನುಸರಿಸು || ೭ ||
 ಕನಸಿನೊಳಾದೊಡಮಿದಿರುವಾತಾಡದೆ | ಕನಲದೆ ಕಲಹವೆಸಗದೆ |
 ಮನೆಯೊಳಗಿರುವೆಮ್ಮ ಮಂದೆಗೆ ಬರಿಸದೆ | ಮನದನ್ನನ ಮನವೊಲಿಸು || ೮ ||

x   x   x

ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯಳಾದ, ಸೇವಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹೆಂಗಸು, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಅನುರಾಗವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿರುತ್ತಾಳೆ. ಆದರಂತೆ ತಾನು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಕೃತಕೃತ್ಯಳಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜದ ಕೊಂಕುಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ವ್ಯಥಿತಳಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾಳೆ. ಇದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಭಾವನೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜದ ಎದುರಿಗೆ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾಳೆ! ಎಂಬೀ ಸಂಗತಿಗಳು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅತಿಶಯವಾದ ಅನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವು. ಇಂಥ ಗೌರವದ ಚರಿತ್ರಗಳು ಅವನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾನಿಧಿ ಸಂಘ, ಧಾರವಾಡ

೧೫ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ

೧	ಪಂಡಿತರಾಜ ಜಗನ್ನಾಥ	...	೫-೦೦
೨	ಕನ್ನಡಿಗರ ಜನ್ಮಸಾರ್ಥಕತೆ	...	೫-೦೦
೩	ಕರ್ನಾಟಕ ನರಕಾಸುರ ವಿಜಯ ವ್ಯಾಯೋಗಂ	...	೪-೦೦
೪	ಕರ್ನಾಟಕ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ	...	೬-೦೦
೫	ಶೌರ್ಯಸಾಗರ	...	೬-೦೦
೬	ಕನ್ನಡಮಾತು ತಲೆಯೆತ್ತುವ ಬಗೆ	...	೩-೦೦
೭	ಕಾಲಿದಾಸ ಚರಿತ್ರೆ	...	೬-೦೦
೮	ಕರ್ನಾಟಕ ಯಯಾತಿ ನಾಟಕಂ	...	೮-೦೦
೯	ಮೋಹಿನೀ ಅಥವಾ ನಿಂದಕರ ನಡವಳಿ	...	೧೦-೦೦
೧೦	ಭಾರತೀಯ ವಿದುಷಿಯರು	...	೮-೦೦
೧೧	ಶ್ರೀಯಃಸಾಧನ	...	೮-೦೦
೧೨	ಗೃಹವೈದ್ಯಕವು	...	೮-೦೦
೧೩	ಇಸೋಪನ ಚರಿತ್ರೆ	...	೩-೦೦
೧೪	ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು	...	೧೦-೦೦
೧೫	ನರಗುಂದದ ಬಂಡಾಯ	...	೧೦-೦೦

